

DATÜB

Учредитель:

*Зиятдин Касанов -
председатель Всемирной ассоциации
турок-ахыска*

Главный редактор:

Ровшан Мамедоглы

Заместитель главного редактора:

Ахмет Атак

Редактор:

Джина Такишева

Корреспонденты:

*Осман Месут
Лорик Халилов
Зулейха Асланова
Рефика Мухаммедгиль*

Дизайн:

Оксана Красножонова

Derginin kurucusu:

*Ziyaeddin Kassanov -
Dünya Ahıskalı Türkleri Birliği
Genel Başkanı*

Baş Editörü:

Rövşen Memmedoğlu

Yazı İşleri Müdürü:

Ahmet Atak

Editör:

Gina Takisheva

Muhabirler:

*Osman Mesut
Lorik Halilov
Zeleyha Aslanova
Refika Mahammedgil*

Dizayn:

Oksana Krasnozhonova

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания
и информационного агентства
№ 15376-Ж 27.05.2015, г. Астана

Телефоны: +7 (727) 357 24 10,
+7 (727) 357 241 5.
+7 701 745 4749
www.ahiska-gazeta.com

İçeriği:

ÖNSÖZ.....	3
АЛҒЫ СӨЗ	5
ПРЕДИСЛОВИЕ.....	7
Нам необходимо сосредоточиться на полной реализации программы «Перспективы тюркского мира – 2040».	9
Aliyev, TDT ülkelerinin Azerbaycan'da ortak askeri tatbikat yapmasını önerdi	12
Cumhurbaşkanı Erdoğan bir ilki duyurdu: Oğuznâmeler ortak alfabe ile basıldı!	14
Türk Devletleri Teşkilatı 12. Zirvesi'nde "Gebele Bildirisi" imzalandı	16
Türk Birliği 16 yaşında: Türk Devletleri Teşkilatı	18
«Azerbaycan, satranç tahtasında piyon değil, oyunun kurallarını değiştiren bir aktördür»	22
Tarihi ve kültürel bir mirasın peşinde: Türk-İslam Arkeolojisi	24
Dilde, fikirde, işte birlik: İsmail Gaspıralı	27
AZERBAYCAN'IN HOŞGÖRÜ SİYASETİNİN SOMUT ÖRNEĞİ OLARAK AHISKALI TÜRKLER	35
Oļjas Süleymenovun "Az i Ya" əsərinə Azərbaycan perspektivindən YENİ BAXIŞ	41
Ahıska bir gül idi gitti, Bir ehli dil idi gitti, Söyleyin Sultan Mahmut'a İstanbul'un kilidi gitti.	45
AHISKA TÜRKLERİ VE AZERBAYCAN	56
HALKIMIN KADERİ	59
Судьба моего народа	59
Ahıska'nın güzel gülü, Varnet'in en büyüğü	63
ПОКА НЕ НАСТАЛ ТОТ НОЯБРЬ СОРОК ЧЕТВЕРТОГО	63
Geri Döneceğimizi Düşünerek Kapıları Kapatıp Gittik	69
Закрыли двери и ушли, думали - вернемся	69
Mutluluk Benim Evimde	74
Счастье в моем доме	74
81 YIL SÜRGÜN	77
81 YIL VATAN HASRETİNDE	77
TÜRK HALKLARI	81
ТЮРКСКИЕ НАРОДЫ	81
Altaylar	83
Алтайцы	83
Çelkanlar	85
Челканцы	85
Çuvaşlar	86
Чуваши	86
Çulamlar	87
Чулымцы	87
Tubalar	88
Тубалары	88
Tuvinler	89
Тувинцы	89
Tuvin Todjinler	90
Тувинцы-тоджинцы	90
Yakutlar	91
Тувинцы-тоджинцы	91
Якуты	91
ЧУВАШСКОГО ВОЛКА «ШУРСЯМГУ» ЗНАЮТ ВО ВСЁМ МИРЕ	92

СОДЕРЖАНИЕ:

ÖNSÖZ

Bir millet vardır ki, kaderi coğrafyadan değil, yüreğin derinliklerinden yazılmıştır.

Bu milletin adı Türk milletidir — kökü tarihin en eski çağlarına uzanır, dallarıysa dünyanın dört bir yanına yayılır. Ve bu büyük ağacın her yaprağında, birlik, vefa, kardeşlik ve umut yazılıdır.

Bu inancın ve bu ruhun yansıması olarak, “AHISKA” Gazetesi ve “Türk Birliği” Dergisi, yıllardır sadece bilgi ve haberin değil, duygunun, hafızanın ve ortak kimliğin sesi olmuştur.

Bir Yolculuğun Başlangıcı: AHISKA

19 Ekim 2000’de Ziyatdin Kasanov’un önderliğinde başlayan “AHISKA”nın hikâyesi, sadece bir gazetenin doğuşu değil; bir milletin yeniden ses buluşunun hikâyesidir. Köklerini sürgün yollarından, umutlarını kardeş topraklardan alan Ahıska Türkleri, Kazakistan’ın bereketli, hoşgörülü ve bilge topraklarında yeniden filizlendi.

Kazak halkının desteği, devletin vizyonu ve kardeş Türk dünyasının dualarıyla “AHISKA”, kısa zamanda sadece bir medya organı değil, bir dostluk köprüsü, bir birlik simgesi, bir kültür meşalesi haline geldi.

Kimi zaman bir çocuğun başarısında sevinici, kimi zaman bir annenin duasında hüznü paylaştı. Sevinçte de hüznünde de hep yanında oldu halkının. Çünkü “AHISKA”, yalnız kalemle değil, kalple yazan bir gazeteydi.

Türkçe, Kazakça ve Rusça yayımlanarak üç dilde değil, tek bir gönül diliyle konuştu. Kazakistan Bilgi Bakanlığı tarafından ilk uluslararası etnomedya gazetesi olarak tescil edilmesi, onun sadece bir yayın değil, barışın ve dostluğun elçisi olduğunun göstergesiydi.

2008’den bu yana aldığı sayısız ödül — Kazakistan Halkları Asamblesi’nin “En İyi Ulusal Gazetesi”, TÜRKSOY’un “Yılın Gazetecisi” ödülü — birer madalya değil, birer teşekkürdü: Halkından, dostlarından, Türk dünyasından...

Bugün “AHISKA”, dokuz ülkede yayımlanarak sadece Ahıska Türklerinin değil, Kazakistan’ın, Türkiye’nin ve tüm Türk dünyasının sesi olmuştur.

Birliğin Kalem: TÜRK BİRLİĞİ

Tıpkı “AHISKA” gibi, “Türk Birliği” Dergisi de aynı inançtan, aynı sevgiden doğmuştur. Bu dergi, Türk dünyasının farklı renklerini tek bir ışıktaki buluşturmayı kendine görev bilmiştir.

Çünkü biz biliyoruz ki: Dilimiz bir, gönlümüz bir, kaderimiz bir.

“Türk Birliği” yalnızca makalelerle değil, bir idealin kalemiyle yazılır. Kazakistan’dan Türkiye’ye, Azerbaycan’dan Kırgızistan’a, Özbekistan’dan Türkmenistan’a kadar uzanan bu büyük coğrafyada, tek bir sesin, tek bir yüreğin yankısı olur. Sevinçte de oradadır, hüznünde de.

Bir kültür festivalinde alkışla, bir afet anında dualarla...

Çünkü “Türk Birliği”nin kalemi, coğrafyaların değil, kalplerin haritasını çizer.

Bu dergi, Türk dünyasının birliğini yaşatma idealinin somut bir tezahürüdür.

Tarihin derinliklerinden süzülüp gelen bu ruh, bugün sayfalarımızda bilimle, sanatla, edebiyatla ve inançla yeniden can bulur.

Her yazıda bir dilin güzelliği, her sayfada bir kültürün nefesi, her satırda bir milletin geleceği saklıdır.

Bir Millet, Bir Kalp, Bir Gelecek “AHISKA” Gazetesi ve “Türk Birliği” Dergisi, iki ayrı yayın değil; tek bir yüreğin iki farklı sesidir. Biri geçmişin hafızasını yaşatır, diğeri geleceğin idealini taşır.

Biri sürgünün ardından doğan umudu anlatır, diğeri birliğin yolunu çizer. Ama ikisi de aynı hakikati söyler: Birlikte güçlü, birlikte kardeşiz.

Bugün, Kazakistan’ın barış dolu gölgesinde, Türkiye’nin samimi desteğiyle ve tüm Türk dünyasının dualarıyla bu iki yayın, birlik, barış ve kardeşlik davasının taşıyıcısı olmayı sürdürüyor.

Bu satırlar, yalnızca geçmişe bir saygı değil; geleceğe bir sözdür:

Türk dünyası var oldukça, “AHISKA” ve “Türk Birliği” de bu birliğin kalemi, vicdanı ve sesi olmaya devam edecektir. Çünkü bu iki meşale, aynı ateşten doğmuştur — Türklüğün, kardeşliğin ve insanlığın ebedi ışığından.

TÜRK BİRLİĞİ

АЛҒЫ СӨЗ

Тағдыры географиямен емес, жүректің тереңінен жазылған бір халық бар. Ол – түбі бір, тілі бір, рухы бір түркі халқы. Тарихтың терең қабаттарынан тамыр тартқан осы бір бәйтеректің әрбір жапырағында бірлік, бауырластық, сенім мен үміттің ізі бар. Осы рух пен сенімнің негізінде дүниеге келген «AHISKA» газеті мен «Türk Birliği» журналы – жай ғана ақпарат құралы емес, ұлттың жадын, рухын және түркі әлемінің ортақ үнін жеткізген киелі мінбер.

«AHISKA» — тағдыр мен үміттің шежіресі

2000 жылдың 19 қазанында Зиятдин Касановтың басшылығымен негізі қаланған «AHISKA» газеті – жай басылым емес, халықтың қайта өрлеуінің, үмітінің және рухының көрінісі. Газет өзінің алғашқы қадамын қонақжай, бауырмал қазақ жерінде бастады. Бейбітшілік пен татулықты ту еткен қазақ халқы «AHISKA»-ға жаңа өмір сыйлап, оның миссиясын қолдады. Мемлекеттің қолдауы мен қазақ халқының ыстық ықыласының арқасында «AHISKA» тек ахысқалық түріктердің емес, Қазақстанның мәдени және рухани кеңістігінің ажырамас бөлігіне айналды. Газет әрдайым халықпен бірге болып, қуанышты сәттерде шаттыққа ортақтасып, қиын күндерде жұбаныш бола білді. Өйткені «AHISKA» – жай қаламмен емес, жүрекпен жазылатын газет. Үш тілде – түрік, қазақ және орыс тілдерінде жарық көрген ол тек сөздерді ғана емес, жүректерді де біріктірді.

2008 жылы Қазақстан Республикасының Ақпарат министрлігі «AHISKA»-ны еліміздің алғашқы халықаралық этномедиа газеті ретінде тіркеді. Кейін ол Қазақстан халқы Ассамблеясының «Үздік ұлттық газет» жүлдесін иеленіп, 2016 жылы Әзербайжанда TÜRKSOY ұйымының «Жылдың журналисі» атағына ие болды.

Бүгінде «AHISKA» тоғыз елде жарық көретін Ахысқа түріктерінің, Қазақстанның, Түркияның, одан қалды күллі түркі әлемінің мақтанышына айналды.

«Türk Birliği» — рух пен бауырластықтың үні

Осы ұлы миссияны жалғастырып келе жатқан «Türk Birliği» журналы – түркі бірлігінің жаршысы, ортақ тіл мен ортақ тағдырдың айнасы.

Журнал түркі әлемінің түкпір-түкпірінен келген ғалымдарды, жазушыларды, мәдениет қайраткерлерін және жастарды ортақ мақсат – бірлік пен рух жолында тоғыстырады. Қазақстаннан Түркияға, Әзербайжаннан Қырғызстанға, Өзбекстаннан Түрікменстанға дейін созылған ұлан-ғайыр кеңістікте «Türk Birliği» – бір жүректің, бір үміттің дауысы болды. Ол қуанышта да, қайғыда да бауырластықтың символына айналды. Бір елдің мерекесін екінші елдің қуанышындай қарсы алып, бір елдің мұңын екінші ел өз қайғысындай сезіне білді. Өйткені шынайы бауырластық – бірге сезіну және бірге өмір сүру.

Бір халық. Бір жүрек. Бір болашақ.

«AHISKA» газеті мен «Türk Birliği» журналы – бір тамырдан нәр алған екі бұлақ, бір шамның екі жалыны, бір халықтың ортақ үні.

Бірі – өткеннің естелігін сақтаса, екіншісі – болашақтың арманын алға жетелейді. Алайда екеуінің де мақсаты ортақ – түркі әлемінің бірлігін, бауырластық пен татулықты нығайту.

Бүгінде бейбіт те берекелі Қазақстан аспанында Түркияның бауырластық пейілі мен түркі елдерінің қолдауымен бұл екі басылым достықтың, мәдениеттің және рухтың жолында өз миссиясын абыроймен жалғастырып келеді.

Жылдар өтсе де, заман өзгерсе де, жүректерде ұлт рухы сөнбесе, «AHISKA» мен «Türk Birliği» – түркі жұртының үні, жадын сақтаушысы, жарық шамы болып қала береді.

Өйткені бұл екі шырақтың оты бір – мәңгілік түркі рухының, бауырластық пен адамгершіліктің оты.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Есть народ, чья судьба написана не на карте, а в сердце. Это – тюркский народ, чьи корни уходят в глубину веков, а ветви тянутся к самым разным уголкам Земли. И на каждом листке этого великого дерева начертаны слова: единство, верность, братство и надежда.

Именно из этого духа, из этой веры родились газета «AHISKA» и журнал «Türk Birliği» – не только средства массовой информации, а голоса души, памяти и единой тюркской судьбы.

Начало пути: газета «AHISKA»

19 октября 2000 года под руководством Зиятдина Касанова родилась «AHISKA» – не просто газета, а символ возрождения народа, прошедшего через испытания, но не утратившего веры. Её путь начался на гостеприимной земле Казахстана – страны мудрости, мира и дружбы народов. Здесь, среди уважения, взаимопонимания и согласия, газета обрела свой голос и свою миссию.

Благодаря поддержке казахстанского государства и тёплому отношению казахского народа, «AHISKA» стала не только изданием для турок-ахыскинцев, но и частью казахстанского медиа-пространства, рассказывая о богатой истории, культуре и духовных ценностях этой земли.

Она рассказывала не только о событиях, но и о чувствах: радовалась вместе с народом, когда наступали счастливые дни, и скорбела, когда приходили трудные времена. «AHISKA» всегда была рядом – в радости и в печали, потому что её строки написаны с большой любовью. Издаваясь на трёх языках – турецком, казахском и русском, – газета объединила не просто слова, а сердца.

В 2008 году она была официально зарегистрирована Министерством информации Казахстана как первая международная этномедиа-газета, а затем была удостоена звания «Лучшая национальная газета» Ассамблеи народа Казахстана и премии TÜRKSOY «Журналист года» в Азербайджане.

Сегодня «AHISKA» издаётся в девяти странах мира, являясь гордостью ахыскинских турок, и в то же время символом дружбы, согласия и единства Казахстана, Турции и всего тюркского мира.

Голос единства: журнал «Türk Birliği»

Под тем же небом и с тем же вдохновением родился и журнал «Türk Birliği» – издание, которое объединило под одним знаменем все народы, говорящие на одном языке сердца – на языке тюркского братства.

Журнал стал площадкой, где встречаются голоса учёных, писателей, деятелей культуры и молодых лидеров из Казахстана, Турции, Азербайджана, Кыргызстана, Узбекистана, Туркменистана и других стран.

На его страницах живёт память и вдохновение, прошлое и будущее, наука и поэзия, история и вера.

«Türk Birliği» – это не просто журнал. Это идея, вера, мост между народами, разделёнными границами, но соединёнными кровью, культурой и духом. Он был рядом, когда тюркские народы радовались успехам друг друга, и рядом, когда кто-то из братьев переживал боль и испытания.

Потому что истинное братство – это быть вместе в радости и в скорби.

Один народ, одно сердце, одно будущее

Газета «AHISKA» и журнал «Türk Birliği» – это два крыла одной птицы, два огня, зажжённых от одного пламени – пламени тюркского единства.

Одно издание хранит память и традиции, другое вдохновляет на созидание и будущее. Но оба служат одной цели: укреплять братство, единство и взаимопонимание между всеми тюркскими народами.

Сегодня, под мирным небом Казахстана, при поддержке Турции и с благословением всего тюркского мира, эти издания продолжают свой благородный путь – путь дружбы, культуры и света.

И пусть проходят годы, меняются времена и поколения, но пока живёт слово, пока горит огонь в сердцах, газета «AHISKA» и журнал «Türk Birliği» будут нести миру вечное послание: «Мы едины. Мы - братья. Мы – Тюркский мир»...

**НАМ НЕОБХОДИМО СОСРЕДОТОЧИТЬСЯ
НА ПОЛНОЙ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ
«ПЕРСПЕКТИВЫ ТЮРКСКОГО МИРА — 2040».**

В своем выступлении Касым-Жомарт Токаев выразил признательность Президенту Азербайджана Ильхаму Алиеву за гостеприимство, отметив особую значимость и актуальность повестки сегодняшнего саммита.

— Мы неизменно подчеркиваем, что история тюрков восходит к общим корням, а народы имеют уходящее вглубь веков единое происхождение. Все это служит золотым стержнем братства и вечной сплоченности наших народов. Недавно наши страны отметили «День сотрудничества тюркских государств». Этот знаменательный праздник символизирует укрепление единства тюркских народов. Сегодня Организация стала влиятельной и авторитетной структурой, объединяющей дружественные тюркские народы, — сказал Глава государства.

Касым-Жомарт Токаев поблагодарил Президента Садыра Жапарова за успешное председательство Кыргызстана в ОТГ, а также выразил уверенность в том, что статус Организации будет и впредь укрепляться под руководством азербайджанской стороны во главе с ее Президентом Ильхамом Алиевым.

Президент Казахстана констатировал, что глобальная система безопасности переживает сложный период. По его мнению, конфликты и вызовы, геополитические противоречия стали негативной тенденцией, представляющей угрозу для всех стран.

— В это нестабильное время хочу особо отметить недавнее подписание Декларации о мирных отношениях между Азербайджаном и Арменией. Этот исторический документ положил конец конфликту, не находившему своего разрешения более 30 лет, и заложил основу для укрепления стабильности и экономического роста в этом регионе. Нынешняя геополитическая ситуация в мире крайне сложна, поэтому тюркским странам необходимо действовать вместе в общих интересах. Сегодня мировое сообщество признало нас как сильные и сплоченные государства, способные противостоять серьезным вызовам. Многие страны проявляют интерес к деятельности нашей Организации. Казахстан поддерживает идею создания формата «Организация тюркских государств +», основной задачей которого будет дальнейшее расширение нашего сотрудничества. Эта инициатива, безусловно, призвана еще больше повысить международный авторитет ОТГ, — подчеркнул Касым-Жомарт Токаев.

Президент высоко оценил уникальную

роль и потенциал Сопредседания по взаимодействию и мерам доверия в Азии в деле укрепления стабильности, безопасности и мира на пространстве тюркских государств.

— Выражаю искреннюю признательность азербайджанской стороне, а также всем тюркским странам за поддержку процесса трансформации СВМДА в полноценную международную организацию. Тюркские государства преследуют общую цель — укрепление безопасности и противодействие различным вызовам, в том числе терроризму, и в этом вопросе между нами налажено успешное взаимодействие. Мы неизменно содействуем реализации инициатив по поддержанию глобальной безопасности. Однако останавливаться на достигнутом нельзя, — заявил Глава государства.

Касым-Жомарт Токаев обратил внимание на то, что многие страны столкнулись с кибератаками — новой угрозой, не имеющей границ.

— Предлагаю создать в рамках Организации Совет по кибербезопасности, который обеспечит координацию действий и мобилизацию усилий наших государств. Вместе с тем Совет будет способствовать развитию цифровой безопасности и укреплению связей в этой области. Итоги прошедшей в Алматы в сентябре этого года конференции, посвященной данной теме, в очередной раз подтвердили важность укрепления сотрудничества в вопросах кибербезопасности, — сказал Президент.

Глава государства назвал экономическое сотрудничество фундаментальной основой стабильности и процветания.

— Нам необходимо сосредоточиться на полной реализации программы «Перспективы тюркского мира — 2040». Содержание сегодняшнего саммита должно дополнить данный план практическими мероприятиями. Конечно, у всех государств — членов ОТГ имеются свои преимущества и достижения. Тем не менее, в рамках Организации предлагаются конкретные механизмы реализации крупных торгово-экономических проектов. Один из них — Тюркский инвестиционный фонд. Следует максимально использовать возможности данного финансового института. В этом году в Туркестане пройдет встреча министров экономики и торговли наших

стран. Считаю, что в рамках данного мероприятия было бы целесообразно составить перечень проектов для финансирования Фондом. Значимую роль в диверсификации наших экономик имеет сотрудничество в сфере промышленности. В данном контексте полагаем, что большим потенциалом обладает Торгово-промышленная палата тюркских государств. Отмечу, что в 2026 году Казахстан будет председательствовать в данном объединении. В этой связи мы предлагаем принять Программу промышленной кооперации, в которой будут обозначены конкретные приоритетные проекты, — подчеркнул Касым-Жомарт Токаев.

Президент считает одной из основных задач вывод взаимодействия в транспортно-логистической сфере на качественно новый уровень.

— Наши страны расположены в центре Евразии — на перекрестке множества путей, соединяющих Восток и Запад, Юг и Север. В настоящее время через территорию Казахстана проходят пять международных железнодорожных коридоров. Недавно мы запустили вторую линию железной дороги Достык — Мойынты. Этот шаг будет способствовать динамичному развитию Трансказахстанского железнодорожного коридора. Новый маршрут позволит увеличить объем грузоперевозок в пять раз. Ведется строительство еще двух ключевых железнодорожных линий. Несомненно, все эти проекты придадут новый импульс росту региональной логистики. Транскаспийский международный транспортный маршрут уже стал стратегическим звеном Евразийского транспортного каркаса. За последние пять лет объемы грузоперевозок по Среднему коридору увеличились в шесть раз. Недавно в Алматы состоялась встреча министров транспорта стран — членов ОТГ, в ходе которой был достигнут ряд договоренностей, касающихся данного маршрута. Приглашаем тюркские государства принять самое активное участие в модернизации инфраструктуры авиахабов, железнодорожных станций и морских портов вдоль Среднего коридора. Сегодня ведется активная работа по цифровизации транспортно-транзитной отрасли. Применение здесь технологии искусственного интеллекта, безусловно, будет полезным. Поэтому мы предлагаем обсудить вопрос создания в рамках ОТГ специального Цен-

тра цифрового мониторинга с привлечением ведущих экспертов, — заявил Глава государства.

Остановившись на значении цифровизации и искусственного интеллекта, Президент подчеркнул, что Казахстан поставил стратегическую цель — стать полностью цифровым государством.

— Для широкого внедрения ИИ мы начали подготовку квалифицированных кадров. С начала года более 400 тысяч студентов прошли специальное обучение. Кроме того, мы планируем открыть первый исследовательский университет, который будет готовить специалистов по ИИ. Казахстан готов выделить специальные гранты для молодых людей из тюркских стран, желающих обучаться в этом учебном заведении, — сообщил он.

Глава государства выдвинул ряд инициатив, которые можно реализовать в рамках Организации.

— Недавно в Астане открылся Международный центр искусственного интеллекта Alem.AI. Предлагаю на его базе создать Центр цифровых инноваций Организации тюркских государств, который будет поддерживать стартапы, развивать совместные проекты, обеспечивать обмен опытом в сфере ИИ и привлекать венчурный капитал. Следует рационально использовать потенциал цифровизации и ИИ во благо наших народов, а также предотвращать риски и вызовы, связанные с новыми технологиями. Поэтому предлагаю посвятить неформальный саммит Организации, который пройдет в следующем году в Казахстане, теме «Искусственный интеллект и цифровое развитие». Мы готовы организовать международную конференцию с участием квалифицированных экспертов в преддверии этой встречи, — предложил Президент.

Касым-Жомарт Токаев полагает, что в нынешних условиях первостепенного внимания требует развитие энергетики.

— Эта отрасль — стержень экономики и важный элемент нашего стратегического партнерства. Сегодня мы реализуем общие инфраструктурные проекты и формируем безопасные и удобные маршруты транспортировки энергетических ресурсов. Отличным примером плодотворного сотрудничества в этой сфере является проект «Зеленый энергетический коридор», осуществляемый Казахстаном, Азербайд-

жаном и Узбекистаном. Считаю, что особый акцент следует сделать на возобновляемых источниках энергии, в первую очередь, на солнечной энергии. В связи с этим, предлагаем создать в рамках Организации тюркских государств Совет передового опыта по энергоэффективности. Следует отметить, что освоение и эффективное использование нефти, газа, урана, угля и редкоземельных минералов остается основой энергетической стратегии Казахстана, — подчеркнул Президент.

По мнению Главы государства, одной из самых сложных глобальных проблем является дефицит воды, который может стать самым острым вызовом в Центральной Азии.

— Учитывая, что водные ресурсы рек — это общее достояние, мы нуждаемся в новых подходах, обеспечивающих их эффективное использование. Следует рассмотреть возможность принятия Совместной программы, которая будет включать цифровой контроль ирригационных систем, широкое применение методов капельного орошения и повышение эффективности водохранилищ. Вы знаете, что в настоящее время происходит обмеление Каспийского моря. Это беспокоит всех нас. Каспий — это уникальный символ тюркского мира, связующее звено между нашими народами. Снижение уровня моря в последние годы негативно сказывается на экологии и экономике региона. Этот вопрос, имеющий глобальное значение, я поднимал на саммите Шанхайской организации сотрудничества и юбилейной сессии Генеральной Ассамблеи ООН. Будучи соседними братскими странами, мы должны уделить пристальное внимание улучшению состояния Каспия. Призываю тюркские государства объединить усилия в этом направлении, разработать совместные проекты и поддержать соответствующие международные инициативы. Казахстан планирует в апреле следующего года при поддержке ООН провести Региональный саммит на тему «Общее видение устойчивого будущего». Рассчитываем на то, что тюркские страны примут участие в форуме и будут представлены на высоком уровне, — продолжил Касым-Жомарт Токаев.

Глава государства отметил, что на пространстве ОТГ укрепляются и культурно-гуманитарные связи.

— В этом году Актау был объявлен Культурной столицей Тюркского мира. В городе был проведен ряд мероприятий, включая фестиваль тюркской культуры на побережье Каспия, собравший более 100 тысяч зрителей. Наряду с этим молодежной столицей Тюркского мира стал Алматы. Мы должны воспитывать подрастающее поколение в духе братства и укреплять культурную интеграцию молодежи. В связи с этим предлагаем провести в следующем году в Алматы Форум креативной экономики. Это позволит сблизить наших молодых людей, повысить их знания и компетенции. Казахская мудрость гласит: «Өнерлі өрге жүзеді» («Талантливый всегда стремится вперед»). Искусство, образование, наука — это ценности, расширяющие горизонты цивилизации. Считаю целесообразным провести в Казахстане специальное мероприятие с участием представителей интеллигенции наших стран. Данное мероприятие может быть проведено в рамках Совета старейшин нашей организации. Кроме того, предлагаем создать Клуб исследователей тюркского мира, который можно сформировать на базе Тюркской академии, — сказал Касым-Жомарт Токаев.

В завершение своей речи Президент вновь призвал тюркские народы к сплоченности и единству.

— Азербайджанский поэт и уроженец этих исторических мест Бахтияр Вагабзаде оставил нам завет: «Тюрк не имеет права враждебно относиться к другому тюрку!» Мы чтим мудрые слова наших предков и демонстрируем всему миру, что тюрки — это единокровные братья, хранящие верность своему единству, — подчеркнул он.

В связи с переходом председательства в ОТГ к Азербайджану Глава нашего государства пожелал Президенту Ильхаму Алиеву больших успехов.

В ходе заседания также выступили Президент Азербайджана Ильхам Алиев, Президент Кыргызстана Садыр Жапаров, Президент Турции Реджеп Тайип Эрдоган, Президент Узбекистана Шавкат Мирзиёев, Премьер-министр Венгрии Виктор Орбан, Председатель Халк Маслахаты Туркменистана Гурбангулы Бердымухамедов, Генеральный секретарь ОТГ Кубанычбек Омуралиев, главы делегаций наблюдателей.

Aliyev, TDT ülkelerinin Azerbaycan'da ortak askeri tatbikat yapmasını önerdi

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Türk Devletleri Teşkilatına (TDT) üye ülkelerin 2026'da Azerbaycan'da ortak askeri tatbikat yapmasını önerisinde bulundu.

Aliyev, Azerbaycan'ın Gebele kentinde düzenlenen TDT 12. Zirvesi'nde konuşma yaptı.

TDT'nin sadece işbirliği platformu değil, ciddi jeopolitik merkezlerden biri olarak şekillendiğini söyleyen Aliyev, TDT'nin nüfuzunun uluslararası düzeyde artmasının memnuniyet verici olduğunu belirtti.

Aliyev, ortak tarih, etnik kökler, ortak milli ve manevi değerlerin Türk dünyasını bir aile gibi birleştirdiğini dile getirerek, teşkilata destek amacıyla TDT Genel Sekreterliğine 2 milyon dolar katkı yaptıklarını söyledi.

İstikrar, önemli jeopolitik konum, olumlu demografi verileri, ulaşım ve lojistik alanındaki büyük olanaklar, doğal kaynaklar ve askeri alandaki artan potansiyelin TDT'yi küresel arenada önemli aktöre dönüştürdüğünü vurgulayan Aliyev, "Barış ve güvenlik günümüzde her ülkenin gelişimi için başlıca etkidir. Teşkilatımızın kurucu anlaşması Nahçıvan Anlaşması'nda barışın korunması ve güvenlik başlıca görevler arasındadır. Dünyanın karşı karşıya kaldığı güvenlik sorunları ekseninde Türk devletlerinin tek bir güç şeklinde hareket etmesi önemlidir" diye konuştu.

Güvenlik sağlanmadan gelişimin mümkün olmayacağına işaret eden Aliyev, şu değerlendirmede bulundu:

"Uluslararası hukukun temel ilkelerinin kabaca ihlal edildiği bir dönemde ülkelerimiz arasında askeri ve askeri teknik alandaki işbirliği önemlidir. Bu kapsamda Azerbaycan ile Türkiye arasında derin işbirliği mevcuttur. Son 1 yılda Türkiye ile 25'ten fazla ortak tatbikat yaptık. TDT ülkeleri arasında savunma ve güvenlik alanlarında geniş işbirliklerini göz önünde bulundurarak 2026'da Azerbaycan'da TDT ülkelerinin ortak askeri tatbikat yapmasını öneriyorum."

Aliyev, askeri gücün çağdaş dünyada her ülkenin bağımsızlığının başlıca etkeni olduğunu vurgulayarak, 2. Karabağ Savaşı'nda kazanılan zaferi ve ülkenin toprak bütünlüğünün sağlanmasını hatırlattı.

Washington'da düzenlenen zirvede Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki barış anlaşmasının paraflanmasının Güney Kafkasya'yı barış mekânına dönüştüreceğinin altını çizen Aliyev, "İşgali ve şehitlerimizin anısını hiçbir zaman unutmayacağız. Onların öcünü savaş meydanında aldık." ifadelerini kullandı.

Ulaşım ve lojistiğin Türk devletleri için stratejik öneme sahip olduğuna dikkati çeken Aliyev, gerçekleştirilen projelerden bahsetti.

Aliyev, "Washington zirvesinde elde edilen önemli sonuçlardan biri de Zengezur Koridoru'nun açılmasıdır. Zengezur Koridoru hem Orta Koridor hem de Kuzey-Güney Koridoru kapsamında yeni ulaşım arteri ve hattı olarak önem arz ediyor" dedi.

Enerji güvenliğinin önemine değinen Aliyev, petrol ve doğal gaz hatlarıyla Hazar bölgesinin enerji kaynaklarını dünya piyasalarına ulaştırdıklarını hatırlattı.

Aliyev, işgalden kurtarılan Karabağ ve civar illerde okul ve diğer yapıları inşa eden TDT ülkelerine teşekkür etti ve bu kardeş desteğini hiçbir zaman unutmayacaklarını vurguladı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan bir ilki duyurdu: Oğuznâmeler ortak alfabe ile basıldı!

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Oğuznâmeler ile Cengiz Aytmatov'u anlatan bir eserin Türkiye tarafından ortak alfabe ile basıldığını duyurdu.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) 12. Zirvesi'nde konuştu. Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptığı konuşmada, ortak alfabe, bölgesel barış ve güvenlik, enerji ve ulaşım projeleri gibi konulara değindi.

Erdoğan konuşmasında, "Teşkilatın geride bıraktığı 16 yıl gibi kısa sürede 'dilde, fikirde, işte birlik' şiarıyla kaydettiği başarılarla her geçen gün yenilerini ekliyoruz.

İnşallah bu anlayışla başarılarımızın sayısını artırmaya devam edeceğiz." dedi.

ERDOĞAN'DAN TDT'NİN ÖNEMİNE VURGU

Çok taraflılığın giderek aşıldığı, Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyinin insanlığın vicdanını yaralayan birçok meseleye kayıtsız kaldığı bir uluslararası sistemle karşı karşıya

kalındığını belirten Erdoğan, “Bugün pek çok uluslararası ve bölgesel teşkilat bizim ortak tarih, kültür ve ülküdaşlığımız gibi ulvi değerler üzerine bina edilmediğinden kamuoyu nezdinde işlevsiz, adeta omuzlara yük yapılar olarak görülüyor. Teşkilatımızın işte bu değişen koşullara ayak uyduran, uluslararası meselelerde ortak duruş sergileyen, sözüne güvenilen, halkının yanında duran bir yapıya dönüşmesi büyük önem arz ediyor.” ifadelerini kullandı.

Ayrıca Erdoğan, “Türkiye olarak böyle bir dönemde zirvemizin temasının bölgesel barış ve güvenlik olarak belirlenmesini son derece isabetli ve anlamlı buluyoruz.” şeklinde ekleme yaptı.

“TDT PLUS ÜÇÜNCÜ TARAFLARLA İŞ BİRLİĞİNDE YENİ BİR SOLUK GETİRECEK”

“Çeşitli güvenlik sınamalarıyla uğraştığımız bir ortamda aramızdaki iş birliğini pekiştirirken üçüncü taraflarla da diyalogumuzun artırılması mühimdir. Teşkilatımızı içine kapanık bir yapılanma olarak asla görmüyoruz. Diğer ilgili uluslararası kuruluşlar ve ittifaklarla etkileşim halinde sesini ve gücünü ortaya koyan bir vizyonu hayata geçirebilmeliyiz.” diyen Erdoğan, TDT Plus formatının üçüncü taraflarla iş birliğinde yeni bir soluk getireceğini ifade etti.

TÜRK DÜNYASINDA BARIŞLAR VE SINIRLAR

Erdoğan, Güney Kafkasya’daki gelişmeleri de sadece takip etmekle kalmıyor aynı zamanda bölgede barış ve istikrarın tesisi için atılan adımları samimiyetle desteklediklerini belirtti ve “Azerbaycan ve Ermenistan arasında 8 Ağustos’ta imzalanan ortak bildiriye bu minvalde hayırlı bir adım olarak görüyor, devamının gelmesini diliyoruz. Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında sınır birleşim noktasının tespitine ilişkin mart ayında akdedilen anlaşmayı da memnuniyetle karşılıyoruz.” cümlelerini sarf etti.

“ORTAK KORİDOR DAHA VERİMLİ HÂLE GETİRİLMELİ”

Ulaştırma, enerji güvenliği ve ticari entegrasyon alanlarındaki girişimlere

vurgu yapan Erdoğan, “Aramızdaki enerji ve haberleşme bağına etkin hâle getirip güçlendirecek proje ve yatırımlara odaklanmamız hepimizin menfaatinedir. Hazar geçişli ortak koridoru daha da verimli hâle getirmeliyiz.” dedi.

OĞUZNÂMELER ARTIK ORTAK ALFABEDE

Erdoğan, Türkiye’nin ortak alfabe hususunda ilk adımı attığının da haberini verdiğini ve Kırgız Türkü yazar Cengiz Aytmatov’u anlatan bir eserin ve Oğuznâmelerin ortak alfabe ile basıldığını söyledi.

Aynı şekilde Erdoğan, Türk Dünyası Yayıncılık Kongresi’ni gelecek yıl ocak ayında Ankara’da toplamayı planladıklarını bildirdi.

“15 ARALIK’IN DÜNYA TÜRK DİLİ GÜNÜ İLAN EDİLMESİNİ BEKLİYORUZ”

Buna ek olarak, 30 Ekim’den itibaren Semerkant’ta düzenlenecek olan UNESCO 43. Genel Konferansı’nda 15 Aralık’ın Dünya Türk Dili Ailesi Günü olarak ilan edilmesini temenni ettiğini duyurdu. Erdoğan, “Özbek kardeşlerimize bu önemli genel konferansın tertiplenmesinde şimdiden muvaffakiyetler diliyorum.” dedi.

“KIBRIS TÜRKÜ KARDEŞLERİMİZİ YALNIZ BIRAKMAYACAGIZ”

Türk dünyasının batı kanadından Macaristan’ın gözlemci olarak zirvede bulunmasına vurgu yapan Erdoğan aynı zamanda, “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Cumhurbaşkanı Sayın Ersin Tatar’ın Ankara, Şuşa ve Bışkek’in ardından şimdi de Gebele’de aramızda bulunmasından son derece bahtiyar olduğumu da vurgulamak istiyorum. İki devletli adil çözüm yolunda Türk dünyasının Kıbrıs Türkü kardeşlerini yalnız bırakmadığını memnuniyetle müşahade ediyorum.” ifadelerini kullandı.

Erdoğan gözlemci üye Türkmenistan’ın Türk Akademisi ve Türk Kültür ve Mirası Vakfına gözlemci üye olmasını memnuniyetle karşıladıklarını söyledi.

Türk Devletleri Teşkilatı 12. Zirvesi'nde “Gebele Bildirisi” imzalandı

Azerbaycan'ın ev sahipliğinde düzenlenen TDT 12. Zirvesi, “Bölgesel Barış ve Güvenlik” temasıyla tamamlandı. Liderler, Gebele Bildirisi, TDT Plus formatı ve TÜRKSOY'un güçlendirilmesi kararlarını imzaladı.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Devlet Başkanları Konseyi 12. Zirvesi sona erdi. Türk devletlerinin liderleri, Gebele Bildirisi, TDT Plus formatı kurulması, TÜRKSOY'un güçlendirilmesi ve geliştirilmesine dair karara imza atıldılar.

TDT Devlet Başkanları Konseyi 12. Zirvesi, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in ev sahipliğinde "Bölgesel Barış ve Güvenlik" temasıyla Azerbaycan'ın Gebele kentinde gerçekleştirildi.

Zirveye, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ile TDT Genel Sekreteri Büyükelçi Kubanışbek Ömüraliyev, gözlemci ülkeler olarak Macaristan Başbakanı Viktor Orban, Türkmenistan Halk Maslahatı Başkanı Gurbanguli Berdimuhamedov ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Cumhurbaşkanı Ersin Tatar katıldı.

GEBELE BİLDİRİSİ İMZALANDI

Zirvenin sonunda Türk Devletleri Teşkilatı Gebele Zirve Bildirisi ile TDT Plus formatı kurulması, TÜRKSOY'un güçlendirilmesi ve

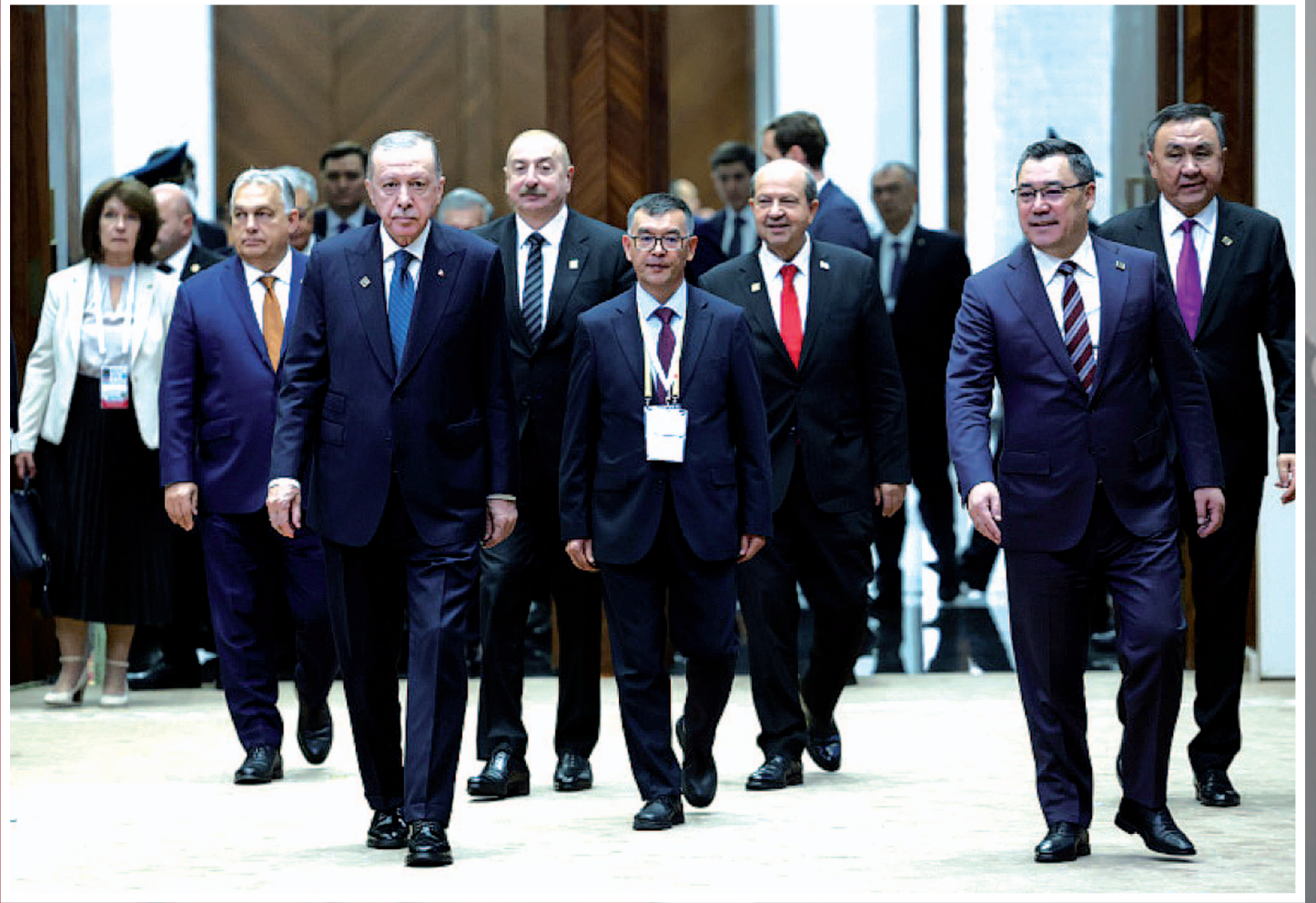
geliştirilmesine dair karara imza atıldı.

Zirvede Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Erdoğan, ortak alfabe hususunda Türkiye olarak ilk adımı attıklarını belirtirken, zirveye katılan liderlere ortak alfabe ile basılmış Kırgız Türkü yazar Cengiz Aytmatov'u anlatan bir eser ile Oğuznâmeler hediye edildi.

DÖNEM BAŞKANLIĞI AZERBAYCAN'A GEÇTİ

Aynı zamanda Kırgızistan, TDT Dönem Başkanlığı'nı Azerbaycan'a devretti. Zirvede konuşan Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, dönem başkanlığını Azerbaycan'a devrettiklerini belirterek "Azerbaycan'ın başkanlığında teşkilatın gelişimini sürdüreceğinden, uluslararası arenadaki otoritesini güçlendireceğinden ve tüm Türk halklarının yararına yeni ve önemli girişimler hayata geçireceğinden eminim." ifadelerini kullandı.

Türk Birliği 16 yaşında: Türk Devletleri Teşkilatı

Ayşe Şimşek
Haber Prodüktörü

3 Ekim 2009'da kurulan Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dünyası'nı ortak hedefler etrafında birleştirmeye devam ediyor. Türk Dünyası'nı kenetlendiren, iş birliklerini artıran Türk Devletleri Teşkilatı 16 yaşında.

Türk devletlerinin bir araya gelerek oluşturduğu Türk Dünyası Teşkilatı (TDT) her geçen gün daha çok güçlenerek adını yükseltiyor.

Ortak tarih, ortak edebiyat, ortak harita, ortak alfabe, Türk İpek Yolu Projesi... Türk dünyası kenetlendi, iş birliklerini artırıyor.

Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın üye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Macaristan ve Türkmenistan'ın gözlemci ülkeler olduğu bir teşkilatlanma...

Türk Konseyi'nin adı Kasım 2021'de İstanbul'da gerçekleşen zirvede "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirildi.

"Türk Dünyası, yeni bir uyanış içinde"

"Teşkilat'ın Avrasya coğrafyasında ve ötesinde istikrar ve refah iklimini güçlendiren

ve örnek alınan bir platform hâline geldiğinin altını çizen Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Türk Dünyası'nı ilelebet payidar kılacak güçlü iradenin TDT Zirvesi'ne katılanlarda ziyadesiyle mevcut olduğunu dile getirmişti.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türk Dünyası'nın, güçlü devlet geleneği, sağlam sosyal yapısı, vizyoner sivil toplum kuruluşlarıyla adeta yeni bir uyanış, yeni bir şahlanış içinde olduğunu açıklamıştı.

"Türk Devletleri Teşkilatı, yeni bir ses, yeni bir sinerji merkezi haline gelmektedir"

Cumhurbaşkanı Erdoğan, TDT'nin önemine ilişkin Tarihi, kültürel ve hakkaniyetli kurumsal yapılardan yoksun birlikteliklerin tıkandığı bir süreçte, Türk Devletleri Teşkilatı, yeni bir ses, yeni bir nefes, yeni bir sinerji merkezi haline gelmektedir." demişti.

Türkiye'nin liderliğinde şekillenen projeler, Türk Dünyası'nda dayanışmayı artırıyor. Uzmanlara göre TDT, önümüzdeki yıllarda AB ve NATO gibi uluslararası yapılarla eş değer düzeyde etkin bir örgüt olma yolunda ilerliyor.

Türk Devletleri Teşkilatı 16 yaşında

İlk kuruluş adı «Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (kısaca Türk Keneşi-Türk Konseyi)» olan TDT'nin temelleri, 3 Ekim 2009'da Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkiye tarafından imzalanan Nahçıvan Anlaşması'yla atıldı.

Ortak tarihi ve kültürel değerlere sahip Türk Dünyası'nın entegrasyonuna hizmet etmeyi hedefleyen TDT, üye ülkelerle ekonomiden politikaya, eğitimden kültüre, savunmadan güvenliğe, ulaştırmadan gümrüğe, turizmden spora kadar çeşitli alanlarda iş birliğinin zeminini oluşturmaya yönelik faaliyetler yürütüyor.

Hali hazırda bölgesel ölçekte tanınırlığı artan TDT, 15 yılda toplamda 4,25 milyon kilometrekare toprağa ve yaklaşık 160 milyon nüfusa sahip üye ülkeleriyle Türk Dünyası'nın jeopolitik konumunu güçlendiren uluslararası teşkilat haline geldi.

İstanbul'da 12 Kasım 2021'de düzenlenen Devlet Başkanları 8. Zirvesi'nde Türk Konseyinden «Türk Devletleri Teşkilatı» olarak ismini değiştirme kararı, uluslararası arenada Türk Dünyası'ndaki entegrasyon sürecinde yeni bir dönemin başlangıcı şeklinde yorumlandı.

TÜRK BİRLİĞİ

Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Türkiye ve Özbekistan gibi 5 tam üyeden oluşan TDT'de Türkmenistan, Macaristan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) «gözlemci» olarak yer alıyor.

Merkezi İstanbul'da bulunan TDT, Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, her ülkeden gelen akıl insanlardan oluşan Aksakallar Konseyi, Kıdemli Memurlar Komitesi ve Sekreteryadan oluşuyor.

Bunun yanı sıra TDT, Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), Türk Akademisi ve Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), Türk Yatırım Fonu, Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi mevcut işbirliği mekanizmaları için çatı kuruluş vazifesi görüyor.

TDT, Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Dünya Gümrük Örgütü (WCO) gibi çok sayıda önemli uluslararası örgütle de ortaklık yürütüyor.

Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de temsilciliğini açan TDT, bu kararıyla gözlemci üyesi Macaristan'ın yanı sıra AB ile AGİT, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Vişegrad Grubu gibi

diğer kurumlarla ilişkilerini güçlendirmeyi ve teşkilatın Avrupa'daki görünürlüğünü artırmayı hedefliyor.

«Türk Dünyası-2040 Vizyonu Belgesi» ile geleceğe yönelik stratejik perspektiflerini belirleyen TDT, Türk Dünyası'nda karşılıklı güven ortamının pekiştirilmesini, siyasi dayanışmanın güçlendirilmesini, ekonomik ve teknik işbirliği imkanlarına ivme kazandırılmasını, beşeri ilişkilerin sağlıklı yapılara kavuşturulmasını, Türk Dünyası'nın tarihi ve kültürel birikimlerinin en geniş şekilde kayıt altına alınmasını amaçlıyor.

TDT devlet başkanlarından «Türk Devri» sloganı

TDT Devlet Başkanları 10. Yıl Dönümü Zirvesi vesilesiyle en son Kazakistan'da «Türk Devri» sloganıyla toplanan liderler, TDT bünyesinde, güvenlik alanında yakın eş güdüm ve iş birliğinin sağlanması için savunma sanayisi ve askeri konularda daha yakın işbirliğini sürdürme kararı aldı.

TDT, 15 yılda sadece üye ülkelerin devlet kurumları arasında değil aynı

zamanda kardeş toplumlar arasında da kaynaşmayı sağlamayı başardı.

Ortak kuruluşların yaptığı faaliyetlerle halkların ortak tarihi ve kültürel değerlere olan ilgisi artarken en son Türk Akademisinin Türk Dünyası Ortak Alfabe Komisyonunun 34 harften oluşan Ortak Türk Alfabesi üzerinde uzlaştığına dair haberi ise Türk Dünyası'nda büyük sevinçle karşılandı.

TDT'nin kurulmasını takiben 2011 Almatı, 2012 Bişkek, 2013 Gebele, 2014 Bodrum, 2015 Astana, 2018 Çolpon-Ata, 2019 Bakü'de, 2021'de İstanbul'da, 2022'de Semerkant'ta ve 2023'te Astana'da olmak üzere 10 Zirve düzenlenmiştir. Devlet Başkanları ayrıca, biri Nisan 2020'de çevrimiçi olarak, diğeri de Mart 2023'te Ankara'da olmak üzere iki Olağanüstü Zirve için bir araya gelmiştir. Ayrıca Mart 2021'de çevrimiçi olarak düzenlenen Türkistan Zirvesi ve Temmuz 2024'te düzenlenen Şuşa Zirvesi olmak üzere iki gayri resmi Zirve gerçekleştirilmiştir. Son olarak Kasım 2024'te Bişkek'te «Türk Dünyasının Güçlendirilmesi: Ekonomik Entegrasyon, Sürdürülebilir Kalkınma, Dijital Gelecek ve Herkes için Güvenlik» temasıyla 11. TDT Zirvesi düzenlendi.

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Devlet ve Hükümet Başkanları Gayriresmî Zirvesi, 21 Mayıs'ta tarihinde Budapeşte'de gerçekleştirildi. Budapeşte Gayriresmi Zirvesi, TDT'nin bir gözlemci üyesinin topraklarında düzenlenen ilk zirve olma özelliğini taşıyor.

Kuruluşundan bu yana devlet başkanları düzeyinde 11 zirveye ev sahipliği yapan TDT, 12'nci zirvesini 7 Ekim'de düzenlemeye hazırlanıyor.

Türk Dünyası'nın bayrağı

Birliği ve ortak mirası simgeleyen tarihi bir günde, 6 Kasım 2024 tarihinde Bişkek'te toplanan Türk Devletleri Teşkilatı Devlet Başkanları Konseyi, Zirve sırasında alınan diğer birçok önemli karar arasında öne çıkan dönüm noktası niteliğinde bir karar açıklamıştır. Türk halklarını birleştiren derin kültürel ve tarihi bağları ve işbirliği, dayanışma ve ilerlemeyi teşvik etme yönündeki sarsılmaz kararlılıklarını yansıtan bu kararla Konsey, Türk Devletleri Teşkilatı bayrağını ortak hedeflerinin bir simgesi olarak kabul etti.

Ortak kültür, ortak miras, ortak tarih: Selçuklu yıldızı

Yeni bayrakta Türk dünyasının kültürel mirası yansıtıldı ve ortak tarihi değerlere atıfta bulunuldu. Türk İslam geleneğine vurgu yapılan yeni bayrak, sekiz köşeli yıldızdan oluşuyor.

Bayrağın tasarımında sekizgen, hilal ve yıldız ile turkuaz mavisi bir zemin üzerinde, eşit dağılan düz ışıklara sahip bir güneş yer aldı.

Sekiz köşeli yıldız aynı zaman da Selçuklu yıldızı olarak da ifade ediliyor.

Bayrağa eklenen sekizgen; yüzyıllardır süregelen Türk devlet yapısını temsil ediyor.

Bayrağın her bir köşesi, Türk Devletleri Teşkilatı'na tam üye ve gözlemci üye olan ülkeleri de temsil ediyor.

Uluslararası örgütlerle güçlü bağı var

Bunun yanı sıra TDT, Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), Uluslararası Türk Akademisi ve Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY), Türk Yatırım Fonu, Türk Kültür ve Miras Vakfı gibi mevcut iş birliği mekanizmaları için çatı kuruluş vazifesi görüyor.

TDT, Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve Dünya Gümrük Örgütü (WCO) gibi çok sayıda önemli uluslararası örgütlerle de ortaklık yürütüyor.

Macaristan'ın başkenti Budapeşte'de temsilciliğini açan TDT, bu kararıyla gözlemci üyesi Macaristan'ın yanı sıra AB ile AGİT, OECD, Vişegrad Grubu gibi diğer kurumlarla ilişkilerini güçlendirmeyi ve teşkilatın Avrupa'daki görünürlüğünü artırmayı hedefliyor.

Geleceğe dönük vizyonu ve strateji belirleniyor

TDT, «Türk Dünyası-2040 Vizyonu Belgesi» ile geleceğe yönelik stratejik perspektiflerini belirledi. Türk Dünyası'nda karşılıklı güven ortamının pekiştirilmesini, siyasi dayanışmanın güçlendirilmesini, ekonomik ve teknik iş birliği imkanlarına ivme kazandırılmasını, beşeri ilişkilerin sağlıklı yapılara kavuşturulmasını, Türk Dünyası'nın tarihi ve kültürel birikimlerinin en geniş şekilde kayıt altına alınması amaçlanıyor.

«Azerbaycan, satranç tahtasında piyon değil, oyunun kurallarını değiştiren bir aktördür»

Rusya'nın Güney Kafkasya üzerinde 200 yıldan fazla süredir kontrol sağlamaya çalıştığı sır değildir. Bu süre zarfında ister Çarlık Rusyası, ister Sovyetler Birliği ya da Sovyet sonrası Kremlin deneyimlerinde temel yöntem değişmeden kalmıştır: etnik ve siyasî çatışmalar yaratmak, ardından «arabulucu» rolüyle hem askerî hem de diplomatik etki alanı oluşturmak. Kabul etmek gerekir ki, bu politika özellikle son on yıllara kadar Kremlin için başarılı olmuştur. Ancak ilk kez Moskova, bu metodolojinin etkinliğini hızla yitirmektedir. İlginç olan, bu yeni aşamanın hatlarını tam da Rusya'nın uzun yıllar karşı karşıya getirdiği Azerbaycan ve Ermenistan'ın paralel şekilde belirlemesidir.

Bilindiği gibi, bugün Azerbaycan'da Rusya'ya karşı hem resmî hem de toplumsal tepkiler son derece sert ve haklı biçimde şekillenmiştir. Özellikle Yekaterinburg'da yaşanan olaylarda Azerbaycanlıların ölümüne dair Bakü sessiz kalmamış, aksine Rusya'nın hukuk ve kolluk sistemini «etnik temelli katliam» ile suçlayarak konuyu açıkça siyasî alana taşımıştır. Bu, Azerbaycan'ın artık Rusya'ya karşı sadece içsel duygusal bir reaksiyon değil, somut siyasî bir tutum sergilediğinin göstergesidir.

Turan Rzayev

Aynı zamanda Ermenistan Parlamentosu Başkanı Alen Simonyan da Rusya'ya karşı oldukça sert bir tutum ortaya koymuştur. Rus televizyon kanallarının yayınlarının durdurulması önerisini gündeme getirmesi ve bu konunun «ciddi şekilde tartışılma zamanı geldi» demesi, Ermenistan'ın da Kremlin'in bilgi araçlarını ulusal bir tehdit olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Simonyan'ın «bu mankurtların programlarına ve ülkelerine girişlerine çoktan yasak kondu» ifadeleri ile Rus sunucuları «degenerat» olarak nitelemesi, Moskova ile ilişkilerde klasik diplomatik üslubun artık terk edildiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bakü ve Erivan'ın bu yaklaşımı, Moskova'nın Güney Kafkasya siyasetinde kullandığı «yukarıdan aşağıya» memnuniyetsizlik mekanizmasını alt üst etmektedir. Daha önce Kremlin'in müdahaleleri bölge ülkelerindeki iç siyasi çalkantılara dayanıyorduyorsa, artık tam tersi bir süreç yaşanmaktadır. Yani Azerbaycan ve Ermenistan'ın siyasî merkezlerinden eş zamanlı olarak gelen direnç, Moskova'yı ciddi baskı altına almaktadır. Bu, bölge siyasî tarihinde bir ilk olma özelliği taşımaktadır.

Azerbaycan ve Ermenistan gibi uzun yıllar birbirine karşı duran iki ülkenin aynı anda ya da paralel biçimde Moskova'ya karşı direnç göstermesi yalnızca günlük siyasî konjonktürle açıklanamaz. Bu daha çok bölgenin farklı koşullarla yeni bir jeopolitik düzene geçiş çabası olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda önemli bir detay gözden kaçırılmamalıdır: Nikol Paşinyan'ın son Türkiye ziyareti sırasında Zengezur Koridoru ile ilgili varılan anlaşma.

Elde edilen bilgilere göre, bu anlaşma Rusya'nın koridor üzerinde herhangi bir kontrol imkânına sahip olmaması anlamına gelmektedir. Bu da Moskova'nın sürecin tamamen dışında kalması demektir.

Kremlin, bu yeni jeopolitik dengeyi bozmak için harekete geçti ve iddialara göre dinî kanallar aracılığıyla Ermenistan'da Paşinyan'a karşı darbe girişiminde bulundu. Ancak bu girişim başarısız oldu. Şimdi de benzer senaryo ile Azerbaycan'a baskı uygulamaya çalışmaktadır. Fakat bu çabalar da sonuç vermemektedir. Aslında Türkiye, Ermenistan ve Azerbaycan üçlüsü, Rusya'nın etkisine meydan okuyan yeni bir bölgesel eksen oluşturmaktadır. Bu da Kremlin için sadece stratejik değil, aynı zamanda psikolojik bir yenilgidir.

Moskova'nın arabulucu ve garantör rolüne duyulan ihtiyaç artık sona ermiştir. Bu rolün yeni taşıyıcısı yerel iradedir. Bakü ve Erivan'ın kendi karar alma egemenliği ile Türkiye'nin inisiyatifleriyle şekillenen bölgesel bir mekanizmadır. Bu değişiklikler, Güney Kafkasya'da yeni bir güvenlik mimarisinin kurulmasını zorunlu kılmaktadır. Zengezur'da iletişim hatlarının açılması, şu aşamada sadece Azerbaycan ve Türkiye için değil, aynı zamanda Ermenistan için de önemli bir jeopolitik fırsat olarak değerlendirilmektedir. Ancak 10 Kasım Bildirgesi'nde yer alan maddeye göre, yola hakimiyetin Kremlin'e verilmesi tarafların hiçbirine fayda sağlamamaktadır. Bu nedenle, yeni bir model temelinde Rusya'nın katılmadığı alternatif bir iletişim çerçevesinin kurulması ihtimali artmaktadır. Türkiye'de bu konunun artık masaya yatırıldığı da muhtemeldir. Yine olasılıklar arasında "Kaliningrad modeli" ya da benzeri bir mekanizma da bulunmaktadır.

Aslında Rusya-Azerbaycan ilişkilerinde son dönemde yaşanan gerginliğin arka planında yatan temel motivasyon da bu yeni düzenle doğrudan ilgilidir.

Gürcistan'ın eski Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvili'nin de belirttiği gibi, bu tarihî bir anıdır: Rus İmparatorluğu'na karşı ortak ve amaçlı mücadele için ortaya çıkan nadir bir fırsat. Elbette burada silahlı mücadeleden değil, siyasî ve stratejik bir karıştıktan söz edilmektedir. Azerbaycan bu süreçte duygusal adımlar atmamakta, ancak gerçeği anlamaktadır: bölgenin geleceğine dair kararlar artık Moskova'nın dayatmalarıyla değil, bölgesel aktörlerin iradesiyle şekillenmelidir.

1997 yılında ABD'nin eski ulusal güvenlik danışmanı Zbigniew Brzezinski, meşhur "Büyük Satranç Tahtası" kitabında yazıyordu:

"Rus İmparatorluğu'nun dağılması ya da yeniden kurulması üç ülkeye bağlıdır: Ukrayna, Azerbaycan ve Özbekistan. Eğer bu ülkeler Moskova yörüngesinden uzak durursa, Rus İmparatorluğu yeniden kurulamaz."

Brzezinski'ye göre, SSCB'nin dağılmasında olduğu gibi, gelecekte de Rusya'nın parçalanması bu üç ülkenin jeopolitik konumuna bağlı olacaktır. Bugünkü küresel süreçlere bakıldığında ise açıktır ki, Azerbaycan sadece kendi kaderini değil, tüm bölgenin ve hatta küresel güç dengesinin geleceğini şekillendiren temel aktörlerden biridir. Bu "büyük satranç tahtasında" biz piyade değil, kendi ağırlığı ve iradesiyle oyunun kurallarını değiştiren bir aktörüz.

Tarihi ve kültürel bir mirasın peşinde:
Türk-İslam Arkeolojisi

Türkiye, arkeoloji alanında yaptığı çalışmalarla dünyada önemli bir konumda bulunuyor. Son yıllarda ön plana çıkan alanlardan biri de Türk İslam Arkeolojisi... Dünyada adı ve içeriğiyle bir ilk olan İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Türk İslam Arkeolojisi Bölümü de bu sahada önemli kazılar yapıyor.

Anadolu topraklarının her bir katmanı ve bu katmanlarda gün yüzüne çıkarılan her bir eser sizi tarihin en kadim sayfalarına götürür.

Burada inançlar, kültürler, diller ve renkler iç içe geçmiş, hepsi birbirine eklemlenmiş, insanlığın ortak hafızası Anadolu'da şekillenmiştir.

10 asırdır Türk-İslam medeniyetinin en nadide eserleriyle nakış nakış süslenen Anadolu, insanlığın tüm serencamını yansıtan bir açık hava müzesi.

Türkiye'nin bu zengin ve köklü mirası arkeolojik çalışmalarla ön plana çıkarılmaya çalışılıyor. Bu çalışmalarla Anadolu'daki hazineleri ortaya çıkarmak, belgelemek, ihtimamla korumak ve yeni nesillere en güzel şekilde bırakmak son derece önemli.

Tarihi eserlerin korunması kanuni zemine taşındı

Bu anlamda ilk çalışmalar Sultan Abdülmecid döneminde yapıldı ve eski medeniyetlere ait eserler bir servet olarak görülerek muhafaza altına alındı. Takip eden süreçte 19. yüzyılın son çeyreğinde ise Asar-ı Atika nizamnamelerinin yayımlanmasıyla birlikte tarihi eserlerin korunması hususu kanuni bir zemine taşındı.

Sultan Abdülhamid Han'ın izni ve iradesiyle 1891'de açılan, Osman Hamdi Bey ile kurumsallaşmasını tamamlayan Müze-i Hümayun (İstanbul Arkeoloji Müzesi), sadece Osmanlı coğrafyasının değil, Doğu'nun da ilk modern müzesi olarak kayıtlara geçti.

1930'lu yıllarda ise kurulan müzeler, farklı yerlerde başlatılan kazılar ve üniversitelerde açılan arkeoloji kürsüleri bu alandaki bilimsel çalışmaları bir üst noktaya çıkardı. Bugün yıllık 800'e yaklaşan saha çalışmasıyla bu alandaki faaliyetler, hem kapsam hem de içerik itibarıyla çok önemli bir seviyeye ulaştı.

Karada kazı ekipleri, su altında ise dalgıç bilim insanları arkeolojide adeta destan yazıyor. Mağara kazılarında Taştepeler Projesi'ne, höyüklerden klasik dönem kentlerine, Ahlat Selçuklu Meydan Mezarlığı'ndan, Malazgirt Savaş Alanı araştırmalarına uzanan her çalışmayla Anadolu'nun kadim geçmişi farklı yönleriyle ortaya koyuluyor.

Dünyada bir ilk

Son dönemlerde yapılan bu çalışmaların en önemli ayaklarından biri de Türk İslam Arkeolojisi... Yakın zamana kadar geri planda kalan Türk İslam arkeolojisi çalışmalarıyla önce Anadolu'da ardından Türk'ün adım attığı yerlerdeki kültür mirası özenle kayıt altına alınıyor.

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi'nde (İKÇÜ) 2014 yılında kurulan Türk İslam Arkeolojisi Bölümü, bu alanda dünyada ve Türkiye'de bir ilk niteliği taşıyor. Bölüm, Türk ve İslam kültüründen beslenen yaklaşık 4 bin yıllık tarihi geçmişe sahip olan bir medeniyetin; ortaya çıkışı, yayılışı ve diğer kültürlerle etkileşimi sonucu gelişen birikimi bilimsel yöntemlerle değerlendiriyor.

TÜRK BİRLİĞİ

Bunun yanında kaybolmaya yüz tutmuş değerlerin tekrar gün yüzüne çıkarılmasına katkıda bulunuyor. Bölümdeki akademisyenler ve öğrenciler, Moğolistan, Van ve İzmir’de yapılan kazılarda Türk İslam Arkeolojisinin izlerini sürdürmeye devam ediyor.

«Bütün hedefimiz Türk-İslam dönemine ait eserleri ön plana çıkarmak»

Dünyanın birçok ülkesindeki üniversitelerde İslam Arkeolojisi bölümü olduğunu söyleyen Bölümün Kurucu Başkanı Prof. Dr. Harun Ürer, “Cumhuriyetin erken dönemlerinden itibaren Türk dönemini inceleyen ve araştıran kazı çalışmaları gündeme gelmeye başladı. Aslında 1930’lardan itibaren ilk örneklerini görülmeye başlanan Türk-İslam Arkeolojisine dair çalışmalar daha sonra üniversitelerin Sanat Tarihi bölümlerinde gerçekleştirilen bir faaliyet oldu ülkemizde.

Öncelikle yapılan bu kıymetli çalışmaların ‘Sanat Tarihi Kazısı’ şeklinde tanımlamasından ziyade arkeolojik bir bakış açısıyla ve Arkeoloji tanımlaması içinde yer almasının daha doğru olduğunu ifade ve kabul etmek gerekmektedir. Çünkü yapılan iş ve kullanılan yöntem tam olarak bir arkeoloji faaliyetidir. Tüm bu açıklamalardan sonra aslında denilebilir ki 20. yüzyılda doğan çocuğun ismi 21. yüzyılda koyuldu bir diğer tabirle.” dedi.

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi bünyesinde Türk-İslam Arkeolojisi Bölümü’nde lisans ve lisansüstü seviyesinde öğretimin gerçekleştiğini söyleyen Ürer, “Sadece Türk-İslam dönemi ile sınırlı olmayıp arkeolojinin diğer dönemleri ile ilgili dersler de alan öğrencilerimiz farklı dönemleri kıyaslama

ve sentezleyerek analiz etme şansına da sahip.” ifadelerini kullandı.

Ürer, “Bütün hedefimiz Türk-İslam dönemine ait bilinci ve kültürü oturtmak, yaşatmak, geliştirmek ve Türk-İslam dönemine ait eserleri ön plana çıkarmak” şeklinde konuştu.

«Türklerin yaşamına dair izlerin üzerine çalışıyoruz»

Bölüm Öğretim Üyesi Prof. Dr. Anıl Yılmaz da Altaylar’da Uygur dönemine ait olan şehir ve kurgan kazılarını sürdürdüklerini ve bunun yanında da Tanrı Dağları coğrafyasında göçer kültürlerin arkeolojik verileri üzerine de çalıştıklarını söyledi.

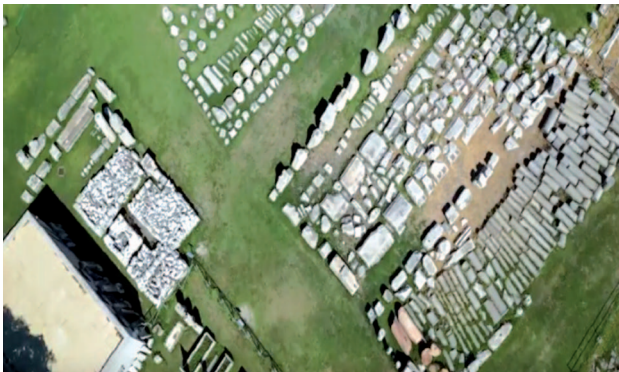
Yılmaz sözlerini şöyle sürdürdü:

“Van’da özel bir kazı alanımız var. Kayıtlarda var olan ancak bir türlü yeri tespit edilemeyen bir saray yapısından bahsedebiliriz. Bu yapı Asya mimarisinin ve kültür verilerinin Batı’daki üretilmiş son noktasını oluşturması açısından son derece önemli.”

«Antik döneme ait kent meclisi ile Osmanlı bakiyeleri adeta kol kola vermiş»

Ekibiyle birlikte Smryna (İzmir) Agorası’nda geçmiş dönemlerle birlikte Türk-İslam medeniyetinin izlerini süren yine Türk-İslam Arkeolojisi Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Akın Ersoy, kazı alanının Helenistik, Roma ve Bizans dönemlerini yaşadktan sonra Türk dönemine gelindiğine bir mezarlığına dönüştüğünü ifade etti.

“Burada görmüş olduğumuz mezar taşları o dönemi simgeliyor. Arkeologlar buradaki kazı çalışmalarını yürütürken her döneme rastlıyor. Antik döneme ulaşmak için başlanan kazıda öncelikle Osmanlı dönemini ifade eden buluntulara rastlanıyor. Burada Roma dönemine ait eserlerin yanına ve hatta üstüne Osmanlı döneminde bazı yapılar eklenmiş. Alanda o döneme ait mutfak kültürüne ait tandırlar, sosyal hayatı simgeleyen çok sayıda sarnıçlar ve çeşme yer alıyor. Antik döneme ait kent meclisi ile Osmanlı bakiyeleri adeta kol kola vermiş bu alanda.”

Dilde, fikirde, iŖte birlik: İsmail Gaspiralı

AyŖe ŖimŖek
Haber Prodüktörü

«Dilde, fikirde, iŖte birlik» diyerek Türk dünyasının en yaygın sloganını duyuran ve Türk dünyasının ortak bir edebi dilde buluşmasını isteyen Kırmılı fikir adamı İsmail Gaspiralı'nın vefatının 111. yılı.

Türk dil birliğinin fikir adamı:

İsmail Gaspıralı

Türk dünyasının ortak bir edebi dilde buluşmasını isteyen Kırmılı fikir adamı İsmail Gaspıralı'nın vefatının 111. yılı

20 Mart 1851'de Kırım'da **Bahçesaray** yakınlarındaki Avcıköy'de doğdu.

Tanıştığı Rus aydınlarına saygı duymakla birlikte okuldaki Panslavist hava onda aksi tesir yaptı ve zihninde Rusya İmparatorluğu'ndaki **Türkleri uyandırma düşüncesi** oluşmaya başladı.

Osmanlı ordusuna katılmak üzere gizlice Türkiye'ye geçmek istese de Odesa'da yakalandı ve askerlik hayatı bitti..

1874'te, Osmanlı zabıta (askeri) olma arzusuyla İstanbul'a gitti. Yaklaşık 1 yıl sonra Kırım'a döndü.

22 Nisan 1883'te Bahçesaray'da "**Tercüman**" adıyla çıkan bir gazete çıkardı.

Tercüman'ın dili esasen **Osmanlı Türkçesiydi.**

Kırım'da Kırım Tatarlarının **ilk Türkçe gazetesi**, bütün Rusya Müslümanları arasında da Türkçe yayımlanan üçüncü gazeteydi.

“Dilde, fikirde, işte birlik...”

Hayatını Türk’e, Türkçeye ve Türk birliğine adadı...

Kırımlı fikir adamı İsmail Gaspıralı, 20 Mart 1851’de Kırım’da Bahçesaray yakınlarındaki Avcıköy’de doğdu.

Soyadını, babasının doğum yeri Kırım’ın Gaspıra köyünden aldı. İsmail Gaspıralı’nın babası, Kırım’ın sahil kesimindeki Gaspıra köyünde doğan ve Çarlık ordusundan emekli bir teğmen olan Mustafa Alioğlu Gasprinskiy, annesi köklü bir mirza ailesinin kızı Fatma Sultan.

İsmail Bey, mahalli bir Müslüman mektebinde başladığı öğrenimini Akmescid Erkek Gimnazyumu’nda sürdürdü. Buradan mezun olduktan sonra önce Voronej’de bir askeri okula, daha sonra Moskova’daki Harp Okulu’na girdi.

Gizlice Türkiye’ye kaçmak istedi

Özellikle Moskova’daki eğitim yıllarında dönemin Rus fikir hayatını ve aydınlarını yakından tanıma imkanı buldu. Tanıştığı Rus

aydınlarına saygı duymakla birlikte okuldaki Panslavist hava onda aksi tesir yaptı ve zihninde Rusya İmparatorluğu’ndaki Türkleri uyandırma düşüncesi oluşmaya başladı.

Girit isyanında Rum asilerine karşı mücadele eden Osmanlı askerlerine katılmak üzere yakın arkadaşı Litvanya Tatarı Mustafa Mirza Davidoviç ile birlikte gizlice Türkiye’ye geçmek istediye de Odesa’da yakalandı ve askerlik hayatı bitti.

Ivan Turgenyev’e asistanlık yaptı

Gaspıralı, 1868’de Bahçesaray’a dönerek Rusça öğretmenliğine başladı. Bu arada kendini yoğun bir şekilde Rus edebi ve felsefi eserlerini okumaya verdi.

1872’de Kırım’dan ayrılarak İstanbul, Viyana, Münih ve Stuttgart üzerinden Paris’e gitti. Paris’te geçirdiği 2 yıl içinde, ünlü Rus yazarı Ivan Turgenyev’e asistanlık yapmak da dahil çeşitli işlerle hayatını kazandı.

1874’te, Osmanlı zabiti (askeri) olma arzusuyla İstanbul’a gitti. Yaklaşık 1 yıl sonra Kırım’a döndü.

Belediye başkanı oldu

1878'de Bahçesaray belediye başkan yardımcısı seçilen İsmail Bey, ertesi yıl belediye başkanlığına getirildi ve 1884 yılına kadar bu görevde kaldı.

Gaspıralı'nın gerek Kırım'da gerekse dış ülkelerde geçirdiği yıllar ona, büyük çoğunluğu kabuğuna çekilmiş bir halde yaşayan diğer Kırım Tatarlarından farklı tecrübeler kazandırdı.

«Türkçe» bir yayın organı istiyordu

Mevcut problemleri yakından gördüğü için yabancı hakimiyeti altında yaşayan soydaş ve dindaşlarını uyandırmak, onların seslerini duyurmak arzusu ile yayın yoluyla faaliyete geçmek istedi. Bu amaçla 1881'de, Akmescit'te çıkan Rusça "Tavrida" gazetesinde "Russkoe Musulmanstvo" (Rus Müslümanlığı) başlığıyla, sonradan risale halinde de yayımlanan bir dizi yazı yazdı.

Gaspıralı, fikirlerini tedriî ve ihtiyatlı bir şekilde de olsa ortaya koyabileceği Türkçe bir yayın organına ihtiyaç duyuyordu. Bu yoldaki resmi müracaatlarının sonuçsuz kalması üzerine Tiflis'te her birini değişik adlarla bastırdığı bazı sayfalar yazdı.

İlk Türkçe gazete: Tercüman

Bir taraftan da düşündüğü gazetenin yayın iznini almaya uğraşırken, Volga boyundaki Müslümanlar arasında dolaşarak aboneler bulmaya çalıştı. Nihayet 1883'te, bütün konusunun Rusçası ile birlikte yayımlanması şartıyla Tatarca bir gazete neşrini çıkarmayı başardı.

İlk nüshası 22 Nisan 1883'te Bahçesaray'da "Tercüman" adıyla çıkan bu gazete haftada bir gün yayımlanıyordu. Tercüman'ın dili esasen Osmanlı Türkçesi olmasına rağmen, zaman zaman Kırım Tatarcası ve diğer Türk şivelerin kelime ve şekillerine de yer veriliyordu.

Ekim 1903'ten itibaren haftada 2 gün, 1912'den sonra günlük olarak yayımlanan Tercüman, Kırım'da Kırım Tatarlarının ilk Türkçe gazetesiydi, bütün Rusya Müslümanları arasında da Türkçe yayımlanan üçüncü gazeteydi.

Eğitimin en önemli aracı

Tercüman'ı ve diğer bazı eserleri rahatça basabilmek için Bahçesaray'da Arap harfleriyle yayın yapabilecek bir de matbaa kuran Gaspıralı, özellikle başlangıçta gazetenin her işini tek başına ve aile fertlerinin yardımıyla yürütmeye mecbur kaldı.

Gaspıralı Tercüman'ı, Rusya Müslümanları arasındaki eğitim reformunun en önemli ve asli aracı olarak görüyordu.

40 günde Türkçe

İsmail Gaspıralı öteden beri düşündüğü maarif reformunun ilk uygulamasını, 1884'te Bahçesaray'ın Kaytaç Ağa mahallesinde ilkokul seviyesinde açtığı mekteple yaptı.

Girişimini başlangıçta şüpheyile karşılayan Bahçesaray halkına yeni mektebi benimsetebilmek için burada kırk günde Türkçe okuma yazma öğretileceğini ilan etti. Gerçekten de "usul-ü savtiyye" adını verdiği yeni bir metot kullanarak kırk gün sonra eşrafın ve halkın hazır bulunduğu açık bir imtihanla talebenin bunu başardığını gösterdi.

Eğitim ana dilde başlar

Onun bu ilk denemesi, ileride daha da geliştireceği maarif sistemini Rusya İmparatorluğu içindeki Müslüman mekteplerine yayacak bir inkılâp mahiyetini taşıyordu. Usul-ü Cedit adını verdiği bu sistem kısa zamanda çok yaygınlaştı bir döneme damgasını vurdu. Bu tabirden yola çıkılarak, 1917'ye kadarki dönemde Rusya'da bu tarzda yetişen millî-reformist kadrolar Ceditçiler olarak adlandırıldı.

Ona göre, eğitim sistemi her şeyden önce ana dilin eğitimine hizmet etmeli. Tercüman gazetesi sayesinde Ceditçi reformcu eğitim sistemi bütün Rusya Müslümanları tarafından tanınmaya başladı.

İlk kız mektebini açtı

Gaspıralı, Müslüman Türk kızlarının eğitiminde de öncülük yaptı. İlk Usul-ü cedit kız mektebini ablası Pembe Hanım Bolatukova'ya 1893'te Bahçesaray'da açtırdı. Bu örnek diğer bölgelerde de kısa süre içinde uygulandı.

Müslüman Türk kızlarının eğitiminde de öncü oldu, 1893'te İlk Usul-ü Cedid kız mektebini Bahçesaray'da açtırdı.

Alem-i Nisvan, sadece Kırım Tatarlarının değil bütün Rusya Türklerinin tarihlerindeki **ilk kadın dergisi** oldu.

Rusya'daki Türklerin **ilk çocuk dergisi** olan **Alem-i Sıbyan** da ilk defa Mart **1906'da** Tercüman'ın eki olarak okuyucuya sunulmaya başlandı.

1911'de "Dilde, fikirde, işte birlik" sloganı kullanılmaya başlandı.

Türk dünyasının **en yaygın sloganı** haline geldi.

Kaynak: Prof. Dr. Ali Akar
(Türk Dili Tarihi), İslam Ansiklopedisi

24 Eylül **1914'te** 63 yaşında Bahçesaray'da vefat etti.

“Dilde,
fikirde,
işte birlik,”

İsmail
Gasprinskiy
1851 – 1914

TRT HABER

TÜRK BİRLİĞİ

Bunu takip eden zamanlarda, Rusya sınırları içinde açılan çok sayıda Cedit okulları açıldı. Bunların sayısı 1895'te yüz civarında iken 1914'te beş bine yaklaştı.

“Dersaadet'teki hamal ve kayıkçılardan, Çin'deki Türk devecilerine kadar herkesin anlamalı»

Tercüman, Türk dünyasının her tarafında okuyucu bulan, birlik sembolü bir gazete hâline gelmeye başladı. Gaspıralı'nın meşhur ifadesiyle “Dersaadet'teki hamal ve kayıkçılardan, Çin'deki Türk devecilerine kadar herkesin anlayabileceği” bir yayın organı oldu.

Tercüman, bugün bile hiçbir Türkçe basın yayın organına nasip olmayacak kadar rağbet gördü ve yaygınlık kazandı.

Rusya Müslümanları Kongreleri

İsmail Bey, Rusya'daki Çarlık yönetimine muhalefet devam ederken Türklerin de haklarını kazanabilmeleri için 28 Ağustos 1905'te “Birinci Rusya Müslümanları Kongresi”ni topladı. Bu toplantıya başkan seçildi.

Aynı kongrenin ikincisi 1906 yılının Ocak ayında Petersburg'da yapıldı.

Daha sonra Eylül 1906'da «Rusya Müslümanları Üçüncü Kongresi” toplandı. 800 civarında delegenin katıldığı bu kongre en önemli toplantı oldu. Bu kongrede Gaspıralı'nın milli-reformcu “Usul-ü cedit” eğitim sistemi kabul edildi. Burada, eğitim dilinin ilk mekteplerde yerel şive veya lehçelerle, ortaokulda ise Tercüman'da kullanılan «edebi Türkçe” olması kararlaştırıldı.

1905'ten sonra Gaspıralı'nın açtığı yolda Müslüman ve Türk bölgelerinde yüzlerce gazete ve dergi yayımlanmaya, Ceditçi fikirler doğrultusunda milli örgütler kurulmaya başlandı.

1905-1925 tarihleri arasında Rusya sınırları içerisinde yayımlanan Türk lehçelerindeki gazete ve dergiler, “Tercüman Türkçesini kullandı.

İlk kadın dergisi: Alem-i Nisvan

1905 yılı sonlarında Bahçesaray'da yayın hayatına giren Alem-i Nisvan, sadece Kırım Tatarlarının değil bütün Rusya Türklerinin tarihlerindeki ilk kadın dergisi oldu ve Gaspıralı'nın sahipliğinde kızı Şefika Gaspıralı'nın idaresinde bir yıl kadar yayımlanabildi.

Rusya'daki Türklerin ilk çocuk dergisi olan Alem-i Sıbyan da ilk defa Mart 1906'da Tercüman'ın eki olarak okuyucuya sunulmaya başlandı. Derginin yayımı düzensiz aralıklarla 1915'e kadar sürdü.

“Dilde, fikirde, işte birlik”

Tercüman'ın 1911'den itibaren başlığının altında kullanılmaya başlanan “Dilde, fikirde, işte birlik” cümlesi Türk dünyasının en yaygın sloganı haline gelmiş ve üzerinden bir yüzyıl geçmesine rağmen halen güncelliğini ve geçerliliğini koruyor.

II. Meşrutiyetten sonra Osmanlı aydınlarıyla da diyalog içine giren Gaspıralı, 1911'de kurulan Türk Yurdu Cemiyeti ve onun yayın organı Türk Yurdu dergisi üzerinde etkili oldu.

Yusuf Akçura aracılığıyla askeri okullarda ve aydınlar arasında, Necip Asım'ın İkdam gazetesi vasıtasıyla ‘Meşrutiyet Türkiye'sinde heyecanla karşılandı ve geniş yankılar uyandırdı.

Cumhurbaşkanı Erdoğan: Dilde, işte, fikirde birlik ölküsü hayal değil

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İsmail Gaspıralı'nın «Dilde, işte, fikirde birlik» mefkuresinin hayal olmadığını ve hep birlikte Türk dünyası olduğumuzda bunu sağlayabileceğimizin altını çiziyor:

«Merhum İsmail Gaspıralı'nın dilde, fikirde, işte birlik ölküsü ham bir hayal değil. Dün olduğu gibi bugün de birliğimizi ve bütünlüğümüzü sağlamak, idame ettirmek, büyütmek en çok ihtiyacımız olan sac ayağıdır. Asırlık ayrılıklara, asırlık hasretlere, asırlık acılara, asırlık yapaylıklara son vermenin vakti gelmiştir. Hep beraber bir olduğumuzda, iri olduğumuzda, diri olduğumuzda, kardeş olduğumuzda, hep birlikte Türk dünyası olduğumuzda bunu sağlayabiliriz, endişeniz olmasın. Türkiye olarak bu doğrultuda üzerimize düşen her şeyi yapıyoruz, yapmaya da devam edeceğiz.»

1914'te hayatını kaybetti...

Gaspıralı, 24 Eylül 1914'te 63 yaşında Bahçesaray'da vefat etti.

Bütün Türk dünyasının basın organları

aylarca onun hizmetlerinden söz etti. Tercüman gazetesi ölümünden sonra beş yıl daha yayın hayatına devam etti.

Dilde, fikirde, işte birlik: İsmail Gaspıralı 1944 yılında Stalin yönetiminin yurtlarından sürgün ettiği Kırım Türkleri, 1990'lı yıllarda yeniden ata yurtlarına dönence Gaspıralı'nın Bahçesaray'daki mezarını yeniden düzenleyip, onun düşüncelerini yaşatmak için adına çeşitli kütüphaneler ve kültür merkezleri açtılar.

«Türk dünyasının 'ortak' bir edebi dilde buluşmasını istiyor»

Prof. Dr. Ali Akar, Türk Dili Tarihi adlı kitabında Gaspıralı'nın fikirlerini şu şekilde anlatıyor:

Gaspıralı, tüm Türk dünyasının ortak bir edebi dilde buluşmasını istiyordu. Türk lehçeleri arasındaki benzerlikleri ortaya koyarak, yabancı dillerden kelime alma yerine, lehçeler arası ödünçlemeler yapılması fikrini savunuyordu.

21 Kasım 1905 tarihli Tercüman'da o

güne kadar ayrı ayrı isimlerle adlandırılmış olan Uygur, Özbek, Nogay, Kazak, Kırgız, Tarançı, Kumuk, Osmanlı gibi Türk halklarının farklı kavimler olmadıklarını, bunların hepsinin «Türk» adıyla anılmaları gerektiğini ileri sürdü.

«Tatar değil, Türk»

Yine, Rusya'daki Türklere verilen «Tatar» genel adının aslında yanlış bir adlandırma olduğunu, bunlara da «Türk» denmesinin doğru olacağını savunur.

Gaspıralı, medeni milletler ailesine mensup olmanın yolunun Ceditçi eğitim reformundan geçtiğini, bunun için de mutlaka «dil birliği»ne ihtiyaç duyulduğu fikrini savunur.

«Dil birliği ancak eğitimle olur»

Eğitimle dilin iç içe olduğunu, dil birliğinin de ancak eğitimle mümkün olabileceği görüşünü dile getirerek, geleneksel eğitim sistemini eleştirir.

TÜRK BİRLİĞİ

Rusya Türklerinin 16.000 mahalle mektebi, 214'te Medrese-i Arabi'ye sahip olduklarını, buralarda yarım milyon Türk çocuğuna beşer yıl eğitim verildiği halde onlara beş satır Türkçe okuma yazma öğretilmediğini söyler. Bu durumun ancak eğitim reformuyla, Usûl-ü Cedit okullarının yaygınlaşmasıyla giderilebileceğini savunur.

Edebi Türk dili: İstanbul Türkçesi

Türk milletinin, her su boyunda bir şive meydana getirdiğini, bunun da dilde birliği, dolayısıyla milletin sosyal birliğini engellediğini söyler.

Gaspıralı, Rusya Müslümanları 3'üncü Kongresinde de dil birliğinin hayati önemine uygun olarak dört maddede bunun vurgulanmasını sağlar.

30. maddede, "Edebi Türk dilinin öğretilmesine bilhassa ehemmiyet verilecektir" denir. Bahsedilen dil, İstanbul Türkçesi...

«Türklerin aynı dilde birleşmesinin delili...»

Tercüman'ın, bütün Türk dünyasında okunmuş, bilinmiş olmasını "örnek" gören Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları'nda şöyle der:

«Tercüman gazetesini Kuzey Türkleri olduğu kadar Doğu Türkleri ile Batı Türkleri de anlardı. Bütün Türklerin aynı lisanda birleşmelerinin mümkün olduğuna bu gazete delildir.»

İsmail Gaspıralı anısına hatıra para basıldı
Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Kasım2024'te Bişkek'teki Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Devlet Başkanları Konseyi 11. Zirvesi'nde konuştu.

Ülkeler arasında daha güçlü bağların tesisini ve ortak bir gelecek inşasını hedef alan Teşkilat'ın kuruluşunun 15'inci yıl dönümünün geçen ay idrak edildiğini anımsatan Erdoğan, bu yıl dönümüne özel olarak Türk dünyasının yetiştirdiği büyük fikir adamı İsmail Gaspıralı'nın «dilde, fikirde, işte birlik» şiarına yer verdikleri hatıra parasını takdim etmenin mutluluğunu yaşadığını söyledi.

Gaspıralı İsmail Bey'i ve ömrünü Türk dünyasının birliğine, dirliğine, kardeşliğine

adanmış tüm fikir ve siyaset insanlarını rahmetle yad eden Erdoğan, zirvenin tüm Türk dünyası için hayırlara vesile olmasını, iş birliği ve dayanışmayı daha da pekiştirmesini diledi.

Dilde, fikirde, işte birlik: İsmail Gaspıralı

Erdoğan, hazırlanan hatıra paraları, Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım-Cömert Tokayev, Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev, Macaristan Başbakanı Viktor Orbán, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ersin Tatar, Türkmenistan'ın Bişkek Büyükelçisi Nuri Golliyev, TDT Genel Sekreteri Kubanıçbek Ömüraliyev ve Aksakallar Konseyi Başkanı Binali Yıldırım'a takdim etti.

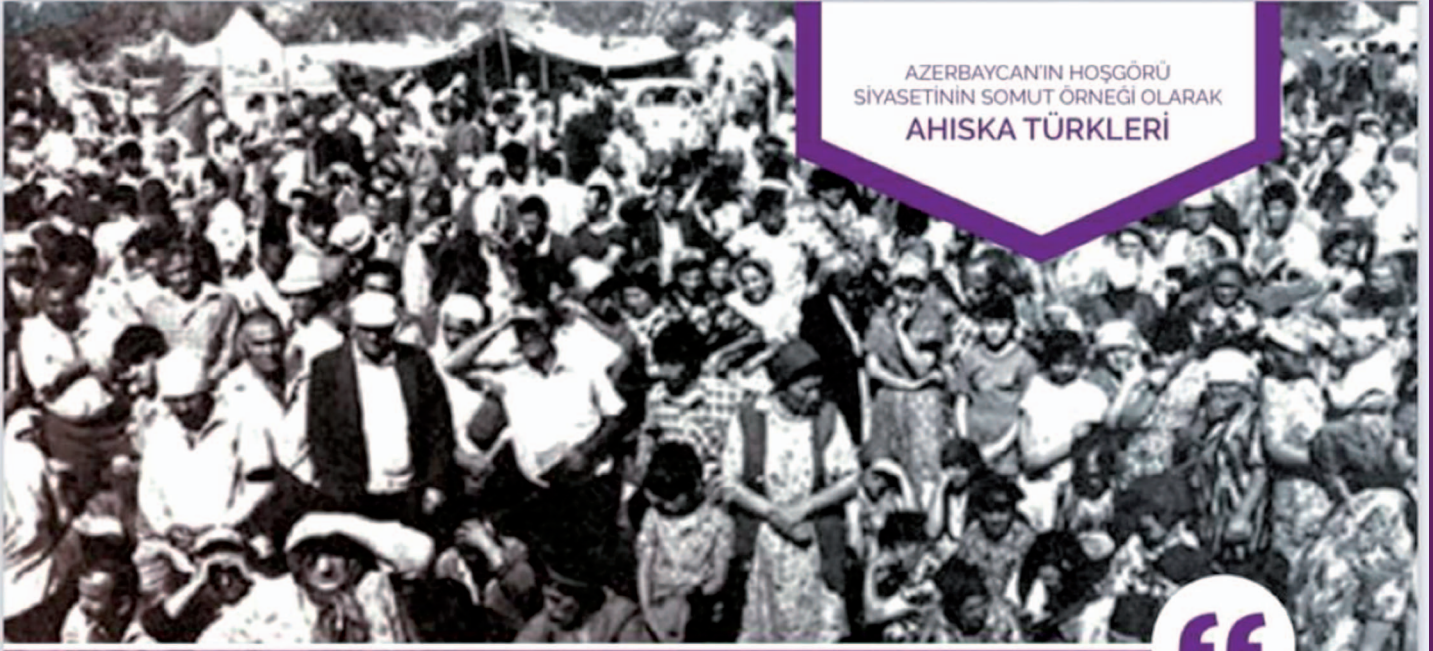
8 ülkenin bayrakları bulunuyor

Türkiye, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, KKTC, Macaristan, Kırgızistan ve Azerbaycan'ın bayraklarının bulunduğu hatıra parada, «dilde, fikirde, işte birlik» ifadesi yer alıyor.

Hatıra paranın bir yüzünde ise Türk Devletleri Teşkilatı'nın bayrağı ve ismi ile kuruluş tarihi olan 3 Ekim 2009 ibaresi bulunuyor.

Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü tarafından basılan para, 2,5 Türk lirası değerinde ve bronz madenden üretildi. Sınırlı sayıda basılan paranın çapı 38,61 mm, ağırlığı ise 23,33 gram. Paranın tasarımı, Tekin Gülbasar tarafından yapıldı.

AZERBAJCAN'IN HOŞGÖRÜ
SİYASETİNİN SOMUT ÖRNEĞİ OLARAK
AHISKA TÜRKLERİ

Ahıska Türklerinin hak davası bütün Türk topluluklarının hak davası olarak kabul edilmediği sürece, konuyu uluslararası konuma taşımak zor olacaktır. Bu, gerçek bir Türk dayanışmasını zorunlu kılan en önemli konulardan biridir.

Dr. Fazıl Mustafa*

*Felsefe üze felsefe doktoru,
Azerbaycan Milli Meclisi Sivil toplum
kuruluşları ve dini kurumlar Komisyonu
başkanı, Büyük Kuruluş Partisi
Genel Başkanı*

Genel olarak Türk toplulukları bilim adamları için konuların tarihsel metodoloji üzerinden çözümü aktüel olduğundan sosyolojik metodoloji gereken düzeyde kullanılmamaktadır. Sosyolojik metodoloji somut mekan ve onun hudutları içinde konuyu araştırmayı önerir ve tarihi zaman anlayışının mücerretliği üzreinden konunun çözümünü uygun görmez.

Türkiyeli akademisyen Sibel Kılıc ve Ayşegül Aydıngün'ün da vurğu yaptığı gibi, Türkiye'de Ahıska Türkleri konusundaki çalışmaların önemli bir kısmı da uzun süre tarihçiler tarafından yapılmış. Sosyolojik ve antropolojik çalışmalar ise son derece sınırlı kalmış. Son yıllarda bu durum değişmeye başlamışsa da, çalışmaların önemli bir kısmı Ahıska Türkleri konusunu uluslararası ilişkiler perspektifinden inceleyen çalışmalar olmuş. Öte yandan, son yıllara kadar yapılan çalışmaların yine önemli bir kısmı betimleyici, saha araştırmalarına dayanmayan ve kuramsal bir çerçevede konuyu incelemeyen çalışmalardan oluşuyor.

(1) Ahıska türkleri ile ilgili konunun da çağdaş dünyada sosyolojik yöntemle araştırılması daha ciddi sonuçlar elde etmek için fırsatlar yaratacaktır. Tarih tamamlanmış ve ortada mağdur durumda qalmış ve sırtında bir kaç Vatan anlayışını yaşatan, ıztıraplara karşı direniş gösteren bir topluluk var. Onun hakları artık iç hukuk düzeyinden uluslararası hukuk düzeyine kadar varmış ve somut sonuçlar elde edinmiştir.

Ortada olan gerçek budur ki, Ahıska türkleri 1944 Sürgünü'nün vahşetinin ardınca halen de bu sürgünün sonuçlarını yaşıyorlar ve toplu şekilde Vatanına dönüş gerçekleştirememişler. Bu geri dönüşün gerçekleşmemesinin sebepleri konusunda Sibel Kılıc ve İsmail Aydıngün ile birlikte hazırladığı "Ahıska Türkleri: Ulusötesi Bir Topluluk -Ulusötesi Aileler" kitabı verimli bir klavuz sayılabilir. 1992 yılından beri Ahıska Türklerinin yaşadığı ülkelerin tamamında saha araştırması verilerini temel alan, kuramsal bir perspektiften konuyu ele alan bu sosyolojik çalışmada önemli tesbitler yer almaktadır. Bu çalışmalarda haklı olarak Ahıska türklerinin 21. yüzyılda ulusötesi bir topluluk olduğuna atıfta bulunur ve sadece göç edilen ülkedeki durumunu anlamak değil, aynı zamanda geride bıraktıkları yerle bağlarını nasıl sürdürdüğünü de anlamak gerekir.

(2) Ulusötesilik 21. yüzyılın iletişim teknolojilerini kullanarak bağlarını sürdürmek demektir. Ahıska Türklerinin örneğine bakacak olursak, çok farklı ülkelerde yaşayan aile fertlerinin, akrabaların ve topluluk üyelerinin birbirleriyle iletişim teknolojilerini kullanarak bağlarını sürdürmeleri, hatta mekândan bağımsız bir şekilde, yüz yüze görüşebilmeleri demektir. Bu durum sadece

Ahıska Türklerinin iletişimini mümkün kılmıyor, aynı zamanda dayanışmanın devamını ve güçlüklerle mücadele edebilmek için gerekli moral desteğini de sağlıyor.

(3) Bu açıdan da Azerbaycana göç etmek zorunda kalmış Ahıska türklerinin yalnız bu ülkeye eteqrasyonu müzakire konusu değil, hem de başka ülkelerde yaşamak zorunda kalmış soydaşları ile bağlarını koruma usülleri, uluslararası düzeyde hukuk davası yürütme yöntemleri de ele alınmalıdır.

Elbette Ahıska Türkleri örneğinde söz konusu olan ulusötesicilik modern anlamda tanımlayabileceğimiz kozmopolit bir ulusötesicilik değil, gayet geleneksel nitelikli etnik bir ulusötesiciliktir. Başka bir deyişle, her ne kadar ulusötesi bir biçimde yaşasalar da aslında bu ulusötesicilik son derece yerel ve milliyetçi bir niteliğe sahiptir.

(4) İlginçtir ki, klasik Oğuz destanı olan "Dədə Qorqud"da Aksaka adı ile anılan Ahıska türklerinin faciası 14 Kasım 1944 yılında başladığında onların 42 bini Kızıl Ordu sıralarında almanlara karşı savaşmakta idi. 115 mini aşkın Ahıskalı Orta Asyaya sürülmüş ve onlardan yolda ağır şartlara katlanmayarak 17 min kişi helak olmuştur

(5) Bilindiği gibi Ahıska Türkleri günümüzde toplu şekilde 9 farklı ülkede - Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan, Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Ukrayna ve ABD'de yaşıyor. Günümüzde Ahıska Türkleri için gerçek vatan kendilerini 100 min civarında vatandaşlık aldıkları Türkiye Cumhuriyeti sayılabilir. Fakat Gürcistan'ın güneyinde yer alan Ahıska'daki köyleri Ahıskalılar için tarihsel bir vatanıdır. Ne yazık ki, sayıları bini aşan Ahıska Türkleri Gürcistan'da ağırlıklı olarak Tiflis'te yaşıyorlar.

(6) Beş ilçe ve 200 köyden meydana gelen Mesheti bölgesinde şu anda ağırlıklı olarak Gürcüler ve Ermeniler yaşamaktadır. 100'e yakın köy ise Türklerin sürgününden günümüze kadar hala boştur.

(7) Bunların yanı sıra, Ahıska Türkleri, Gürcistan'ın tamamını vatan olarak görmüyorlar. Ahıska Türkleri için çoğunun doğduğu Orta Asya ülkeleri de vatanıdır. Öte yandan, 1950'lerin sonundan göç ettikleri, Sovyet rejimi boyunca kendilerini en güvende hissettikleri ve hala da yaşadıkları Azerbaycan da vatanıdır. Azerbaycan'da bu sayının 90 bin civarında olduğu düşünülüyor. Örneğin 2009 Azerbaycan nüfus sayımına göre ülkede yaşayan 38.000 Türk vardı ancak sayımda Azerbaycan vatandaşı olan

Ahıska Türkleri ile Türkiye Türkleri arasında ayırım yapılmamıştır zira resmî sayımda her iki grup da “Türkler” ya da “Azerbaycanlılar” olarak sınıflandırılmıştır.

(8) Birleşik Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin 1999’da yayımlanan raporu Azerbaycan’da 100.000 Ahıska Türk’ünün yaşadığını ve feshedilmiş Barış ve Demokrasi Enstitüsü, 2001 yılında Azerbaycan’da 90.000 ila 110.000 Ahıska Türk’ünün yaşadığını belirtmiştir. Benzer şekilde akademik tahminler, Azerbaycan’daki Ahıska Türk topluluğunun 90.000 ila 110.000 olduğunu öne sürmüştür.

(9) Ahıska Türkleri Azerbaycan’da ağırlıklı olarak Saatlı ve Sabirabad’da yoğunlaşmışlardır. Kırgızistan’daki Ahıska Türkü nüfusu 45 bin civarında ve en büyük nüfusu ise Kazakistan’da bulunuyor ve sayılarının da 200 bini bulduğu düşünülüyor.

Özbekistan’da 1989 Fergana Olayları öncesinde 100 bin Ahıska Türkü yaşarken, günümüzde bu sayı önemli ölçüde azalmış durumda ve ülkedeki Ahıskalı Türk nüfusunun 40 bin civarında olduğu tahmin ediliyor.

Ahıska Türklerinin Rusya’daki nüfusunun da 100 bin olduğu tahmin ediliyor.

(10) Gürcistan, 1999’da Avrupa Konseyi üyesi olmuş ve üyeliğinin şartı olarak Ahıska

Türklerinin geri dönüşüne ilişkin bir yasanın hazırlanması için çalışmalara başlamıştı. Söz konusu yasa taslağı 11 Temmuz 2007 tarihinde Gürcistan Parlamentosu’nda görüşüldü ve 1 Ocak 2008 tarihinde yürürlüğe girmek üzere kabul edilmiş. Buna rağmen, Gürcistan’a geri dönüş çok sınırlı kalmış.

(11) Eski Sovyet döneminde ya da 1991 sonrasında Gürcistan’a geri dönenler de büyük zorluklar yaşamışlar. Aslında Gürcistan Ahıska Türklerinin geri dönüşüne şartlı izin vermiştir. Şartlardan birincisi; gelecekte sadece Ahıska bölgesine değil, tüm Gürcistan topraklarına yerleşmeleridir. Gürcistan bu şartı, Ahıskalıların bölgeden 91 bin kişi çıkmasına karşın bugün dönecek olan rakamın çok olması ve bölgenin bunu kaldıramayacağı savına bağlamaktadır. İkinci şart, Türklere verilecek kimliklerde Türk ve Müslüman yazmayıp Gürcü ve Hristiyan yazacaktır. Gürcistan’ın bu şartının altında ise bölge halkının aslında Türk olmayıp Meshi denen Gürcüler olduğu, zamanla ve zorla Osmanlılar tarafından Müslüman yapılarak Türkleştirildikleri savı yatmaktadır.

Ahıska Türkleri, II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Birliği’ndeki diğer yedi etnik grupla beraber Orta Asya’ya sürgün edilmiştir. Bu gruplardan Çeçenler, İnguşlar,

TÜRK BİRLİĞİ

Balkarlar, Karaçaylar ve Kalmıklara Stalin'in ölümünden sonra çıkarılan 1956 Yüksek Sovyet Kararı ile eski hakları iade edilmiş ve sürgünden önceki vatanlarına yeniden dönmelerine izin verilmişken, diğer üç grubun dönmelerine bu dönemde izin verilmemiştir.

(12) Ahıska Türkleri, 1956 Kararnamesine kadar Sovyetlerin tehcir politikasının bir parçası olan "özel iskan rejimi"nin, kendilerini en temel medeni haklardan yoksun bırakan sert şartlarında yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu kararnameden sonra baskılar azalmakla birlikte Volga Almanları, Kırım Tatarları ve Ahıska Türklerinin anayurtlarına geri dönmelerine izin verilmemiştir.

(13) Bunlardan sadece Kırım Tatarlarına, Sovyetlerin sona ermesiyle birlikte eski hakları iade edilmiş, ve akabinde son onbeş yıl içerisinde Ukrayna'dan Kırım'a önemli miktarda dönüş gerçekleşmiştir. Diğer grup, aslen Sovyet Volga Alman Cumhuriyeti'nden sürgün edilen Volga Almanları, ekseriyetle Sovyet döneminden sonra Almanya'ya göçmüşler ve Volga Bölgesinde ülkesel talepleri olmamıştır. Sadece sürgün edilen sekiz grubun sonuncusu Ahıska Türkleri'nin eski haklarının iadesi ve anavatanlarına dönüşü çözümlenmemiş olarak kalmıştır.

(14) Ahıska Türklerinin örgütlü olarak yürütmüş oldukları mücadele pratik değere dönüşmeyen birtakım kazanımlar elde etmiştir. İlk olarak 30 Mayıs 1968'de SSCB Yüksek Prezidyumu Ahıska Türklerinin diğer Sovyet vatandaşları ile aynı haklara sahip olduklarını ifade eden bir karar almıştır. 1974 yılında Sovyet Hükümetince alınan bir diğer karara göre sürgünde yaşayan şahıslar yurtlarına dönebilme hakkı elde etmişlerdir. Bu kararlar, 1979 yılına kadar Gürcistan SSC'ni aşamamış, pratik sonuç doğuramamıştır. 1979 yılında Gürcistan Komünist Partisi Merkez Komitesi yılda 150 aile olmak üzere Ahıskalıların geri dönüşü ile ilgili düzenleme yapmış, 1981 ile 1988 yılları arasında 1300 kişinin Gürcistan'a dönüşü sağlanmıştır. Fakat bunların yarısı etnik şiddet eylemleri yüzünden ülke dışına kaçmak zorunda kalmıştır.

(15) Ahıska Türklerinin en iyi uyum sağladıkları ve aslında "özel yerleşim" in 1956 yılında sona ermesinden sonra göç etmeye başladıkları Azerbaycan ve 1991 sonrasında göç etmeye başladıkları Türkiye'dir. Ahıska Türkleri tüm yaşadıkları yerlerde kimliklerini muhafaza etmişlerdir. Azerbaycan, 1989

yılında Özbekistan'ın Fergana Vadisi'ndeki şiddetten kaçan Ahıska Türklerinin bir kısmını kabul etti ve topraklarına yerleştirdi. Sonrasında Ermenistan ve Karabağ'dan sürülen Azerbaycan Türkleri nüfusuyla ilgili sorunlar ortaya çıktığından yerleştirme işlemi tamamlanamadan 1994 yılında durduruldu.

(16) Azerbaycanda Ahıskalılar kimliklerini sadece korumamış, bilakis güçlendirmişlerdir. Genellikle bu tür sürgünleri yaşamış topluluklar, özellikle de küçük topluluklar var olma mücadelesi verirler. Sovyet rejiminin Türk kimliğine yönelik saldırısı, resmî olarak bu kimliği tanımaması, Ahıska Türklerinin tehdit altında hissettikleri kimliklerine daha fazla sarılmalarına, onu daha fazla korumalarına neden olmuştur.

Ahıska Türklerinin Azerbaycan'a sürgünleri ve etno-kültürel özellikleri 28 Nisan 1956, zorunlu göçe maruz kalan halkların hayatında yeni bir dönemin başlangıcı oldu. SSCB Yüksek Sovyeti'nin 135/142 sayılı Kararnamesi ile sınır dışı edilenler için bazı kısıtlamalar kaldırılmış olsa da, asıl ikamet yerlerine dönmelerine izin verilmedi. Yüksek Sovyet'in 31 Ekim 1957 tarihli bir diğer kararı, Gürcistan'dan sürülenlerin Azerbaycan'a 3039 adamın

(17) yerleşmelerine izin verdi. Bu kararnamede 1944'te olduğu gibi tehcir edilenlerin bir kısmına Türk değil "Azerbaycanlılar" deniyordu. Ahıskaların meskunlaşması, onların çeşitli ihtiyaçlarının ödenilmesi bakımından Azerbaycan SSR Nazirler Sovyetinin 24 temmuz 1958 yılı kararı çok önemliydi. Azerbaycan'da genellikle Saatlı, Sabirabad, Şemkir, Gence bölgelerinde yaşayan Ahıska Türklerinin bir kısmı da Kuba ve Haçmaz bölgesinde meskunlaştı. Ahıska Türklerinin Azerbaycan'ın diğer bölgelerinde perakende şekilde yerleştiklerini de görebiliriz. Soykök aynılığı, dil ve din birliği, asrlar boyu birge yaşayış gelenekleri sonuçta Azerbaycanlılarla Ahıskalılar arasında kültürel ve günlük hayatta bir sıra ortak cehetlerin formalaşmasına sebep olmuştur.

(18) Şöyle ki, XX asrın birinci yarısında Ahıskada Azerbaycan dilinde okullar açılmış, burada Ahıskalılar ve Azerbaycanlılar Azerbaycan dilinde eğitim almışlar, Azerbaycan dilinde orta okulu bitiren ahıskalılar Bakü şehrindeki yüksek okullarda eğitimlerini devam ettirmişler.

(19) Bütün söylenenlerden de görüldüğü

gibi, aynı soy-kök, aynı dil ve tarihi-kültürel özellikler Ahiskaların Azerbaycan'da yerleşmesininesassebeplerinitemiştir.

Ahıska Türkleri yaşamak zorunda kaldıkları tüm ülkelerde uyum içinde yaşadılar ve yaşadıkları toplumlarakatkı sağladılar. Ancak kendi kimliklerini, kendi kültürlerini mümkün olan en yüksek düzeyde korudular ve asimile olmadılar. Evlilikleri büyük çoğunlukla grup içinde yaptılar ve Türklüklerini kesinlikle unutmadılar. Elbette yaşadıkları Orta Asya ülkelerinin ve Azerbaycan'ın kültüründen etkilendiler. Özellikle yaşadıkları ülkelerin dilinden, yemek kültüründen etkilendiler ancak Türklüklerini, etnik kimliklerini hep muhafaza edip ve güçlendirdiler.

Ahıska Türklerinin etno-politik yaşamının en önemli özelliklerinden biri vatana ve toprağa bağlılıktır.

(20) Günümüzde Azerbaycan'da yaşayan bazı Ahıska Türkleri kültürel ve günlük yaşamlarını hala Ahıska'da olduğu gibi sürdürmeye çalıştıklarını görüyoruz. Ahıska Türklerinin etnik kimliğini koruma azmini azerbaycanlı araştırmacı Asif Hacıli şöyle ifade etmektedir: "Ahıska Türk folklorü çok zengin ve çeşitlidir. Sürgün, ayrılık ve azablar içinde bu hazinenin nasıl korunduğu insanı hayretler içinde bırakıyor. Bunu yalnız Türk ruhunun ölmeliği ve büyüklüğü gibi anlamak olur".

(21) Azerbaycan'da yaşayan Ahıska türkləri çağdaş devirde globalleşmenin, modernleşmenin ve diğer unsurların tesirlerine rağmen ister günlük yaşamlarında, isterse de örf ve adetlerinde etno-kültürel özelliklerini yaşatmaya devam ediyorlar. Yukarıda belirtildiği gibi, toy-düğün adetlerinde temen alma, giysilerinde gatğa ve leçek kullanmaları, eski yemek tarifleri, evlerini eskisi gibi yastık-minderle döşemeleri ve daha bir çok gelenekleri tarihin tüm sınavlarına rağmen Ahıska Türklerinin etno-kültürel özelliklerini koruduklarının bariz örneklerindendir.

(22) Bir asırda iki defa siyasi sebeplerden dolayı göçe maruz kalan Ahıska Türklerinin doğal olarak bazı örf ve adetleri, yemek tarifleri değişikliğe maruz kalmış veya unutulmuştur.

Konumuz yalnızca devlet olarak Azerbaycanın siyaseti ile sınırlı düşünüle bilmez. Çünkü gerçek Azerbaycan devletinin siyaseti 1991-ci ilde bağımsızlık kazanıldıktan sonra dikkatçekici ola biler. Bir halk olarak Azerbaycan türklərinin bağımsızlık kazanmazdan 35 yıl önce Ahıskalı türklərlə eski Sovyetler Birliğı'nin en sert dönemlerinde kendi toprak sahalarını ve ekmeklerini paylaşımından gedir. Tüm bölgelerde birgeyaşayış taleplerine uyum

TÜRK BİRLİĞİ

sağlayarak en zor şartlarda bir-birine dayak durmuş insan dayanışması söz konusudur. İlginçtir ki, aynı dönemde Ahıska türklerinin meskunlaştığı bölgelere şimdiki Ermenistan'dan 200 bin azerbaycanlı da zorla sürgün olunmuştu. Bunu biz hoşgöründen daha çok aynı dili, tarihi ve sürgünkaderini paylaşan iki türk topluluğunun milli dayanışması olarak telaffuz etmeliyiz.

Azerbaycanda her zaman Ahıska türklerine eşit müamele yapılmış, bazı konularda onlara özel imtiyazlar tanınmıştır. Haydar Aliyev eski Sovyetler Birliğinde Azerbaycan Komünist Partisinin birinci sekreteri olarken yüksek okullara Ahıskalı gençlerin müsabakadan kenar alınması hakkında karar kabul etmiş ve bundan yüzden fazla Ahıskalı genc yararlanmış. Ferqaneden yenice zorunlu köçmen olan Ahıskalılara Azerbaycan bağımsızlığı kazandığı zaman yürütülen toprak islahatı sürecinde yerli azerbaycanlılarla eşit şartlarla pay toprakları verilmiştir. Ahıska türklerinden Mevlut Bayraktarov Sosyalist Emek Kahramanı olmuş, Rasim Bayraktarov ise Azerbaycan SSR Ali Sovyetinin deputatı seçilmiştir. Ahıskalılar hem birinci, hem de ikinci Karabağ savaşında kendi Vatanları gibi tanıdıkları Azerbaycan uğruna savaşlarda büyük yiğitlik göstermişler. Böyle ki, Birinci Karabağ savaşında bu kardeş toplumumuz 81, ikinci Karabağ savaşında ise 8 şehit vermiş. Şu anda onlarla Ahıskalı qazimiz bulunmaktadır. Onlardan İskender Aznaurov Azerbaycanın Milli Kahramanı, Murat Eflatov ise Vatan savaş kahramanı olmuşlar. Ahıskatürklerinin "Vatan" Cemiyeti ise Azerbaycanda en aktif sivil toplum kuruluşlarından biri olarak tanınmaktadır.

Günümüzde her bir türk devletinin gündeminde Ahıska türklerinin hukuk davasının tezleri yer almalıdır. Gürcüstan devleti ile tüm irtibatlarda türk devletleri her biri ayrı-ayrılıkta bu hukukun taleplerinin gerçekleşmesini dile getirmelidirler. Türk Devletleri Konseyinin Ahıska türklerinin uluslararası hukuka göre Vataana geri dönüşünü maddi yönden desteklemek için özel fon da oluşturması yararlı olurdu. Bu fon aracılığı ile Ahıska bölgesinde mülklerin satın alınması verimli olurdu. Öte yandan Birleşik Milletler platformunda Ahıska türklerinin şimdiki durumu ile ilgili tebligatları da güçlendirmek ve devamlı yapmak önemli işlerden biri sayılabilir. Ahıska türklerinin hak davası bütün

türk topluluklarının hak davası gibi anlaşılmadıkça, konuyu uluslararası düzeyde aktüalleştirmek da zor olacaktır. Bu gerçek bir türk dayanışmasını zorunlu kılan en önemli konulardan biridir.

KAYNAKÇA:

1. <https://ytb.gov.tr/haberler/hicbir-topluluk-ahıska-turkleri-kadar-uzun-soluklu-bir-travma-deneyimlememistir>
2. Kılıç, Sibel -Aydingün, İsmail. Ahıska Türkleri: Ulusötesi Bir Topluluk-Ulusötesi Aileler. Ahmet Yesevi Üniversitesi, 2014, s. 16
3. <https://ytb.gov.tr/haberler/hicbir-topluluk-ahıska-turkleri-kadar-uzun-soluklu-bir-travma-deneyimlememistir>
4. <https://ytb.gov.tr/haberler/hicbir-topluluk-ahıska-turkleri-kadar-uzun-soluklu-bir-travma-deneyimlememistir>
5. Clashes force 2,000 Meskhetian Turks to flee Ukraine - World Bulletin». World Bulletin.
6. Aliyev B. (2002). Meskhetiya i meskhi (turki-meskhetintsy) a. Tsentral'naya Aziya i Kavkaz,1 (19), 182-183.
7. a.g.e., 183
8. Zeyrek, Yunus, Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri, Ankara 2001, s. 2-3.
9. Sezgin, Mahmut Niyazi/Ağacan, Kamil, Düünden Bugüne Ahıska Sorunu, Ankara Çalışmaları, No:14, Ankara-Mayıs 2003, s. 9
10. Bayraktar, Rasim. Ahıska, 21. Yüzyılda İnsanlık Dramı, İzmir 1999, s. 8. 2; ZEYREK, age, s. 41.
11. Mert, Okan. Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan, İstanbul 2004, s.36
12. Sezgin, Mahmut Niyazi/Ağacan, Kamil. Düünden Bugüne Ahıska Sorunu, Ankara Çalışmaları, No:14, Ankara-Mayıs 2003.
13. Kutukçu Atif. Uluslararası hukuk çerçevesinde Ahıska türklerinin anavatanlarına dönüş sorunları. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1722241>
14. Kalafat, Yaşar/Ağacan, Kamil. Güney Kafkasya Barışının Sağlanmasında Anahtar Etnisite-Ahıskalılar, Avrasya Dosyası, Cilt: 10, S: 1, s. 187-197.
15. Academic Journal of History and Idea Nasirova / 3035-3044 Vol.11 /Num.5 October 2024
16. Piriyeve S.A. Ahıska türkleri Azərbaycanda: tarixi, sosial-mədəni həyatı, Bakı, Elm 2005, s. 71
17. a.g.e., s. 73
18. a.g.e., s.74
19. Aliyeva M. Ahıska Türklerinde Kültür ve Dil Değişimi, Ahıska Vizyonu 2013, İstanbul: Anadolu Ofset, 2014, s.63
20. Hacılı, Asif. Ahıska türkleri: Vətən bilgisi. İstanbul, 2009, s.29
21. a.g.e., s.30
22. Aliyeva M. a.g.e., s. 26

Oljas Süleymenovun

“Az i Ya” əsərinə Azərbaycan
perspektivindən YENİ BAXIŞ

Oljas Süleymenovun “Az i Ya” (“Аз и Я”) kitabı türk və slavyan mədəniyyətlərinin dərin bağlarını araşdıran önəmli əsərlərdən biridir. 50 il öncə - 1975-ci ildə gün üzü görən bu kitabda Süleymenov, özəlliklə “İqor alayı haqqında dastan” üzərində dayanaraq, qədim türk izlərini və türk-slavyan tarixi münasibətlərini araşdırmışdır. O, rus dilindəki bəzi köhnə sözlərin və ifadələrin türk mənşəli olduğunu sübut etməyə çalışaraq (və buna nail olaraq), bu xalqlar arasında təkə qarşıdurma deyil, həm də dərin mədəni sintez prosesinin getdiyini göstərmişdir. Lakin bu yanaşma sovet dönəminin rəsmi tarixi konseptinə zidd sayıldığından kitab qadağan edilmişdir.

Əsərin əsas tezislərindən biri budur ki, türk və slavyan xalqları arasında tarixən münaqişədən çox mədəni qarşılıqlı təsir və sintez mövcud olub. Kitabın adındakı “Az” (Аз) türk komponentini, “Ya” (Я) isə slavyan komponentini simvolizə etməkdədir; müəllif bu iki mədəniyyətin birgə tarixini vurğulamışdır.

Süleymenovun həyat və yaradıcılığının Sovet dönəmini xronoloji ardıcılıqla üç bölüm üzrə yorumlayan Prof.Dr.

Nizami Tağısoy onun 30-40 yaş aralarını əhatə edən və “Az i Ya”nın da yazıldığı 1966-1975-ci illərini eksperimentçilik dövrü adlandırır: “Süleymenov bu dövrdə yeni formaların axtarışına çıxmaqla daha görümlü epik mənzərələri canlandırmağa, əsərlərinin janr əlvanlığını gücləndirməyə, söz və çeşidli ifadə eksperimentlərini həyata keçirməyə, müasirliyin bəzi məsələlərinə cavab tapmaq üçün öz etnik tarixi köklərinə müraciət etdiyi dövr kimi xarakterizə olunur. Maraqlıdır ki, şairin məhz bu dövr yaradıcılığında müəllif ironiyası xüsusi şəkildə formalaşır. Süleymenovun bu tipli əsərlərini L.Mil «qayersto», L.Anninski

«paradoks», V.Qusev «intellektual sirk» kimi səciyyələndirir. Bu, onillik yaradıcılıq baxımından maraqlı olmaqla, həm də məhz bu kəsində sənətkarın öz orijinal fərdi üslubunun yaradıcılığı dövrü kimi diqqət mərkəzinə düşür. Şair bu dövrdə səviyyəsini arxiv mənbələrinə müraciət etməklə, V.Turbinin təbirincə desək, «öz savadlı səviyyəsini artırmaq qeydinə qalmaqla» həyata keçirir. Çünki «Az i Ya» və «Gil kitab» kimi maraqlı və birmənalı qarşılanmayan əsərlərin ortaya gəlməsi də məhz bu dövrə təsadüf edir” (“Oljas Süleymenov: nəzəri baxışlar və tədqiqatlar müstəvisində”).

Süleymenovun təqdim etdiyi tezislər, əsasən, qazax çölləri və qədim rus (slavyan) mətnlərinin dil qatmanlarını araşdırır. Lakin Azərbaycanın bu mədəniyyətlərarası sintez prosesində oynadığı önəmli rol hələ də yetərinə araşdırılmamışdır. Azərbaycan təkə tarixi əlaqələr baxımından deyil, həm də dil, ədəbiyyat, incəsənət və mədəniyyət sahəsində türk-slavyan münasibətlərinin kəsişmə nöqtəsi olmuşdur.

Azərbaycan – Türk və slavyan dünyasının kəsişmə nöqtəsi Azərbaycan tarixən həm türk, həm də slavyan dünyasının mədəni

sintez məkanlarından biri olmuşdur. Bu sintez təkcə dil və etnik əlaqələrlə məhdudlaşmır, həm də incəsənət, ədəbiyyat və tarixi münasibətlərdə özünü göstərir.

Azərbaycan-Qızıl Orda-Moskva münasibətləri (XIII-XV yüzilliklər)

Azərbaycanın türk-slavyan əlaqələrində oynadığı rolu anlamaq üçün XIII-XV yüzilliklərdəki münasibətlərə nəzər yetirmək vacibdir:

- Azərbaycanın bəzi bəylik və hakimlikləri, o cümlədən Şirvanşahlar dövləti, həm Qızıl Orda, həm də Moskva knyazlığı ilə ticarət, hərbi və siyasi münasibətlər qurmuşdur; -Bu əlaqələr nəticəsində mədəniyyət və dil sahəsində qarşılıqlı təsir yaranmış, Azərbaycan dili və ədəbiyyatı slavyan dünyasına müəyyən qədər nüfuz etmişdir.

“Kitabi-Dədə Qorqud” və slavyan dünyası

Oljas Süleymanov “Az i Ya”da digər mövzularla yanaşı “İqor alayı haqqında dastan”ın dil qatmanlarını araşdırdığı kimi, “Kitabi-Dədə Qorqud” da türklərin qonşu xalqlarla əlaqələrində önəmli mənbədir. -“Kitabi-Dədə Qorqud” dastanı təkcə türk mədəniyyətinin deyil, həm də mədəniyyətlərarası proseslərin bir hissəsidir; -Bu dastanda təsvir edilən bəzi motivlər slavyan mifologiyası ilə oxşarlıq təşkil edir və bu qarşılıqlı təsirin tarixi kökləri daha dərinləndirilməlidir.

Bu baxımdan, Azərbaycanın tarixi kəsişmə nöqtəsi kimi rolunun yenidən nəzərdən keçirilməsi və “Az i Ya”nın təqdim etdiyi ideyaların daha da inkişaf etdirilməsi vacibdir.

Dil əlaqələrindən kənar kulturoloji sintez

Oljas Süleymanovun yanaşması əsasən dilçilik və etnolingvistikada üzərində qurulsa da, Azərbaycan perspektivindən baxdıqda, bu prosesin yalnız dildə deyil, dəyərlər, estetik sistemlər və incəsənətdə də öz əksini tapdığı aydın görünür.

Nizami Gəncəvi və türk-slavyan mədəni əlaqələri:

-Nizami Gəncəvinin “İsgəndərnamə” əsəri türk və slavyan dünyası arasındakı əlaqələrə dair maraqlı aspektlər təqdim edir;

-Bu əsər Gündoğar və Günbatar (Bizans-Slavyan dünyası) arasında mədəni körpü rolunu oynamışdır;

-Doğu slavyan xronikalarında İsgəndər obrazı mifləşdirilmiş şəkildə təqdim olunur və

Nizaminin bu mövzuda təsiri daha dərinləndirilməli və araşdırılmalıdır.

Azərbaycan musiqisi və slavyan melodiyalarının sintezi

-Dünyaşöhrətli sənətkarlar - bəstəkar Qara Qarayevin simfonik musiqisində və müğənni Rəşid Behbudovun ifalarında türk və slavyan musiqi elementlərinin sintez olduğu müşahidə edilir. Bu, mədəni əlaqələrin təkcə dildə deyil, həm də incəsənətdə, musiqidə öz əksini tapdığını və mədəni irsə sayğıduyarlıqla, çağdaş dövərdə necə təcəllə etdiyini göstərir.

Bütün bu aspektlər “Az i Ya”nın təqdim etdiyi ideyaları daha geniş bir mədəni spektrdə yenidən nəzərdən keçirməyə imkan yaradır.

“Az i Ya”nın Sovet dövründən fərqli – çağdaş oxunuşu

Sovet dövründə “Az i Ya” əsəri türk kimliyini təsdiqləyən və dominant slavyan diskursuna qarşı çıxan bir tədqiqat kimi qəbul edilirdi. Lakin bugünkü post-sovet məkanında və Azərbaycanın müstəqil dövlət kimi mövqeyi nəzərə alındıqda, əsəri yeni kontekstdə dəyərləndirmək mümkündür:

-Sovet dövründə “Az i Ya” tarixi ədalətin bərpası kimi oxunurdu;

-Günümüzə isə bu əsər Avrasiya

TÜRK BİRLİĞİ

modelinin yeni konseptual çərçivəsində qiymətləndirilməlidir.

Bəs Türk dünyasının çağdaş integrasiyası üçün Süleymenovun tezislərindən necə yararlanmaq olar? Bax, bu kontekstdə Azərbaycanın rolu təkcə keçmişin bir hissəsi kimi deyil, həm də gələcək üçün model olaraq incələnməlidir.

Oljas Süleymenovun sözügedən əsəri Azərbaycan türkoqlarının, dilçilərinin və Turan sevdalılarının masaüstü kitabıdır. Süleymenovun digər əsərlərinin də çoxu azərbaycancaya çevrilib. Qazaxıstanın, Türk dünyasının böyük oğlunu Azərbaycan çox səmimi şəkildə yalnız dostu-qardaşı deyil, öz aydını, öz vətəndaşı, bir sözlə, ÖZÜNÜN sanır deyə bilərik. Bu sevgi-sayğının doğul yonlari ilə birgə, "Az i Ya"nın (el sözü ilə desək) ürəkdən tikan çıxarmağı da danılmazdır...

Haşiyə:

Oljas Süleymenovu Azərbaycanın böyük dostu, öz prinsipial mövqeyini hər zaman söyləmiş ictimai xadim kimi tanıyır, sevirlər.

Türk dünyasının görkəmli oğlu ortaql evimizin, ocağımızın qayğısına qalır - türk birliyinin, hənrrəyliyin möhkəmləndirilməsi işində öz güclü mövqeyi, xidmətləri ilə seçilir.

Azərbaycanla Qazaxıstan arasında mədəni bağların inkişafına verdiyi töhfələrə görə "Distluq", "Şöhrət" və "Şərəf" ordenləri ilə təltif edilməsi təsadüfi deyil.

Süleymenovun Azərbaycanın 44 günlük Vətən müharibəsindəki Zəfərini bütün Türk dünyasının çox böyük uğuru adlandırması da, tarixdə qalacaq hadisə olduğunu vurğulaması, işğaldan azad olunmuş ərazilərdə aparılan yenidənqurma işlərindən məmnunluql duyması da təsadüf deyil.

Bütün bu təsadüf olmayan - təvafüq olan hadisələr bütün digər məziyyətləri ilə birgə, ən azı "Az i Ya"dan başlayan yolun günümüzdəki davamıdır. Əslində, "Az i Ya" da daxil olmaqla, bizim bir ulu Yolumuz var: "ortaql keçmişdən ortaql gələcəyə gedən yol"!.. Yürüyə bilməyən yola yük olar; yola yoldaşla çıxırlar. Abay necə deyirdi? - "Əgər sən yol yoldaşın qazaxsa, azmazsan"... Uluların irsinə sayğı duyan bizlər bu gün nə deyirik? - Deyirik ki, Azərbaycanla Qazaxıstanın arasından Xəzər keçir amma su keçmir...

Sonuc

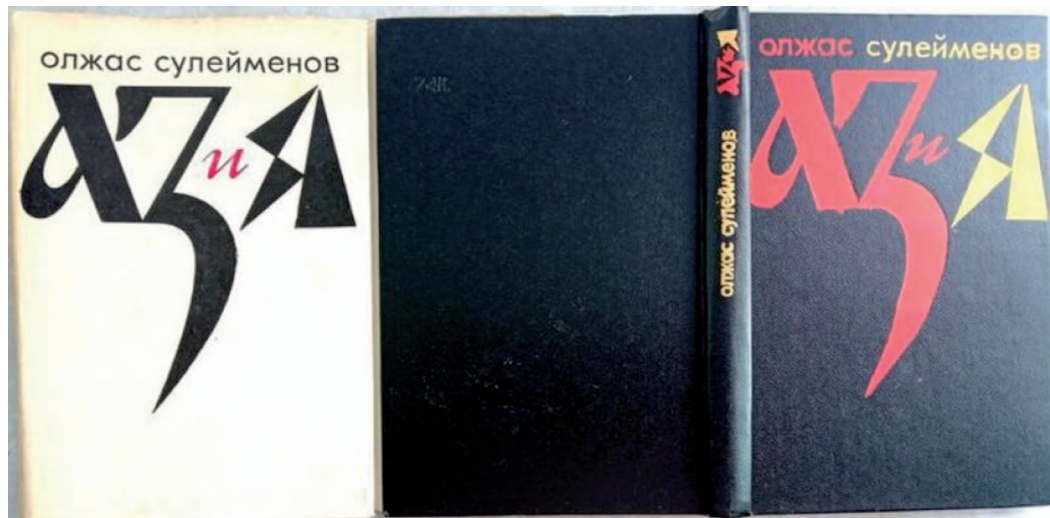
Azərbaycanın təqdim edə biləcəyi fərqli tezisler:

1. Azərbaycan tarixi və coğrafi baxımdan türklərlə slavyanların önəmli kəsişmə nöqtəsidir;
2. "Az i Ya" yalnız dilçilik əsəri deyil, həm də kulturoloji fenomen kimi dəyərləndirilməlidir;

3. Çağdaş dövəmdə bu əsər təkcə keçmişə nəzər salmaq üçün deyil, Türk dünyasının gələcək integrasiyası üçün yeni bir model yaratmaq məqsədilə (yeni baxışla) oxunmalıdır.

Bu yeni yanaşma "Az i Ya"nın sırf tarixi diskursdan çıxarılaraq, çağdaş Avrasiya integrasiyası və mədəniyyət siyasəti üçün bir təməl kimi qəbul olunmasına imkan verərdi. Oljas Süleymenovun ünlü əsəri üzərinə Azərbaycan perspektivindən aparılan dəyərləndirmələr Qazaxıstanın, bütün Türk dünyasının böyük oğlunun yaradıcılığına orijinal və yenilənmiş elmi-publisistik yanaşmaya xidmət edir.

Əkbər QOŞALI,
Beynəlxalql "Alaş" Ədəbiyyat
mükafatı laureatı

Prof.dr. Yegana Nemetulla kızı İsmayilova
Azerbaycan, Bakü Devlet Universitesi
yegane-n@mail.ru

**Ahıska bir gül idi gitti,
Bir ehli dil idi gitti,
Söyleyin Sultan Mahmut`a
İstanbul`un kilidi gitti.**

TÜRK BİRLİĞİ

Prof.dr.Veli Hulufu Selçuklular Devleti'nin tarihinden yazan ilk profesördür. O zaman (1920-ci yıllarda) Azerbaycan'ı Öğrenme Cemiyeti yaranmıştı.

O Cemiyet Azerbaycan'ın bütün bölgelerinden folklor örnekleri topluyordu. Veli Hulufu da Azerbaycanın bölgelerinden bu folklor örneklerini gün yüzüne çıkarıyordu. 1927 yılında o Köroğlu Destanı'nın iki kolunu, 1929 senesinde ise 10 kolunun kitabını bastı. 1929 yılında Azerbaycanın ünlü profesörü Veli Hulufu Köroğlu Desta'nının Tovuz'dan Aşık Hüseyin Bozalganlıdan 10 kolunu ve Ahıskalı talebesi olan Muhammed Bidzinov'dan Köroğlu Destanı'nın Ahıskalılara mahsus olan bir bölümünü yayımlamıştır.

Bu kitabın önemli olması nedenlerinden biri de "Gürcistanda yaşayan Ahıska Türklerinden Köroğlu Destanı" başlıklı destanı olmuştur. Bu çok değerli ve özgür bir örnektir. Bu kitabın ikinci kısmındadır.

Bu Köroğlu Destanının yazıya alınmasının çok güzel bir tarihi var. Veli Hulufu yazıyor ki, bir çok diğer çeşitlerden farklı olarak Ahıska örneği Aşığın söylediği bir dstandır, değiştirilmemiş, işlenmemiş, revize edilmemiştir. Bu destanı onun talebesi olan

Muhammed Bidzinov Veli Hulufuya takdim etmiştir.

Bidzinov ise bu hikayeyi Ahıska'daki Halk Aşığı Muhammed Yusifzade Goşayev'den yazıya almıştır.

Bu Köroğlu Destanı kendine mahsus ve farklı bir dstandır. Bu dstanda Köroğlunun meskeni Cemilbeldir. Azerbaycan'da ise buna Çenlibel diyorlar.

Cemilbel Ahıska Türklerinde Şavşat dağlarının güney doğusundadır. Güya o bölgede Köroğlunun sarayının, atının, ahırının kalıntıları şu an bile görülmektedir.

Köroğlu hikayesi Türk kavimlerinin bir çoğunda vardır. Her bir halk bu rivayeti oranın ahlakına göre değişerek,kendininkileştirmiş ir. Ahıska'dan gelen bu hikaye de hiç şüphe yok ki, yerli Ahıskalıların düşüncesini yansıtan bir eserdir. Ben 1929 yılında basılan bu kitabı ortaya çıkardıktan sonra evvel 1999 yılında, çok ilgi çekici bir destan olduğuna göre ise yeniden 2017 senesinde yayına hazırladım.

AHIŞKA TÜRKLERİNDEN "KÖROĞLU" DESTANI

Birkaç Söz Köroğlu'nun öyküsünün bu bölümü eski öğrencim ve Bakü Pedagoji Texnikumundan bu yıl mezun olan

Muhammed İbrahim Bidzinov tarafından sunulmuştur.

Henüz öğrenciyken yaz tatilinde Ahıska'ya gittiğinde, benim ödevim üzerine Ahıska ilçesinin Polate köyü halkı sevdalısı Mühammed Yusifzade Goşayev'in bu hikâyesini yazmıştı.

Goşayev'e göre Köroğlu'nun meskeni Çamlıbel (Azerbaycan'da Çanlıbel ve Çamlıbel olarak anılır)

Şeyşet dağlarının güneydoğusundadır. Köroğlu'nun sarayının ve atının ahırının kalıntıları hala orada görülebiliyor...

Köroğlu'nun hikayesi pek çok Türk halkının arasında yer almaktadır. Ancak her milletin kendi arasındaki anlatımı o yerin yaşantısına ve ahlâkına bağlıdır. Ahıska'dan gelen bu hikayede, yerel halkın özelliklerini gösteren yönlerin bulunduğuna şüphe yoktur. Bu nedenle okuyucuların ilgisini çekeceğini düşünüyoruz.

Raviyani-ahbar ve rivayet ustaları, Osmanlı ülkesinin Erzurum vilayeti yakınlarında Baybur dağlarının yüksek ve düz çayırlarını kaplayan çok derin (büyük) ormanların bulunduğunu anlatırlar.

Bu ormanların doğal yaratımı çok şiirsel olmuş, ağaçlarsa sadece bir çam ağacı olmuş; şöyle ki çam ağacı dışında ağaç adını alan tek bir bitki bile olmamıştır.

Köroğlu adını alan bu kişi fakir bir köylü olmasına rağmen cesur ve kahraman biriydi.

Evindeyse kör babası dışında kimse olmamıştır.

Köroğlu denmesinin nedeni de bu olmuştur. Bu adam, ya köyünün geçinme ihtiyacından, ya da o zamanın padişahının baskısından dolayı, babasının vefatından sonra dağa çıkmış ve bir süre içinde pek çok cesur adamı bir araya toplamıştır. Hem zihinsel hem de fiziksel olarak kendisine benzeyen erkekleri çevresine toplamıştır. Ama onun eşkiyalığı bile derelerdeki tavuk hırsızlarınıninkine benzememiş, tam bir kahramanlık eylemi olmuştur. Soyguncular fakirlere dokunmaz, hatta yardım ederlermiş.

Böylece Köroğlu'nun grubu büyümüş ve bir gün Bayburd dağlarının eteklerindeki Çamlıbel denilen çam ormanına girmişler. Çamlıbel'in doğal mağrurluğu, soğuk suları, saf ve temiz havası, bol ağaçlı ormanlarını Köroğlu beyenerek demiştir ki, «Olsa, olsa benim gibi bir kahraman ve kahramanlar sahibi bir adama ancak böyle mağrur ve zengin bir yer yakışır.»

Köroğlu o günden sonra burada konut,

dinlenme yerleri, saraylar, köşkler inşa etmeye başlamıştır.

Köroğlu saraylar yapıp Çamlıbel'e yerleştikten sonra adı her yere yayılmıştır. Köroğlu, «Her ülkedeki kahraman firariler bulundukları yerden kaçsalar Köroğlu gibi Çamlıbel'e çıkarlardı.»

Böylece Köroğlu'nun etkisi altına giren ve ona itaat eden yetmiş bin yedi yüz yetmiş yedi kişi dünyayı sarsıyordu.

Gelin size nerden haber vereyim-Köroğlu'nun ve atının hünerlerinden. Köroğlu bazen Çamlıbel'den kalkıp kılık değiştirerek seyahet edermiş ve bu seyahet sırasında bazı yerlerde dilenci kılığına girermiş. Atı da dilenci atı gibi olurmuş.

Köroğlu böylece seyahatlerde gezere, güzel hanımları, kahraman yüzlü adamları denetler, sonra tekrar Çamlıbel'e dönermiş. Bir gün Silistre taraflarına gitmiş. Silistre'ye vardığında atının ayaklarına baktığında toynaklarının yıprandığını ve kopmak üzere olduğunu görmüş. Daha sonra şehrin eteklerinde yük arabasıyla yük taşıyan bir adama rastlamış, onu selamladıktan sonra sormuş: - «Bu şehrin ünlü nalbantı kim?»

Minibüs sürücüsü şöyle dedi:

«Bu yoldan düz ilerleyin ve çarşıya girin.

Uzun bir yol yürüdükten sonra sağa dönen bir yol karşınıza çıkacak; o sokağı sonuna kadar gittikten sonra yukarıda bir kulübeye ulaşacaksınız, kulübenin yanında buranın ilk nalbantı olan Ali usta adında ünlü bir nalbant var. Uygun olursa nalı ona taktırırsınız. Kendisi dükkanda değilse öğrencisi Demircioğlu oradadır. Ustayı ona çağırırtırsanız atını ona dörtlüye koşturacaksınız.»

Köroğlu hiç tereddüt etmeden şehre girdi ve doğruca nalbantın yanına gitti. Ustanın dükkanda olmadığını, genç bir çocuğun çivi çaktığını görünce çocuğa sordu:

«Oğlum ustan nerededir?»

Çocuk cevap verdi:

«Ustanın keyfi yok, hasta olduğu için evde.»

« Sen nalı taka bilir misin, peki?»

«Ustamdan bile iyi yaparım» dedi.

Köroğlu atını tezgah başına çekti, çırak çalışmaya başladı. Tırnaklarını çektiikten sonra nalları getirdiklerinde Köroğlu şunları söyledi:

«Oğlum, bu demir nallar bizim atımıza uygun değil, atımızın nalları çelikten yapılmalı.»

Çırak at nallarını geri aldı, küçük ayakkabı kutusundan beş santimlik çelik at nallarını

çıkarak parlatmaya devam etti. Ancak Köroğlu'nun Kırat'ının her ayağına 24 çivi çakıldı: İki ayağını çivileyip üçüncüyü bitirirken, nalbant Ali'nin karısı balkona çıktığında aslan şeklinde bir adamın dünyada eşi benzeri olmayan Kırat'ı tuttuğunu gördü.

Hemen içeri girerek ustayı uyandırmaya başladı ve dedi ki, öğrencimizin öyle bir adamın atına nal takıyor ki, kendisi de, sahibi de aç bir aslana benziyorlar.

Usta aceleyle kalktı, bedenindeki bütün sıkıntıları unutup doğruca dükkâna geldi. Atının Köroğlu olduğunu gördü. O sırada usta, kendini Köroğlu'ya göstermek için öğrenciye sert bir tokat atarak onu kenara itti ve şöyle dedi:

«Oğlum, böyle müşteriler geldiğinde bana haber vermeni emretmişim. Sen ata nal takma diye!»

Ve atın nallarını çıkarak yeniden yeniden takmaya başladı. Ustanın bu hareketi ve öğrenciye karşı olan tutumu Köroğlu'nun çok ağrına gitti.

Usta atın ayaklarına nal taktıktan sonra, Köroğlu nalları tek tek çıkarıp bir kenara fırlattı ve şöyle dedi:

«Eğer nalbantsan, atına iyi bak, ya da beni başkalarına benzetme, sana bir kere vurursam yedi yerin altına batarsın.»

«Baş üstüne ağam», dedi usta korkuyla, atın dört ayağını tekrar taktı. O esnada Köroğlu elini cebine soktu, bir avuç akça çıkarıp ustaya verdi, usta da çantaya koymasını için öğrenciye verdi. Çırak parayı alıp çantanın yanına gittiğinde, bu gücümü atlıya göstermek için akçalardan bir iki tanesinin yazılarını silip, emekçiye böyle madeni para verilmediğini belirteyim. Aynı iki akçanın yazısını tutarak parmaklarının arasında sildi ve Köroğlu'ya geri vererek şöyle dedi:

«Efendim, yazısız para bizim hakkımız değil».

Köroğlu buna şaşırdı ve cebinden yazılı parayı çıkarıp çırağa verdi. Çıraksa bu kez diğer paranın üzerindeki yazıyı silip Köroğlu'ya fırlattı ve şunları söyledi:

«Yazılı paramız çok, yazısız parayla nal takmıyoruz.»

Köroğlu akçalardaki yazıların silinenin bu çırağın becerisi olduğunu gördü. O anda bu çocuğu getirip köyün kahramanlarından biri yapmaya karar verdi. Bu nedenle çocuğu kendi tarafına çekmek için cebinden bir avuç altın çıkarıp ona hediye vererek şu sözü verdi:

«Oğlum, neden burada dolaşıyorsun,

TÜRK BİRLİĞİ

nalbantların yanında çıraklık yapıyorsun? Yazık değil mi sana?

Senin gibi bir genç delikanlı usta tokadı yer mi? Koç Köroğlu, Çardaklı Çamlıbel'de oturuyor. Kendisi çok zengin ve cesur bir gençtir. Dünyadaki sizin gibi gençler ona akın ediyor, ordusuna katılıyor ve ödüller alıyor. Sen de onu dileyp gidersen altın ödül alırsın.»

Köroğlu şehri terkederek atını otlatmaya koyu verdi. Kendisi de ne olursa olsun bu çocuğun evini öğrenip onu gerektiğini düşündü ve bu düşünceyle uykuya daldı.

Gel sana kimden haber vereyim? Çıraktan; çırak altınları alıp Köroğlu'nun sözlerini dinledikten sonrs hemen annesinin yanına gitti, altın dolu keseyi ona verdi ve birkaç altın yol masrafı istedi.

«Anne, bana izin ver de Çardaklı Çamlıbel'i yöneten koç Köroğlu'nun yanına gideyim. Çünkü onu isteyen ve giden her yiğit, genç adama bir tonla altın veriyormuş. Benim gibi genç bir adamın nalbantların kontrolü altında olması çok gereksiz.

Herhalde ben de gitmeliyim.»

Çocuk bu sözleri söyledi ve annesinin ellerinden öptü. Annesi, oğlunun düşüncelerinin duracağı benzemediğini fark etti. Çaresizce izin verdi ve kendisini unutmamasını istedi, onun gözlerini öptü ve Allah'a emanet etti.

Demircioğlu, annesinin evinden çıkar çıkmaz doğruca ustanın yanına giderek aylığını istedi. Usta ne kadar caydırmaya çalışsa da, bunun bir anlam ifade etmediğini gördü. Çocuğun düşüncesinin tamamen farklı olduğunu bilerek, ona hesabından bir miktar daha fazla para verip onu gönderdi.

Ertesi gün Demircioğlu, Çardaklı Çamlıbel'deki Köroğlu'nun yanında nasıl gidileceğini sorarken Silistre'den yola çıktı. O zaman Köroğlu'nu öven adamın yolun kenarında atını otlatmaya bırakarak kendisinin de uyuduğunu gördü.

Demircioğlu yavaş yavaş atlıya doğru giderek onu uykusundan uyandırdıktan sonra Köroğlu'nun Çamlıbel'de konakladığı yere nasıl varabileceğini sordu. Köroğlu, ben gökte ararken yerde bunu buldum, Silistre'den kaçırmaı düşünürken o gelip beni buldu. Köroğlu şunları söyledi:

«Evladım, ben de Köroğlu'na gitmek istiyorum. Git, atımı al, binip beraber gidelim.»

Çocuk atın yanına gidip onu yakalamak

isteyince at onu ısırarak istedi. O sırada atına, «Sakin ol, ona, itaat et» dedi. Demircioğlu atı kapıp Köroğlu'na getirdi. İkisi de Kirat'ın sırtına binerek yola koyuldular. Biraz ilerleyerek uzun bir yol kat ettiler, vadiden tepeye gittiler. Sonunda Çardaklı Çamlıbel'e ulaştılar.

Köroğlu, Demircioğlu'nun ahıra götürülmesini, ona bir ahırcı elbisesi verilmesini, ayrıca ona at beslemeyi öğretmelerini emretti. Son olarak Köroğlu, Demircioğlu'na kendi kurallarını öğretene kadar yiğitlerin yanına gitmesine izin vermedi. O ahırda kaldı.

Size kimden bahsedeyim? Cunun aşıktan. Seyahatten gelirken Köroğlu'nun gençleriyle Hesapalı olan biriyle seyahate çıkmıştı. Seyahatten gelirken bir yemekhaneye uğradı. Orda bir aşkın saz çalarak türkü söylediğini gördü. Ama aşık o kadar güzel şarkı söylüyordu ki dinleyenleri hayrete düşürüyordu. Eğlencenin sonunda aşğa para toplamaya başladılar. Herkes üç, beş kuruş verdi. Sıra Hesapalı'ye geldiğinde yüz altınla bahse girdi. Hikaye bittikten ve eğlence dağıldıktan sonra hem Hesapalı hem de Cunun aşık yemekhanede kaldılar. Ama yüz altını gördüğü zaman Cunun aşığı bu adamın kim olduğunu bilmek istedi. Cunun aşık Hesapalı'nın yanına giderek sordu:

«Efendim, hangi ildensiniz?»

« Ben Çardaklı Çamlıbel'deki Koç Köroğlu'nun oğullarıdanım. Ah aşık, neden yemekhanelerde sürünüyorsun?»

Cünun aşkın aklına yattı, Çamlıbel'e gitmeye hazırlandı. Elindeki parayı Hindistan'a göndererek Hesapalı'nın Çamlıbel köyüne doğru yola çıktı.

Sana kimden bahsetmeliyim? Köroğlu'ndan. Köroğlu, Cunun aşık ve Hesapalı'nın Çamlıbel'e geldiği gün toplantı yaptı. Cunun'la genç adamları ve eşleriyle birlikde eğleniyordu.

Hesbalalı içeri girdi ve Köroğlu'yu selamladıktan sonra şunları söyledi:

««Efendim, bu toplantıya uygun bir sevgili getirdim. İyi saz çalıyor ve türkü söylüyor. Gelip birkaç şiir okusun, biz de dinleyelim.

Köroğlu, aşkın sesini duyunca izin vererek Cünun aşığı toplantıya davet etti.

Cunun aşık içeri girdi, yedi yerde dilek tuttu, sekizinci sıra da ellerini kapadı ve durdu. Köroğlu izin verdikten sonra birkaç şiir söyledi. Bunun sesi ve saz çalması tüm yiğitlerin hoşuna gitti.

Koroğlu dedi:

« Yavrum, Cunun aşık, eğer senin kimin kimsen varsa, onları da getir buraya, bütün masraflarını biz karşılarız, onlar da sen de bizimle birlikte yaşarsın.

Böylelikle, Cunu'un aşık Çamlıbel'in saraylarında keyifte yaşaya dursun.

Bugünler Koroğlu'nun mutlu günüydü. Meclis yaparak açıp sağ tarafına Nigar (Niyar) Hanımı, sol tarafına da Gülzar (Güllüzar) Hanımı oturttu ve arka arkaya buse alıyordu.

Cunun aşık Koroğlu'nun eşleriyle birlikte bu sevincini görünce gözlerinden yaşlar akmaya başladı.

Koroğlu, Cunun aşığın gözlerindeki yaşları görünce sordu:

«Yavrum, neyin eksik, neden böyle ağlıyorsun?

Benden başka kimsenin olmadığını söylemiştin.»

Cunun aşık cevabında şöyle dedi:

«Merhametli efendim. Çamlıbel'de ne ailem ne de kimsem var. Ama ülkemde herkesim var. Ben taştan yapılmadım, hiçbir zaman olmadım.»

Daha sonra köye kendi derdini anlatmak için özür diledi.

Aldı Cunun aşık:

Dinle Koroğlu, bu vesfi hali,
Ben onunçün ah çekerim Koroğlu:
Terkettim bu dünyada devleti, malı,
Kaçırdım fırsatı, kaldım ben alı1,
Sılada erenler bekliyor bunu,
Ben onunçün ah çekerim, Koroğlu.
Bülbülüm bir gül için artırdım ben nalemi,
Boşuna yıktım ben burç kalemi, ...
Hindistan`da sakladım bir çift yavrumu
Ben onunçün ah çekerim, Koroğlu
Cünun aşık derler, benim adımla,
Alem yanar feryadıma, dadıma.
Çift yavrular, geldi yine aklıma,
Ben onunçün ah çekerim, Koroğlu.
Söyledi ve sustu.

Koroğlu, Cunun aşığın bunca feryadını görünce o kadar uysallaştı ki bir hafta boyunca kuzu yavrusuna dönüştü ve Cunun aşığı altı ay içinde düzelteceğine söz verdi. Cunun aşığı altı ay süreyle altın ve bir kemer (toka) verilmesini emretti. Koroğlu şunları söyledi:

«Yavrum, Cunun aşık, bu kemeri dikkatli tut.

Kim bilir, yolculuk bu, kaçaklar, eşkiyalar sizi soyup atla altınlarınızı almaya kalkarlarsa, bu kemer sizin elinizden tutar.»

Size kimden haber vereyim?

Cunun aşığın Hindistan'daki eski arkadaşlarından birinden. Cunun aşık at, altın ve kemeri alarak yola çıktı.

Yavaş yavaş bir gün Hindistan şehrine girdi.

Atını bir hana bağladı ve yemekhaneye gitti. Eski dostlar bunu yemekhanede görüp yakaladılar.

İçki, şarap ve diğer şeyleri içirdikten sonra sarhoş olarak uykuya daldı. Cebinden parayı alıp kaçtılar.

Cunun aşık uyandı ve onun bu odada yalnız uyuduğunu ve hiçbir arkadaşının yanında olmadığını gördü. Altınlarına baktığında gördü ki, onu o kadar çok soymuşlar ki, bir kuruş bile kalmamış. Hemen kalkıp atının yanına hana gitti.

Atını ve kemerini satıp akşam evine gitti. Ailesi ve çocuklarıyla görüşüp on iki ay bu şekilde yaşadı.

Bir gün kahvaltı yaparken kaşık elinden düştü.

O, bu kaşığın düşmesinden korkmuş ve başıma ne geleceğini merak etmişti. Koroğlu'nun ona altı ay izin verdiğini hatırladı. On iki aydır buradayım, diyerek ağladı. Daha sonra çocuklarının gözlerini öptü ve ailesiyle helalleşti. Sazını alıp "Allah'a emanet olun, bizi duada unutmayın, eğer hayatta tekrar kalırsam tekrar görüşürüz" dedi.

Bir gün Çamlıbel'e giderken Erzurum şehrine girdi. O gün Erzurum valisi Cevahir Paşa'nın kızı Telli Hanım yürüyüşe çıkmış, bahçesindeki Günbat pınarı çevresinde dolaşırken saz dinlemek istemiş ve kızlara şöyle demiş:

"Kızlar, aşık bulup bana getirsenize. O an aniden Cunun Aşık sırtında saz bahçenin önüne geçti. Onu direk Telli Hanım'ın yanına götürdüler. Telli Hanım önce aşığın kim olduğunu sordu.

Cunun aşık kendisinin kim olduğunu sazla anlatmak için izin istedi. Telli Hanım izin verdi.

Cunun aşık sazı göğsüne götürdü. Bakalım o zaman ne dedi? Ne diyoruz, oturun dinleyin arkadaşlar, ne duyuyorsunuz, Allah kötü gün gstermesin, mertleri namert kapısına muhtaç etmesin.

Aldı Cünun:

Gaf ile bazargenden, Hint'ten,
Yemen'den, Alır haracı arslan Koroğlu.

Zazuri gümhadan , elvan yeşilden,

Askeri giyer arslan Koroğlu.

Hay edince ağır toplar basılır,

TÜRK BİRLİĞİ

Kanlı kelle, ağır başlar aşılır,
Bir içkide beş bin kuzu kesilir,
Dağıtır payını arslan Köroğlu.
Mesken etmiş kendine Çamlıbelleri,
şerinden her bilenleri,
Toplamış başına yigit erleri,
Kavgayla görür işi Köroğlu.
Cunun aşık bu yerlere gelmezse
Günde beş vakit namaz kılmazsa,
Nerde güzel görüp çekip almazsa,
Zaptetmiş dağ ile taşı Köroğlu.

Konuşmasını bitirdikten sonra Telli Hanım sandı ki, ben evlenecek olgun bir kıyım. Gece gündüz buna üzülyorum Acaba nasıl bir koca olmalıydı ki, benim için uygun olsun. Birdenbire, daha önce düşündüğüm düşünceler bu kişinin üzerinde söylendi. Eğer dünyada beni hakeden biry varsa o koç Koroğlu olacaktır dedi ve Koroğlu'na bir mektup yazdı:

«Çardaklı Çamlıbel'de oturarak dünyaya hükmeden Köroğlu, eğer gelip Cevahir Paşa'nın kızı Telli Hanım'ı alırsan ve onu Erzurum ülkesinden götürüp kendine eş yapmazsan benim eşarbım senin başına olsun.

Telli Hanım» Mektubu Cunun aşığın aracılığıyla direk Köroğlu'na gönderdi. Cunun aşık gidedursun.

Size kimden haber vereyim? Köroğlu'ndan. Köroğlu, Cunun aşığın onu kandırdığını gördü. Buna ziyadesiyle sinirlenmişti.

Cellatlarından Allahtankorkmazla Yerinden kalkmazı çağırarak söyledi ki:

Cunun aşığı nerde yakalarsanız, cellat ediniz.

Aldı Köroğlu:

Bir kulum kaçmıştır Hindin eline,
Arayın, izleyin, bulun getirin!
İzin alıp, diye gitti evine,
Bağlayın kolların, dutun getirin!
Bağlayın kolların tengi-tengine4
Arabat önüne katın getirin!
Arayın, izleyin, sorman suçunu,
Kesin gedikleri koyman göçünü,
Tazisinin, tulasının beher cinsini,
Kılıcın, kalkanın katın getirin!
Koroğlu görmedi hiç böyle oyun,
Yıkın öküz gibi derisi soyun,
En büyük parçasın kulağın koyun,
Lime lime edin etin getirin!

Cellatlar hemen yola çıktılar. Az gitmeden Cünun aşığa rastladılar. Cünun aşık onları görür görmez selamladı. Ancak cellatlar ise hemen vurmak istediler. Bu sırada Cunun

aşık yalvararak başına gelenlerin hikayesini anlatmaya başladı:

Kıyma kanlı cellat, ol mevlayı seversen ,
Aman kanlı cellat, öldürme beni.
Beni öldürmeye nasıl evirsen5
Aman kanlı cellat, öldürme beni!
Hint elinde eğlenüben kalmışım,
Tatlı canım aşk oduna atmışım,
Vade geçti ben divane gelmişim,
Aman kanlı cellat, öldürme beni!
Öksüz gibi, garip garip gezmişim,
Gördüğüm şeyleri tektek yazmışım,
Kastınız öldürmek, kendim sezmişim,
Aman kanlı cellat, öldürme beni!
Cünun aşığım vadem yetmiştir,
Yakamızı kanlı cellat dutubdur,
Telli hanım engel katubdur,
Aman kanlı cellat, öldürme beni!

Bu sözleri duyunca cellatlar belki de Telli Hanımın Köroğlu'nun sevgilisi olduğunu düşündüler. Bunu duyar bizi öldürür. En iyisi bunu sağ salım Köroğlu'ya teslim edelim. Cunun aşığı sağsalım Köroğlu'nun yanına getirdiler.

Köroğlu, Cunun aşığı canlı görünce sinirlenerek «Neden onu öldürmediniz?» Cunun Telli hanımın mektubunu Köroğlu'ya verdi. Köroğlu ismi görünce okudu, Cunun aşığı affetti ve meclis kurmasını emretti.

Meclisler kuruldu. Yetmiş bin yedi yüz yetmiş yedi genç toplandı. O sırada Köroğlu dokuz galonluk bir şişe şarabı masaya koydu ve şunları söyledi:

-»Yiğitlerim, evlatlarım , kim bu şişeden bir nefeste içerse öne çıksın da gidip Erzurum'dan Telli'yi bana getirsin.»

Bu sırada aklına da gelmeden Hasan'a, Hüseyin'e uzuna, kısaya, kılıkosaya bakmaya başladı.

Size kimden bahsedeyim?

Demircioğlu'ndan.

Damircioğlu, iyi bir fırsat bulduğunu, «İnsan bin hayat yaşar, fırsat bir kez gelir» diye düşündü.

Köroğlu beni Silistre şehrinden adamlarının yanına getirdi ama ahırcılık dışında herhangi bir iş için yanıma gelmedi. Geri döndüğünde düğün ahırdan çıkarak doğruca meclise gitti. Şişeyi masadan kaldırdı ve bir nefeste içti: «Tekrar doldur» dedi.

Köroğlu o sırada Silistre'den getirdiği ustanın çırağının paranın üzerindeki yazıyı silen çocuk olduğunu hatırladı. Hemen emir vererek ona bir genç elbisesi, bir kılıç, bir kalkan ve bir at vererek Erzurum'a

gönderdi ve Demircioğlu'nu birçok konuda tenbihleyerek eline saz alıp şöyle dedi:

Demircioğlu, sen Erzurum'a varınca,
Koçum varınca

Evele bir isbahlık satman gerek.
Baktın isbahlık başa varmadı,
Arap at yanında yatmağın gerek.

Aldı Demircioğlu:

Koç kuzudan düşen kuzu koç olur,
Yiğitlerden yiğit olur, sultanım.

Sivirir kılıcı, alır kalkanı,
Döner, çalar, aç kurt olur, sultanım.

Aldı Koroğlu:

Alıcı kuş gibi üste varınca
Koçum varınca karga gibi kanat çırpınca,
At vurulub yigit yaya kalınca
Sağa sola kılıç atmağın gerek.

Aldı Demircioğlu:

Şitlerden sallanıp, girsem odaya,
Babam, otaya,
Ne paşa dinlerim, ne de bir ağa,
Haçan gelişerler karşı karşıya,
Düşman önünde gözü dört olur, sultanım.

Aldı Koroğlu:

Her dara kalınca yad eyle bizi,
De, koçum bizi,
Yigit oldu, saymaz seksanı, yüzü,
Demircioğlu sana Koroğlu sözü,
O Telli hanımı bulman gerek.

Aldı Demircioğlu:

Demirçi oğlu er meydanında şan ala7
Yigit odur, şah damardan kan ala,
Kesilir kelle, yeri yurd olur, sultanım.

Söz bitince Demircioğlu Arap atının sırtına binerek yola çıktı. Yavaş yavaş bir dağın zirvesine ulaştı. Atını pınarda otlattı ve kendisi de uykuya daldı. Bir süre sonra dağın tepesinin sisle kaplandığını, Arap atı da kaybolmuş.

Demircioğlu bu sırada şöyle düşündü: «Atımı yolda kaybettim, Koroğlu'ya verdiğim sözler boşa çıktı.» Aldı sazı şöyle dedi:

Çamlıbel'in gediğinde

Bu duman, ne duman ola,

Sefer ayın on beşinde,

Bu duman, ne duman ola.

Zaten yok idi deminden,

Atlı seçilsin yayaktan,

Sivrilsin, çekilsin kenardan,

Bu duman, ne duman ola.

Hani görünmez arap at,

Bilim üstüne ala murat,

Demircioğlu eder feryat

Bu duman, ne duman ola.

Konuşmayı bitirdiğinde sis dağıldı ve atını buldu.

Hemen ayağa kalkıp doğruca Erzurum'a doğru gitti.

Bir gün yavaş yavaş Erzurum'a girdi. Bir gazcı ninenin kaz beslediğini gördü. Demircioğlu ona selam verdi. Büyükanne bunun yüzüne bakınca korktu ve küfretti. Demircioğlu şunları söyledi:

“Nine, neden bana küfür ediyorsun?”

Nine “Seni Azrayil sanarak korktum, o yüzden küfrettim” dedi.

“Hayır nine, ben azrayil değilim, gariban bir adamım. Bu akşam beni misafir et, Allah için.”, dedi.

Demircioğlu, akşam ninenin evinde kaldığında bir avuç altın verip ata yemesi için kuru üzüm ve pancar getirtti. Ertesi gün Demircioğlu kuyumcuya giderek üç top zazuri gümüşü, iki top saten ve birkaç şal daha getirdi. O sırada esnaf, «Bütün bu malların fiyatı çok para, verir misin?» dedi. Demircioğlu buna bir bakış atınca esnaf korkudan masanın altına girdi.

Kısacası malları alıp hamala yükleyerek ninenin evine gönderdi. Demircioğlu, malın tamamını ödeyerek ninenin yanına geldi.

Ertesi gün üç buçuk arşınlık bir arşın kesip Erzurum mahallelerinde kapı kapı dolaşarak arşın mallarını satıyordu. Bir gün Telli Hanım'ın sarayının önünden geçti. Bunu gören Telli Hanım onu çağırttı ve üç arşın zazuri satın aldı. Demircioğlu elindeki arşını ölçüm yaparken Telli Hanım şunları söyledi:

«Ey esnaf, bu nasıl bir arşındır.»

«Buna Koroğlu arşını denir. Erzurum arşınlarına benzemez», dedi.

O sırada Telli Hanım, Cunun aşğın söylediğinin gerçek olduğunu söylemiş.

Demircioğlu Telli Hanım'ı görüp saraylarını öyrendikten sonra hemen esnaflığı bıraktı ve kahvanelerde aşıklığa başladı.

Bir gün başka bir yemekhaneye girdiğinde vezirlerin oturup dinlediğini, birçok aşıkların da türkü söylediğini, ustalarının da oturup izlediğini gördü. Demircioğlu içeri girer girmez aşıkların ustası ayağa kalktı ve onu imtihan için meydana davet etti. Demircioğlu hemen dışarı çıktı, elindeki kızağı aldı ve bakalım aşıkların efendisine ne dedi:

Yine dalgalandı bu deli gönül,

Taştı beynimden efkarım benim.

Reyisler xelâheddiyyesin sarsın her yana,

Yel vurdukca oynar yelkenim benim.

Meydana gelmişim, meydan almaya,

Bir pence salayım herkes bir yana,

TÜRK BİRLİĞİ

Arslan gibi pence salam her yana,
Kalmaz bu dünyada bir gemim benim.
Koç yiğitin sözü koç olur,
Namertler koşuşur, sözü hiç olur.
Er meydanında ustalık güc olur,
Ustalarda intigamım var benim.
Demircioğlu geçmez adı sanından,
Ağaçlar titreşir onun şerinden,
Kehlen köfüğünden, arslan kanından,
Marifetten aldım gülgenim benim.

Dediğinde usta korkarak cevap vermedi.
Bu sırada Demircioğlu sinirlenerek
toplanan paraları aşıkler arasında tamamı
gelip toplanan parayı sevenler arasında
paylaştırdı. Usta buna kızdı ve bağırdı.
Demircioğlu, ustayı ve kahvedekileri dışarı
attı, geriye sadece kendisi kaldı.

O sırada halk ve vezirler gidip Cevahir
Paşa'ya, aşık deli bir adamın çay ocağına
gelip ustanın ve tüm halkı döğdüğünü
şikayet ettiler. Bizi kapıya fırlattı, kendisi ise
içeride kaldı.

Cevahir Paşa, cellatların gönderilip
getirilmesini emretti. Cellatlar, Demircioğlu'yu

kahvede görünce suskun kaldılar ve hiçbir
şey söylemeden koşarak geri döndüler.

Demircioğlu, Cevahir Paşa'nın bunu
istediğini anladı; bu yüzden huzuruna tek
başına gitti. O sırada halk Demircioğlu'na
lütfe, belki Cevahir Paşa seni affeder dedi.
Demircioğlu öfkesini dile getirmek için sazı
eline aldı ve af diledi:

Çamlıbellerinden geldim, yürüdüm,
Ben tanırım dost, düşmanı efendim.
Alırım nerde görsem nucavani,
Koymam bu yerlerde çekerim efendim.
Sinirlenip bağıriban küfürdüm,
Kanat çarpıp tipi gibi üfürdüm,
Vuravura usta başın bitirdim,
Korku bilmez, rahmetmez, gönlüm
efendim.

Yiğit için kavga nedir, kan nedir,
Ölmek nedir, gülmek nedir, can nedir,
Karşımızda paşa nedir, han nedir,
Dökerim meydanda kanlar efendim.
Yetemezsin Demircioğlu'nun fitnesine,
Kandırmasına, fitnesine, onun diline.
Bir velvele salarım Erzurum eline,

Seçmem gürcü, müslümanı efendim.
Söyleyerek kesti.

Telli Hanım de yan odadan dinliyordu.

Demircioğlu konuşmasını bitirdiğinde Cevahir Paşa korkudan tek kelime etmedi ve derin düşüncelere daldı. O sırada Telli Hanım o odanın penceresini açarak Demircioğlu'na kendini gösterdi.

Demircioğlu saziyla Telli Hanım'ın geldiğini bildirmek için bakalım ne demiş:

Çamlıbelden kalktım, yürüdüm,
Şu Erzurumun güzeline gelmişim.

Yayı koltuğumda, kılıç belimde,
Bil ki, ecel pazarına gelmişim.

Pencereden melul melul bakınır,
Ünün gelip Çamlıbel'de okunur,
Siyah zülfün, enselerde dokunur,
Verdikin o itirafa gelmişim.

Meskenimiz Çamlıbel, adımız deli,
Sokarım kılıcı, dökerim kanı,
Cenk edince bükülür çoğunun beli,
Cengediben aramaya gelmişim.

Söyle Demircioğlu büyük burmalı,
Ya sır alıp, ya sır vermeli,
Elleri kınalı, gözü sürmeli,
O Telli kanımı görmeye gelmişim.

Konuşması bitince Cevahir Paşa, bu neyin delisidir diye düşündü. Söylediği sözlerle baksanız.

O sırada Telli Hanım babasına bir mektup gönderip yalvardı ki baba, her gelen aşığı dinleyip gülüyorsun, birisini de kızın ğlensin diye göndermezsın. Göndermezsın ki, o da bir saz söz duysun. Şimdi lütfen sizdeki aşığı odama gönderin, çalıp söylesin de kızlarla eğnelelim. Cevahir Paşa

Aşığa'ya şöyle dedi:

« Git oğlum, kızların odasında da çal, çağır. »

Deli aşık Telli'nin odasına girdiğinde bunun tek bir kişi olduğu aklına geldi. Bu kadar ordunun ve insanın elinden beni alıp götüremez. Hadi söyle ona gidip bir ordu getirsin. Astı sazi göğsüne, bakalım Demircioğlu'na ne diyecek:

Çamlıbellerinden yürüdün geldin,
Buyur Demircioğlu gel git, buradan.

Ecel yayını boynuna taktın,
Buyur Demircioğlu gel git, buradan.

Demircioğlu "Bu nasıl bir teklif bana yapıyor?"

diye düşündü. Aldı cevabını:

Çamlıbellerinden yürüdüm, geldim,
Sensiz Demircioğlu gitmez, buradan.
Ecel kəməndini boynuma saldım,
Sensiz Demircioğlu gitmez, buradan.

Aldı Telli Hanım:

Babamın vardur beş yüz yençerisi,
Bin yiğit yıkamaz anın birisi,
Yiğit ordu sayar işin girisi,
Buyur Demircioğlu get, git buradan.

Aldı Demircioğlu:

Seher olur daim erken kalkarım,
Daim yüksek yere çıkıp bakarım,
Bin yiğidi bir kılıca yıkarım,
Sensiz Demircioğlu gitmez, buradan.

Aldı Telli Hanım:

Telli Hanım söyler sözün mert gibi,
Dört taraftan saldırılar kurt gibi,
Ses edince gözün olur dört gibi,
Buyur Demircioğlu gel git, buradan.

Aldı Demircioğlu:

Demirci oğlu söyler sözün mestana,
Bin tülkü neyler bir ac arsalana,
Kesim kelleri yeri düşsün bostana,
Sensiz Demircioğlu gitmez bu yerden.

Telli hanım Demircioğlu'nun korkmadığını gerçekten götürmeye geldiğini gördü:

«Git atını al, buradan kaç!»

Demircioğlu gidip ceketini giydi, Arap atına binerek Telli Hanım'ın sarayının önüne geldi. Telli Hanımı atın sırtına alıp kaçtılar. Yürürken bir meydandan geçtiler. Cevahir Paşa'nın asker rolü oynadığını gördüler. Onları görünce askerlerine onları yakalamalarını emretti. Aynı asker saldırıya geçerek Demircioğlu'na saldırarak çevresini kuşattı.

Demircioğlu ise şehirde bir o yana, bir bu yana dolaşıp atını eyerledi ve yaya kaldı. Bu sırada Demircioğlu'nun başı dertteydi ve Cevahir Paşa'dan mühlet istemek için sazi eline alarak bakalım ne dedi:

Benden selam olsun Cevahir paşaya,
And ederem bu gün doğuş olmasın.

Ara dutuldu ben kaldım yaya,
And ederim bu gün doğuş olmasın.

Arapatı süren beden ardından
Cevahir paşa delilesin derdinden,

Ağca ceyran göç eylemiş yurdundan,
And ederim bu gün doğuş olmasın.

Erzurum ellerinde seylensin adım,
Kıraram askerın, olur feryadın.

Hala duymamışsın Köroğlu dadın,
And ederim bu gün doğuş olmasın.

Demirci kendi, kendini zarlasın,
Asker gelip etrafına hasarlasın,

İzin verin, Arap at terlesin

And ederim bu gün doğuş olmasın.

Gördü ki, Cevahir paşa bunun sözünü dinlemeyip asker artırıyor. Bu zamana kadar Arap at da terleyip açıldı. Demircioğlu ses

TÜRK BİRLİĞİ

edince kara kartal gibi zaferden atılıp çıktı. O gün akşama kadar gezdikten sonra, akşam olunca bir dağın başında «Keçi pınar» adlı mağarada kaldılar.

“Canım, Demircioğlu, O kadar çaba harcadın, beni kaçırdın. Ama beni kime götürdüğünü bilmiyorum. O dönemde Demircioğlu şunları söyledi:

« Seni Köroğlu'na götürüyorum. Ancak genç bir erkeğe kavgasız gitmek yakışmaz. Yarından itibaren dönüp Cevahir Paşa ile savaşmalıyım.

Sabah oldu Telli, Telli Hanımı mağarada bırakıp at sırtında köye gelerek Arzurum'a gitti. Bir süre sonra askerleriyle birlikte Cevahir Paşa'ya rastladı.

Cevahir Paşa bunu görünce sordu:

-»Yavrum, derviş, bu tarafa doğru giden deli bir aşık gördün mü?

Dinle, sazla söyleyeyim:

Değmeyin cabe10 suzuna,

Ben ona ter sakladım.

Kılıç, kargı, sünkü ucda,

Göğsüm üste per sakladım.

Pirimden içmişim bada,

Ben onu salmışım yada (hatırlamak),

Keçi pınar mağarada

Ne de hoş yer saklamışım.

Erzurum'a giderdim daha,

Velvele saldım kahvede,

Dağ başında dün gecede,

Gör ne yerde durmuşum.

Demircioğlu bu yerlerde,

Övgüsü okunur dillerde,

Çardaklı Çamlıbeller'de

Ne mutlu yerde saklamışım.

Söz tamamı varınca Cevahir Paşa dedi ki:

“Yavrum, ben sana kızımı kaçıran deli aşığı soruyorum. Sen ne hikaye anlatıyorsun?”

“Paşam, dinle, yine sazla haber vereyim.”

Aldı sazını:

Dinle, ey Cevahir Paşa,

İşte Demircioğlu benim.

Koyma beni sal ataşa,

İşte Demircioğlu benim.

Arap at meydanda kalan,

Erzurum'a velvele salan,

Kala bedenden atılan,

İşte Demircioğlu benim.

Demircioğlu iş bitiren,

Vaktinde kısmeti yetiren,

Telli Hanımı götüren,

İşte Demircioğlu benim.

Söyleyerek de kesti.

Cevahir Paşa emretti, asker saldırdı. Yedi gün, yedi gece kılıç calındı. Demircioğlu hangi tarafa yüz çevirdiyse, arpa tarlası gibi cil (derz) döküyordu. Hayli asker öldükten sonra Cevahir Paşa, Erzurum'un en ünlü nişancılarından olan Kel oğlan ile ünlü olan yaycı Hüseyin'i getirsinler.

Keloğlan nasıl nişan aldıysa, çocuğu ıskalayıp Arap atını bacağından vurdu. Okçu Hüseyin de yay attı:

Demircioğlu'yu duttular.

Cevahir Paşa emretti ki:

“Demircioğlu'yu döverek Erzurum'un meydanından assınlar, aleme ibret olsun. Bu zaman Demircioğlu darda kalarak cellat amanını alarak saz ile söyledi.

Aldı Demircioğlu bakalım yanayana ne söyledi:

Mısır elllerinde yatan erenler,

Bize de bir imdat eyle aman, aman,

Kesildi gedükler, bağlandı yollar,

Çıkamaz bu taraftan kol, aman aman.

Ustumuzde yeşil çadır kurdular,

Altımızda arap atı urdular,

Asker ile dört yanımı sardılar,

Olmaz bu taraftan yol, aman aman.

Münafıklar bu gün beni bildirir,

Dostlar ağlar, düşmanlarım guldurur,

Sabahı da Cevahir Paşa öldürür,

Çıkarırlar canımı vay, aman aman.

Demircioğlu diyor eylemem nazır,

Yetiş imdadıma, Hazreti Hızır,

Cellatlar ellerinde satırlar hazır,

Akıtırlar kanımı sel aman aman.

Size kimden haber vereyim?

Köroğlu'ndan.

Köroğlu'nun dilsiz (lal) taşından yapılmış bir yüzüğü vardı. Köroğlu'nun delikanlılarından birinin başı belaya girince bu yüzük kankırmızısı olurdu. Bu akşam Demircioğlu'yu öldüreceklerken yüzük kırmızıydı. Köroğlu uyandığında kaşların yarısından fazlasının kırmızı olduğunu gördü.

Demircioğlu'nun başının belada olduğunu düşünüyordu.

“Delilleri birer birer uyandırmanız uzun zaman alır», dedi ve bir saz alarak sazla uyandırmaya başladı:

Seda değsin yiğitlerim uyansın,

Bir yiğidim dutulmuştur, eldedir.

Duyanlar aşkın oduna yansın,

Bir yiğidim dutulmuştur, eldedir.

Sdea alıp Kosa Ali oyansın,

Ak bilekler kızıl kana boyansın,

Bugün Demircioğlu darbe dayansın,

Darbe cesedinde gücü koldadır.
Gidişimiz şimdi Erzurum yoludur,
Arslanların bütün koçtur, delidir,
Demircioğlu belki hala diridir,
Kolları bağlı gözü yoldadır.
Koroğlu'yu muradına yetirin,
Gelin müşkül işlerini bitirin,
Ayarlayın, Kırat'ımı bitirin
Bir yiğidim dutulmuştur, eldedir.

Kırat, Koroğlu'nun sesini duyunca prangaları salladı ve tüm delilleri uyandırdı. Silahlandıktan sonra Erzurum'a gittiler. Şehre yaklaştıklarında öküzleriyle koşan bir kurtla karşılaştılar. Bunların sesinden öküz korkarak kaçtı. Kürt onlara döndü ve şöyle dedi:

« Kara yele rastalayın, Koroğlu'nun delilerinden birini yakalayıp mahvediyorlar. Korkuyorum ki, ham birileri mahveder. Ben kurtarayım. Bunlarsa bana naptılar?»

Ayvaz yavaş yavaş geriden geliyordu. Bu sözleri duyunca kurdu ağaca bağladı. Biraz daha ileri gittiler. İhtiyar bir çiftçinin arpa dövdüğünü gördü.

Telli Ayvaz sordu:

«Amca ne yapıyorsun?»

«Koç Koroğlu'nun delikanlılarından birini yakaladı, bugün Cevahir Paşa onun pestilini çıkarıyor. Belki gidip ondan kurtulmasına yardım edetim», dedi.

Bu sözleri duyan Telli Ayvaz bir avuç altın vererek onları kendileriyle birlikte veledçiliye götürdüler. eşit ebeveynliğe yönlendirdi.

Telli Ayvaz yiğitlerle birlikte derede saklandı, Koroğlu ve ihtiyar o meydana gittiler.

Koroğlu bir saz getirip aşık kılığına girmiş ve ayrılırken bana Kırat çığlık attığı sürece kavgı ediyordu. Kırat ayağını yere vurdukça siz geliniz. Cevahir Paşa meydanda aşığı görünce şöyle dedi:

« Ey aşık Koroğlu'nun yiğidini dpvüp mahcetmiiş. Bu yiğide bak beni tekmele!»

Koroğlu «baş üstüne» deyip de sazı eline aldı Ama Demircioğlu'na «Korkma, yetişdik.» diye işaret etti.

Bakalım Koroğlu ne dedi:

Dinle, Cevahir Paşa melumdur halin,
Bu gün yigitlerim seni talasın,
Kim mühennes köprüsünden geçerse,
Hakkın emri ile buyur bēlasın.
Sabah erken kalkınca,
Çigerciğim aşk oduna yakınca,
Yiğit odur kendine bakınca,
Şerbet deyip kendi kanını yalasın.
Öksüz koyarım Erzurum elleri,

Getirsin leşgeri, kanlar selleri,
Nasıl soyarsın böyle dilberi,
Emr edilen zaferden yıkılsın.
Koroğluyum, koç yiğide kalayım,
Emr edersen intikamı alayım,
Şimdi sana Mısır kılıç çalayım,
Bağırsağın vucuduna dolansın.

Söz tamamlanmıştı. Nara atan deliler Erzurum'u dört bir yandan çkuşatmışlardı. Uzun süre teslim olup kılıç salladıktan sonra yağmaladılar. Cevahir Paşa'yı yakalayıp Demircioğlu'nu serbest bıraktılar.

Demircioğlu'nu topuklarına kadar dövmek isteyen de lime lime ettiler. Dönüp dağın tepesindeki Keçipınar mağarasına geldiler. Koroğlu, Telli Hanım'ın huzuruna gelene kadar babasını kurban edilmesini emretti. Mağaraya yaklaştıklarında Allahtankorkmazla Yerindenkalkmaz öldürmek isterken Telli Hanım, mağaradan çıkarak Koroğlu'ya babasını affetmesi için yalvardı:

Dinleyin Koroğlu vesfi halimi,
Pederim bağışla bana, Koroğlu.
Eğme beni, kırma belimi,
Pederim bağışla bana, Koroğlu.
Çikerciğim aşk douna dağlaram,
Allarım töküben kara bağlaram,
Ölenedek peder deyip ağlarım,
Pederim bağışla bana, Koroğlu.
Ağladuban sertacımı öldürmen,
Sirimizi yad ellere bildirmen.
Duşmanı başımıza guldurme,
Pederim bağışla bana, Koroğlu.
Telli Hanım söyle o şirin dilden,
Hak sizi saklasın fitne fesattan,
Öldürürsün, öldür ne gelir elden,
Pederim bağışla bana, Koroğlu.

Bu zaman Koroğlu'nun acıyarak Cevahir Paşa'yı özgür bıraktı ve Erzurum'a taraf gönderdi. Telli Hanım ve delilerini de alarak Çardaklı Çamlıbel'e gittiler.

Kırk gün, kırk gece düşün ederek Demircioğlu'nun yiğitliğini de gördüler.

AHISKA TÜRKLERİ VE AZERBAYCAN

Prof.dr. Yegana Nemetulla kızı İsmayılova
Azerbaycan, Bakü Devlet Universitesi
yegane-n@mail.ru

Türk tarih ve kültürünün ayrılmaz bir parçası olan Ahıska Türkleri, Gürcistan'ın güneyinde, Türkiye'nin kuzey sınırlarında Kura Nehri'nin üst kaynağına yakın ve Çoruh Nehri kıyılarından Borçalı'ya kadar uzanan bölgede yaşamışlardır.

Ahıska bölgesinde ve Çıldır bölgesinde, Adıgün, Aspinza ve Ahalgelek bölgelerinde yaşamışlar.

Türklerin bu coğrafyadaki kadim izleri çağımızdan önceki bin yıllara kadar uzanmaktadır. Böylece eskiden Buntürklerinin yaşadığı Gürcistan, eski çağlardan beri Oğuz ve Kıpçak boylarının yaşadığı toprak olmuştur.

Ahıska kelimesinin etimolojisi, Türklerin tarih ve kültürünün eşsiz bir destanı olarak kabul edilen «Dede Korkut Kitabı»nda «Ak sika» «Beyaz Kale» anlamında ifade edilmektedir. Ahıska bölgesi 1578 yılından 1828 yılına kadar Osmanlı topraklarında aynı adı taşıyan bir ilin merkezi olmuştur. 1828-1829 yıllarında Rus-Türk savaşı sonucunda imzalanan Edirne Antlaşması'na göre Ahıska toprakları Çarlık Rusya'sının korumasına devredilmiştir. Ahıska halkının etno-kültürel değerleri, gelenekleri, kişi ve yer adları «Dede Korkut Kitabı», «Gılgamış», «Manas», «Oğuz Kağan», «Padişahın Kızı» gibi çeşitli sanatsal destanlara yansımıştır. Alp erlerin cesur, mücadeleci yapısı, vatan sevgisi, her zaman Ahıska halkı için her zaman önemli olmuştur. Bu destanlarda kahramanların doğuşu, özgürlük mücadeleleri, yurtseverlikleri, dostlarıyla dostlukları, düşmanlarını fethetmeleri vb. faktörler tüm Türk geleneğine ait olmanın işaretleridir (Mahir Garibov. Bir Asır Boyunca Ermenistan –Azerbaycan İlişkileri. Bakü, 2015).

Ahıska Türkleri Ahıska'da 202 köye yerleşmişler onların toplam sayısı tarihin farklı dönemlerine göre değişiklik göstermiştir. Çarlık Rusya'sının 1897 yılında yaptığı nüfus sayımına göre, yalnızca Tiflis Valiliği'nin Ahalçih Kazası'nda nüfusun yüzde 35,1'ini Ahıska Türkleri (24.317 kişi) oluşturuyordu. 20. yüzyılın 40'lı yıllarında Gürcistan'da bu sayı 195.000 kişiye ulaştı. (Yunus Zeyrek, "Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri" Ankara 2001, s. 27).

Savaş başlar başlamaz elinde silah olan 2. Dünya Savaşı öncesinde askere alınmayan yaklaşık 40.000 Ahıskalı kişi yani askere alındı.

Geride kalan yaşlı, kadın ve çocuklar ise AhıskaBorjomi demiryolu inşaatında görev aldı. Nüfusun bilgisi olmadan gelecekte sınır dışı edilecekleri demiryolunun inşasına başladılar. Savaşın sonlarına doğru zaferin sevincini yaşayan Stalin, Almanlarla temasa geçebilecek Türk ve Türk yanlısı halkları cezalandırmaya karar verdi. Yüzbinlerce insan evlerinden sürüldü. Sürgün edilenler arasında Ahıskalar da vardı, oysa ki kendilerine atılacak iftira bile bulunmamasına rağmen guya onların korunması için göç etmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir.

Mikoyan'ın kışkırtması, Stalin'in imzası, Devlet Savunma Komitesi'nin 31 Temmuz 1944 tarihli 6279 sayılı kararıyla Ahıskaların sürgüne gönderilmesi emredildi. Ahıska, Adıgen,Aspiniza,Ahalkalek veBağdanovaka illeriyle Acaristan özerkliğinden Türk, Kürt vb. 86.000 kişilik nüfusun 40.000'i Kazakistan SSC'ye, 30.000'i Özbekistan SSC'ye, 16.000'i ise Kırgızistan SSC'ye nakledildi. (Mahir Garibov.

"Ahıska Türkleri" Makalesinden).

Ahıska Türkleri 1944 yılının soğuk kış ayında (Kasım) birkaç saat içinde göç etmek zorunda kaldılar. Bu göç, sonuçları itibariyle Ahıska halkının tarihindeki en ciddi olaylardan biri olmuştur. Böylece 2 saat içinde kapalı hayvan vagonlarına doldurulan ve varış noktasına ulaşana kadar araçtan inilmesine izin verilmeyen yaklaşık 30-40 bin Ahıskalı, açlık, susuzluk, hastalık ve diğer sebeplerden dolayı yolda hayatını kaybetmiştir..

Sürgün hayatı, bu acı tarih her Ahıskalının yüreğinde derin izler bırakmıştır. Ahıska halkının Kazakistan bozkırlarında yaşama mücadelesi kolay olmamıştır. Tertemiz su kaynaklarına ve verimli topraklara sahip olan Ahıskalılar için kuru çöl iklimine alışmak dayanılmazdı. Ahıskalıların en hızlı iletişim kurduğu kişiler ise lehçe ve dil yakınlığı bakımından sürgündeki Azerbaycanlılardı. Şöyle ki, Azerbaycanlılar bu acıların ne anlama geldiğini çok iyi biliyolardı. 1920'li yıllarda Sovyetler Birliği'nde başlayan siyasi baskılardan en çok Azerbaycan etkilendi. Stalin rejimi Azerbaycan aydınlarının temsilcilerini izole edip katletti, yüzlercesini Solovetsk Adalarına, Suzdal'a, Novgorod'a, Orta Asya'ya ve Sibiryaya sürgüne gönderilmiştir (Azerbaycan Tarihi, C. VI, Bakü, "Bilim" 2008, s. 11). Tarihsel verilerde o dönemde yaklaşık 120 bin Azerbaycanlının Kazakistan'a sürgün edildiği belirtiliyor.

TÜRK BİRLİĞİ

1944 yılında Kazakistan'a sürgün edilen Ahıskalılar, Canbul, Çimkend ve Almatı vilayetlerinde Azerbaycanlılarla dostça dostluk ve kardeşlik koşullarında yaşadılar. Bu nedenle Stalin'in ölümünün ardından Gürcistan'dan Orta Asya ve Kazakistan'a sürülen bir grup Ahıska Türkünün 1958 yılından itibaren Azerbaycan'a yerleşmesine izin verildi.

(Чингиз Нейман-Заде. Ахалцикские турки – трагедия длиною в 58 лет...II «Terra inkognita»

Bilim ve Bilgi Dergisi, Bakü 2002, s. 17-18).

Sovyet döneminde Ahıska halkının Azerbaycan'a toplu göçü üç dönemde gerçekleşmiştir.

Onlar önce Azerbaycanlı, sonra Türk olarak kabul edildiler. 1958'de Stalin'in ölümünden sonra Azerbaycan'da SBKP. Merkez Komitesinin birinci sekreteri olarak görev yapan İmam Mustafayev döneminde Bakü'den Orta Asya'ya bir heyet gönderiliyor. 2150 ailenin Azerbaycan'a yerleştirilmesi kararı alındı. Gence, Guba, Haçmaz, Beylagan, Ağstafa, Gazah, Şemkir, Saatli, Sabirabad bölgelerinde yeni köyler oluşturulmuş, bu bölgelere Özbekistan'dan gelen Ahıska Türkleri yerleştirildi. Bazı köylere Ahıska'da olan yer adları da verilmektedir: Ahıska, Adıgün, Türkler, Siviri vb. Dr. Seyfettin Buntürk, «Rus-Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri» adlı eserinde Ahıska halkının Azerbaycan'a gelişini kapsamlı bir şekilde araştırmıştır. Şöyle yazıyor: «1960'lı yıllarda Azerbaycan'ın Saatli bölgesinde yaşayan Ahıskalılar, 1961 yılında Gürcistan'ın Ahıska bölgesine kaçak olarak yerleştiler. Georgia eyaleti bunu biliyor ve hemen harekete geçiyor. 1969 yılında Azerbaycan'da Ahıska halkının Anavatanı Gürcistan'a dönüş mücadelesi yoğunlaştı. Ancak bu mücadelenin liderleri tutuklanmıştır. 1960'lı yıllarda Azerbaycan'a ilk göç dalgasının ardından Azerbaycan hükümeti Türklere karşı çok sıcak bir tutum sergiliyor. Devlet işlerinde görev almaları, üniversitelerde, enstitülerde okumaları yönünde birçok karar alınıyor. Yüzlerce Ahıskalı Türk genci yüksek öğrenim görüyor. 1989 yılı rakamlarına dikkat edersek Azerbaycan'da 17.705 Ahıska Türkü yaşıyordu. Çoğusu köylerde yaşıyor ve tarımla uğraşıyordu. Ahıska Türklerinin bir kısmına Azerbaycanlı denilmektedir. Vatan Cemiyeti'nin verilerine göre 1988

yılında 39.800 Ahıska Türkü yaşamaktaydı. Bunların 18.000'i Türk yazılmıştır.

Bilinen Fergana olaylarından sonra Ahıska halkının Azerbaycan'a ikinci göçü başladı.

Özbekistan'dan, 4000'den fazla Ahıska Türkü.

Azerbaycan'ın Saatli vb.bölgelerine yerleştirildi.

1991 yılında Karabağ'ın dağlık bölgesine Ahıskalılar yerleştirildi. 26 Şubat 1992'de Hocalı soykırımı sırasında Azerbaycan Türkleriyle birlikte Ahıska halkı da Rusya ve Gürcistan'dan göç eden Ahıskaların üçüncü dalgası katledildi ve esir alındı.

Ağustos 1992'de 10.574 aile - 51.649 kişi - Azerbaycan'a yerleştirildi. Azerbaycan'da siyasi ve ekonomik kriz olmasına rağmen. 1999 yılında verilen istatistiklere göre Azerbaycan'da 48.000 Ahıska Türkü yaşamaktaydı (Dr. Seyfeddin Buntürk'ün «Rus-Türk Mücadelesinde Ahıska Türkleri» adlı eseri.)

Şu anda Azerbaycan'daki Ahıska Türklerinin sayısı 110.000'dir. Azerbaycan'ın 46 bölgesinde yaşıyorlar. Azerbaycan her zaman Ahıska Türklerinin anavatanı olmuştur. Az da olsa acılarını ve ıstıraplarını unutmalarına yardımcı oldu.

İyimiz, kötümüz, üzüntümüz, sevincimiz bir oldu.

Kısa sürede kendilerine yuva kuran Ahıskalıların vatanlarına, topraklarına, milli geleneklerine olan bağlılıklarını kolaylıkla görmek mümkündür. Asırların kargaşa içinde milli ruhunu koruyabilmesi, milli kültür örneklerine karşı sıcak tavrı, bu milletin milli ve manevi değerleri yüksek tuttuğunun göstergesidir.

Bugün Ahıska halkı da Azerbaycan'ın diğer halkları gibi dostluk ve kardeşlik koşullarında yaşamaktadır.

Tarihsel kökenlerini, ulusal geleneklerini ve folklor örneklerini bayram etkinlikleri ve kutlamalarda gösterirler. Toplam sayısı 600.000 civarında olan Ahıska Türkleri dünyanın 15'ten fazla ülkesinde yaşamaktadır. Gürcistan, Ahıska Türklerinin yerleştirilmesikonusundaAvrupaKonseyi'ne taahhütlerde bulunmasına rağmen ne yazık ki bu çalışma henüz tamamlanmadı.

İnanıyorum ki Ahıskalılar bir gün kendi ana vatanlarına, kendi topraklarına dönecekler ve onlarsız kalan topraklarını cennete çevirecekler.

HALKIMIN KADERI

*Судьба
моего народа*

Мне было 16 лет, когда в нашу дверь постучали солдаты. Я помню слезы на глазах у матери, я помню отчаяние деда. Я помню суету и тревогу сельчан, шепот солдат, тихий плач женщин. Я турок, родившийся и выросший в горной Ахыске, где военная крепость османов держала 300 лет оборону и была нашим сердцем.

Я Алишан оглу Муртаза — сын солдата, ушедшего защищать Родину, которая лишила его крова и права жизни на этой земле. Холодный вагон увозил нас по железным рельсам, положенным руками моих земляков, в неизвестность под названием депортация... Закрываю глаза, слышу глухой стук засовов, вагон наполняется светом морозного утра, сестра прижимается со страхом к деду. Закрываю глаза, чувствую запах черствого хлеба, сырости, грязи и пота. Закрываю глаза, но снова и снова вижу тела, выброшенные на станциях. Крики отчаяния и боли врезались в память.

Помню распределение на станции прибытия, возы с телегами, уставшие и замученные лица.

Ноябрь сменился декабрем, река застыла, но воз пробивает лед, и колесо проваливается. Младшая Дженнет падает в ледяную воду. Достаем ее, накрываем, ни капли слез, в глазах смирение и принятие. Мы, дети, понимаем, что нужно терпеть, нужно ждать, нужно держаться. Но мы не знали тогда, что мы были сильными. Мы просто жили и должны были жить. Маленькая землянка в две комнаты, одна отдана нам, в другой хозяева дома, им приказано делиться, они не против, они благодущны, они знают, что такое война. Нужно всем выжить, чтобы следующее поколение было счастливо.

Я Муртаза Алишанович Омаров - работник колхоза, бригадир. После снятия

ограничений построил дом, женился. Обзавелся хозяйством.

Вместе с женой мы много работаем, трудимся, не жалуемся. Жена моя - Исмаил кызы Салтанат ночами, при свете керосиновой лампы, делает домашнюю работу. Штопает одежду, делает творог, «пейнир», йогурт, масло, айран, курт, нарезает и сушит «ериште», стирает детям... Утром, чуть свет нужно выйти в поле и до самого вечера.

Старшие дети присматривают за младшими, скотина, домашний огород, сад на их плечах.

Мы - турки из Грузии, оказались на просторах средней Азии, чтобы жить и поднимать Отчизну. Нас выслали, изгнали, лишили всего, но не убили надежду, не сломали силу духа, не отняли национальное самосознание, веру и терпение. Мы просто работали, днем и ночью неустанно работали, чтобы наши дети не нуждались. Мы боялись говорить и требовать, мы просто жили. Мы надеялись вернуться, с годами эта надежда гасла, пускали корни, но все равно были благодарны. Тайком ругали Сталина, шумно вспоминали жизнь на Кавказе, скрытно молились, уставали, падали, но снова вставали и шли, и все равно были благодарны.

Я Муртаза Алишан оглу, мне 96 лет. Я родом из далекой Ахыски, где река Кура берет свое начало от «Ардахан чайы», где мечта осталась мечтой, где эхом

отдаются звуки саза и зурны, где зовут меня родные горные тропы и равнины, где я, счастливый мальчишка, бегу за стадом овец навстречу солнцу. Я - почетный житель села, заслуженный работник колхоза, счастливый глава большой семьи. Я много и честно работал, а значит, хорошо жил. Я благодарен Всевышнему за то, что дал мне возможность жить и работать, создать семью, построить дом, вырастить детей. Я благодарен властям за то, что не убили меня и мою семью, дали нам возможность жить и развиваться.

Я турок, живущий в Киргизии, я отдал свою жизнь этой стране, она стала мне Родиной. Я завершаю свою достойную жизнь здесь, но душа моя там, где я мальчишкой бегу к солнцу.

Советский период

Я турок-месхетинец, мой отец родом из грузинской Месхетии, но родился и вырос в Казахстане, куда моих предков по национальному признаку выслали по приказу Сталина в 1944 году. Родился я в послевоенные годы, вырос в Советском Союзе. Пока родители усердно работали

в колхозах, мы - босые советские дети вступали в комсомол, росли самостоятельными и ответственными. Сохранить национальную идентичность было сложно, оставаться самими собой, не затеряться в сознании советского пролетариата - была задача не из простых.

Я Бинали Азалович Алиев - выходец из простой турецкой семьи переселенцев, смог поступить и с успехом окончить юридический факультет. Мои родители хотели, чтобы я стал образованным человеком, и много работали, чтобы я смог учиться и быть достойным гражданином страны. Моим братьям не удалось получить образование. Один стал водителем, другой - бригадиром в совхозе.

Но все мы получили достойное воспитание от отца и матери, которые привили нам с детства честность и трудолюбие. Мы, казахстанские турки, сохранили обычаи и традиции, чтим национальную культуру, и несмотря на сложности, остались верны своим корням и принципам наших предков. Я Бинали Азал оглу, мне 75 лет, я пенсионер. Вырастил и воспитал троих детей, дал им высшее образование, женил и обустроил.

Я жил честно, работал усердно, неоднократно был награжден государством за вклад в развитие и становление страны. Мой отец хотел видеть меня сильным, образованным и успешным человеком.

Но он также хотел бы видеть меня достойным представителем своего народа, где важно быть порядочным и благодарным.

Постсоветский период

Мне 46 лет, я живу в России, куда наша семья переехала после ферганских событий в Узбекистане. Мне было 11 лет, я очень хорошо помню этот страх. Родители не выпускали нас на улицу, с каждым часом обстановка обострялась.

Мы были вынуждены уехать. Жалко было расставаться с друзьями, тяжело было оставлять место, где ты рос. Родители часто вспоминали своих родителей, которым пришлось пережить подобный ужас.

Я Мурат Азизович Мусаев, после института устроился в структурное подразделение таможенного органа России. Проработав там около 10 лет, получив опыт и навыки, принял решение о создании компании по логистике.

Успешно работаю в этой области уже более 15 лет. Очень много путешествую по миру. Вижу, как живут и работают во многих странах мои братья — ахыскинские турки. Они разбросаны, но они едины. Они имеют разные специальности, разных по вере и национальности друзей, но все они приходят вечером домой, едят «хинкал» и заедают йогуртом. Я знаю, я видел: все они говорят о будущем нашего народа. Все они знают, чтобы жить, нужно работать, чтобы достойно жить, нужно учиться и много работать.

Я Мурат Азиз оглы прививаю своим детям то, что получил от своего деда и отца, в первую очередь учу их быть трудолюбивыми, честными и благодарными. Я уверен, что наш народ спасет образование, развитие в ногу со временем, но нельзя терять национальной идентичности, поскольку в этом наша сила.

Современное время

Я Эмир, мне 15 лет, я - турок-ахыска, живу с родителями в Турции. Мы переехали сюда из Украины 5 лет назад. Я

живу в век цифровых технологий. Я знаю, что будущее за инженерами и технологами. Мой отец работает на мебельной фабрике. Хотя он имеет медицинское среднеспециальное образование, но вынужден работать столяром. Мы бежали от войны, и мои родители начали строить жизнь здесь заново.

Я понимаю, чтобы добиться чего-то, нужно работать. Мне сложно сохранить границы своей личности, потому что молодое поколение накрывают навязчивые социальные сети, уносят в сторону цифровые игры и различные контент.

Но есть то, что держит меня и заставляет учиться и смотреть уверенно в будущее. Это моя семья и мой народ. Говорят, мой прадед в свои 80 еще запрягал коня. Мой дед, несмотря на советскую идеологию по стиранию национального самосознания, был очень уважаемым человеком в своем роду, писал на турецком стихи и читал намаз. Мой отец учит меня быть физически сильным, спорт воспитывает силу духа, которая нужна для напористости и отваги.

Я решил, что буду следовать по их стопам, буду достойным внуком, сыном, ярким представителем своего народа.

Время не стоит на месте, вот уже 80 лет как мы живем в разных странах далеко от Ахыски, но живем по ее духу, по ее законам, где важно быть человеком преданным и благодарным, где важно понимать, что твоя сила в твоём самосознании.

Ливаза ГАГАЛОВА

TÜRK BİRLİĞİ

“O 1944 Kasım’ı henüz gelmemişken...”

Ahıska’nın güzel gülü,
Varnet’in en büyüğü

*Ahıska’nın güzel çiçeği, Varnet’in en büyüğü...
Dombramdur, çala çala
Birinci dala çıktım,
Korktum ki dal kırılacak,
Kemanım orada kalacak...*

**ПОКА НЕ НАСТАЛ ТОТ
НОЯБРЬ СОРОК ЧЕТВЕРТОГО**

Dörtlüğü okuyor, hafifçe gülümsüyor... Gözleri yorgun, derin ve denizin dibi kadar karanlık, anılarla dolu. Ona düğünü hakkında sorduğumda, yüzünde hem bir tebessüm hem de bir hüznün belirliyor. Kısaca, “Düğün diye bir şey yoktu aslında,” diyor. Davet edilen müzisyen, sazla misafirler için neşeli bir şeyler çalıyordu. Sadece bu kısmı hatırlıyorum. Bu sürgünün ilk yıllarıydı, o zaman hâlâ özel yerleşim alanındaydık, zor yıllardı... Kayınvalidem bana dört parça kumaş ve bir çift lastik bot hediye etti, o kumaşlardan kendime elbiseler diktim. Yanımda sadece birkaç parça giysi vardı ve böylece kocamın evine geldim. ‘Macar’ veya ‘Mahmudiye’ param yoktu. O dönemde herkes fakirdi.”

(Ahıskalı Türkler arasında yaygın olarak bilinir ki, çoğu insan Ahıska’da 16-19. yüzyıllar arasında başörtüsü veya kolye olarak kullanılan altın paraları günümüze kadar getirmeyi başarmıştır. “Macar,” Osmanlı İmparatorluğu’nun Macar savaşından sonra yaygınlaşmış Macar altın paralarıydı, “Mahmudiye” ise Sultan II. Mahmud zamanında basılmış paralardı.)

“Kocam Saadin Omarov’du, ‘Yaholar’ ailesindendi (Varnet). Kayınbabam Omar’dı ama hayatta değildi;

kayınvalidem Fahminaz ve kocamın küçük kardeşi Sümmani ile birlikte, Sovyet otoriteleri tarafından tahsis edilen bir odada yerel halkın evinde yaşıyorlardı.

Ben de bu küçük odaya gelin olarak geldim. ‘Kathe (papah) leçek’ (genç gelinlerin ilk yıllarda taktığı başörtüsü, bölgeye göre değişir) giymedim, başımı büyük bir örtüyle kapattım. Elbisemin üzerine mutlaka bir önlük bağladım; önlük olmadan ‘gelin’ (yeni gelin) sayılmazdın.”

Soğuk Kasım ayının ilk günleriydi, sürgüne gönderileceklerin beklediği kamyonlardan çıkan kötü kokular, nefes aldıkça kalplerimize korku ve endişe dolduruyordu, her nefes verişte ise huzurlu bir hayata dair umutlar tükeniyordu.

“Kazakistan’a getirildiğimizde 16 yaşındaydım.

Büyük abim Murtaza, 1943’te sağlık sorunları nedeniyle savaştan terhis edilmişti. Babam Asker, annem Sıdret, abim Murtaza, onun eşi Simizar, ben, iki küçük kız kardeşim Zakiye ve Şüşî, altı yaşındaki küçük kardeşim Zülfer ile birlikte birçok yakın akrabamızla aynı vagondaydık. Gürcistan’ın Ahıska-Ahalçihâ bölgesinin Aspinza ilçesinin Varnet

Ona читает четверостишие, слегка смеется...

Глаза уставшие, очень глубокие, темные как морское дно, полные воспоминаний. На мой вопрос о ее свадьбе, который вызывает и улыбку, и грусть одновременно, отвечает коротко: «Свадьбы-то как таковой и не было. Приглашенный музыкант исполнял на сазе что-то веселое для гостей. Запомнила только этот отрывок. Это были первые годы высылки, тогда еще мы находились на спецпоселении. Тяжелые годы... Свекровь подарила 4 отреза ткани да пару кирзовых сапог, из ткани я сшила потом себе платья. Небольшой сверток одежды с собой, так и пришла в дом к мужу. Ни «масар», ни «mahmudiye» у меня не было. Тогда все жили бедно».

Среди турок-ахыска широко известно, что многим удалось привезти и сохранить до наших дней червонные золотые монеты, украшавшие впоследствии женский головной убор либо бусы, распространенные также на территории Ахыска в 16—19 века. Они хранились и передавались в качестве семейных реликвий. «Масар» — венгерские золотые монеты, вероятнее всего были распространены на территории османской империи после венгерского сражения при Сулеймане I, «mahmudiye» — деньги, начеканенные при правлении султана Махмуда II в 1808—1839 гг.

- Мужа моего звали Саадин Омаров из рода «яхолар» (Варнет), свекра - Омар, но его уже не было в живых, свекровь - Факминаз. Свекровь и младший брат моего мужа Сюммани жили в одной, отведенной советской властью, комнате в доме у местных жителей. В эту комнатку я и пришла невесткой. «Katha (papah) leçek» («катха лечек» территориально меняется на «папах лечек» -женский головной убор молодых невесток, носивших его первые годы замужества) я не носила, покрывала голову большим платком.

Поверх платья обязательно завязывала передник, без передника ты не «гелин» (невестка).

Это были первые холодные ноябрьские дни. От заведенных грузовиков, ожидающих депортируемых в неизвестность, в воздухе стоял отвратительный запах керосина, с каждым вздохом сердце наполнялось страхом и тревогой, с каждым

TÜRK BİRLİĞİ

köyünden sürülmüştük. İlk yerleşim yerimiz, Türkistan bölgesindeki Keles ilçesine bağlı Abay köyüydü. Orada 15 yıl yaşadık; 1959'da özel yerleşim sınırlamaları kalkınca, akrabalarımıza daha yakın olan Almatı bölgesine taşındık. Kayınvalidemle küçük bir toprak evde yaşıyorduk; iki yıl sonra yeni bir ev inşa ettik. Kayınbiraderimin ailesi de yanımıza yerleşti, kendisi vefat etti, ama eşi hâlâ yaşıyor. O, 84 yaşında ve Aspinza ilçesindeki Agara köyünden. Kocam 1994 yılında, Almatı'nın yakınlarındaki Alatau bölgesinde 67 yaşında vefat etti ve hâlâ orada yaşıyoruz."

Sürgünün zor şartları, savaş sonrası açlık dolu ilk yıllar, özel yerleşim sakinlerine yönelik sert kısıtlamalar binlerce can aldı. İlk iki yıl içinde babam, küçük kız kardeşim Zakiye ve büyük abim Murtaza vefat etti, yıllar sonra annem de öyle. Kardeşim Zülfer birkaç yıl önce, kız kardeşim Şüşü ise yıllar önce vefat etti. Tüm aileden geriye bir tek ben kaldım: Tazagül Asker kızı Omarova (evlenmeden önceki soyadı Tupalo). Bugün, sadece ailemin değil, aynı zamanda Varnet köyünün de en yaşlı temsilcisiyim. Kafkasya'daki yaşamı soruyorum, yavaşça hatırlamaya başlıyor, nefes alışları heyecanla hızlanıyor.

"Sürgüne gönderildiğimde yeterince bilinçli bir yaşıyordum ve köyümü, akrabalarımızın ve komşularımızın evlerini çok iyi hatırlıyordum. Nerede ne olduğunu bilirdim. Varnet köyünde iki değirmen vardı. Kolhozlar (ortak tarım alanları) kurulmadan önce, kendi tarlalarımızda buğday yetiştirdik.

Kolhozlar kurulduktan sonra, yetiştirdiğimiz ürünler toplandı ve paylaşıldı, bazen ücretimizi buğday olarak verirdiler. Köyde bir camimiz vardı; Sovyetler gelince camiye depo olarak kullanmaya başladılar.

Varnet halkı ortalama bir gelir seviyesine sahipti. Eğer zenginler, günümüzdeki gibi değil; daha fazla hayvanı, tarlası veya meyve bahçesi olan kişilerdi.

Koyun veya ineği fazla olanlar, yazlık yaylalara (yayla) çıkar, diğerlerinin hayvanlarını da yanlarına alırlardı. Orada kış için süt ürünlerini hazırlar, döndüklerinde hepsini eşit paylaşırlardı."

Mutfak kültürümüzü soruyorum, o dönemde neler pişirilirdi? Hatırlaması için örnekler veriyorum:

"Hinkal," "katmer," "ayran aş," "sinor," "tutmaç çorbası," "çinçar çorbası"... Devam

выдохом уходила надежда на благополучную, светлую жизнь.

- Мне было 16 лет, когда нас привезли в Казахстан. Старший брат Муртаза по состоянию здоровья в 1943 году получил увольнение и вернулся с войны. Отец Аскер, мама Сюдрет, брат Муртаза, его жена Симизар, я, двое моих младших сестер Закия и Щющи и младший брат Зюльфер 6 лет - оказались в одном вагоне вместе со многими нашими близкими из села Варнет Аспиндзинского района (Ахыска-Ахалцихе) Грузии. Первое наше поселение было в селе Абай Келесского района Туркестанской области. Там и прожили 15 лет, но после снятия ограничений по спецпоселению в 1959 году переселились в Алматинскую область поближе к родственникам. Мы жили со свекровью в небольшой землянке, через два года построили новый дом. Семья деверя разместилась рядом с нами, его уже нет, а супруга еще жива. Ей 84 года, она из села Агара (Аспиндзинский район).

Супруг мой умер в 1994 году в возрасте 67 лет в микрорайоне Алатау вблизи города Алматы, где и сейчас мы проживаем.

Тяжелые условия депортации, первые послевоенные голодные годы, ожесточенные ограничения для спецпоселенцев унесли тысячи жизней. За первые два года ушли из жизни отец, одна из младших сестер Закия и старший брат Муртаза, годами позже и мать. Несколько лет назад ушел из жизни брат Зюльфер, годами ранее и сестра Щющи. Из всей семьи осталась она одна - Тазагүль Аскер кызы Омарова (девичья фамилия - Тупалова, она указывает на происхождение от рода «Топала» села Варнет). Сегодня она является самым старшим представителем не только своей семьи, своего рода, но и всего села Варнет. Спрашиваю о жизни на Кавказе: она медленно начинает вспоминать, дыхание от волнения учащается.

- На момент депортации я была в достаточной осознанной возрасте, очень хорошо запомнила свое село, дома родственников и соседей. Знала, где и что находилось. До 4 класса в селе была начальная школа, это был отданный под школу чей-то дом, и чтобы учиться дальше, нужно было ходить в Аспиндзу. В нашем селе Варнет было две мельницы. До образования колхозов мы сами на своих

ediyor: “Elimizde ne varsa onu yerdik. Türk yemekleri genelde et, un ve süt ürünlerinden yapılırdı. Buğdayı bütün olarak haşlayıp kurutur, kabuklarından ayırmak için ezerdik. Buna ‘yarma’ derdik, ondan lapa ya da çorba yapardık. Tüm çorbalarımız oldukça doyurucuydu;

örneğin, ‘umaç çorbası.’ Katı hamurdan küçük toplar yapar, suda veya et suyunda kaynatırdık; tereyağı ve kavrulmuş soğanla terbiye ederdik. Mısır unu, tereyağı ve şekerden yapılan ‘hasuta’ helvası da vardı.

‘Papara yemeği’ de bayat ekmeklerin süt ya da sıcak su ve tereyağı ile ıslatılarak yapıldığı bir yemektir.”

Tezegül Aba (yaşlı kadınlara yönelik “abla” anlamında bir hitap), ona sorular soruyorum, yüzüme dikkatle bakarak beni tanımaya çalışıyor, sürekli olarak kimin kızı olduğumu soruyor. Ona, çocukluk arkadaşı Nayla’nın torunu olduğumu anlatıyorum.

Gözleri tekrar parlıyor ama aynı zamanda hüznle doluyor. “Nayla, evet, tabii ki hatırlıyorum, bizim mahallenin biraz yukarısında otururlardı. Hâlâ evlerin yerini hatırlıyorum, köyümüz nehirden başlayıp tepeye doğru uzanıyordu, ortasında bir yol vardı, evler yolun kenarına sıralanmıştı. Mahallenin en üstünde ‘pavliya’ ailesi, ardından ‘topalılar,’ ‘hattolar,’ ‘palutlar,’ ‘kakavanlar,’ ‘bayramlar,’ ‘yaholar,’ ‘abdiler’ yer alırdı. Yolun diğer tarafında ‘geceliler,’ ‘bedeller,’ ‘maharalar,’ en son ‘lezgiler’ vardı; çünkü onlar ‘gelenler’ (göçmenler) sayılırdı.

Dedenin adı neydi? O da Varnetliydi değil mi? Ah, evet, ‘kakavanlı’ İsrail... Sadece o bana Gültaza diye seslenirdi (gülüyor). Doğduğumda ilk bu adı vermişler, ağabeyim Murtaza’nın adıyla uyumluymuş, sonra Tazagül olarak değiştirdiler.”

Ona tekrar sorular soruyorum, anılarını canlandırmasını sağlıyorum, her bir hikâyede gizlenen hayat hikayesi, kültürel zenginliği yeniden gün yüzüne çıkarıyor.

polях выращивали пшеницу. После все выращенные культуры изымались и объединялись, порой заработную плату выдавали пшеницей. В селе была своя мечеть, а после прихода советской власти мечеть стали использовать как складское помещение. Население Варнета было со средним достатком. Если состоятельные, то это не такие богатые, как сейчас, имеющие больше среднего количества скот, поля либо плодовые сады. Те, у кого овец или коров было больше, поднимались на летние пастбища — «яйла», уводили с собою скот остальных. Там же делались все молочные зимние заготовки, потом они спускались и делились поровну.

Завожу разговор о нашей кухне: что готовили тогда, чем питались? Привожу примеры, чтобы она вспомнила другие, мною не перечисленные: «хинкал», «катмер», «айран аши», «синор», «тутмач чорбасы», «чинчар чорбасы»...

Дальше она подхватывает: «У кого что было, то и ели. Тот тут все очень просто. Турецкие блюда в основном мясные, мучные и молочные.

Цельную пшеницу мы отваривали, подсушивали и разминали, чтобы отделить от шелухи.

Полученный продукт называли «уарма» (ярма), из него готовили кашеобразные блюда или супы.

Все наши супы были очень сытные, например, «umaç çorbası» (суп «умач»). Катали руками из тугого теста маленькие шарики, отваривали в воде или бульоне, заправляли сливочным маслом, жареным луком. Или, например, халва «hasuta» (хасута) из кукурузной муки, сливочного масла и сахара. «Papara yemeği» — еда из черствого хлеба, замоченного в молоке или просто горячей воде со сливочным маслом».

Tezegül Aba («аба» сокращенное от «абла» (старшая сестра)- обращение к старшим по возрасту женщинам преклонного возраста, приравнивается к «ана»-мать). Обращаюсь я к ней, задаю вопросы, она всматривается при этом в мое лицо, пытается меня узнать, раз за разом спрашивает, чьих я буду. Я объясняю, что я внучка Найлы из рода «Павлия», ее подруги детства. Загораются снова глаза, но при этом тоска ломает их свет. «Найла — да, конечно знаю, они жили чуть выше нашей махали. До сих пор помню распо-

ложение домов, село брало свое начало от реки вверх по холму, по середине села проходила дорога, по краям дома.

Самую верхнюю часть заселяли «павлиялар», следом «топалылар», «хаттолар», «палутлар», «какаванлар», «байрамлар», «яхолар», «абдилер» по другую сторону дороги — «геджелер», «беделер», «махаралар». Самые последние дома были у «лезгилер», поскольку они были «гелме» (пришлые). А деда твоего как звали? Он же тоже из Варнета? А, да «какаванлы» Исфаиль..

Он единственный, кто меня Гюльтаза звал (улыбается). При рождении мне дали сначала это имя, оно было созвучно имени старшего брата Муртаза, а потом меняли на Тазагюль..

Я снова и снова задаю ей вопросы, заставляю ее память проснуться; куда-то спрятаны будни, яркими вспышками остались необычные, цветные картины прошлого. Меня интересует та Ахыска, которую мы не знаем, я хочу услышать от бабушки про ее Ахыску, которую она привезла с собой и столько лет хранила в своем сердце.

- Был такой случай: мы пытались пересечь границу и перейти нелегально в Турцию. Этот путь лежал через леса, села Уравелли, многие до нас так бежали. Но мы были пойманы, нас взяли под арест и закрыли в мечети села Уравелли.

Мужчинам удалось вырваться и убежать, под арестом остались запертые женщины и дети.

Ночами мужчины, оставаясь незамеченными, приходили и высвобождали своих детей, жен.

Так мы все покинули это место. Но этот день навсегда остался в моей памяти. Рядом со мною были сестра и мама. Мы собрались на поляне в лесу, а на небольшом деревянном сооружении, подобном скамье, сидел предводитель Юришан, тот, который агитировал всех на побег. Издали слышались голоса военных: «Теслим ол» (сдавайся)! Раздались выстрелы, он упал прямо в толпу, задев меня. Мама, стоявшая рядом, испугалась, стала осматривать меня, цела ли я.

После неудачного побега и ареста вернулись домой. Было, конечно, очень страшно, но главное, уцелели.

- 15 мая 2024 года Тазагюль «нене» Омарова (бабушке) исполнилось 96 лет.

Я желаю ей дожить до ста, но она не соглашается. Не видит смысла, если не сможет самостоятельно передвигаться. Жалуется, что последние два года появилась слабость в ногах, сознание не такое ясное, пришлось бросить намаз, который ранее не пропускала. Всю свою жизнь посвятила детям, мужу, его семье, как и подобает турецкой женщине. В южном Казахстане работала на хлопковых полях, здесь в Алматинской области 13 лет - на клубничных. Первые десять лет брака детей у нее было, а в 1957 году родилась старшая дочь Тамара, следом сын, умерший в двухлетнем возрасте от кори, и в 1964 году еще один сын Бинали. От двоих детей у бабушки семеро внуков и уже достаточно большое количество правнуков.

Разговор подходит к концу. Точнее, ее усталость передается мне, и мы молчим.

Исчерпаны ли вопросы? Конечно же нет, но мое уважение и почтение к ее возрасту настолько глубоко, что я корю себя за столь запоздалый визит. У нас обоих на душе приятная радость от встречи со смешанным чувством грусти, она окунулась в детство, слышала звуки родных мест, я почувствовала тепло моих стариков, по которым безмерно скучаю.

Март, «абрыл», «майыс», «кираз», «бичим (орах)», «харман», «богрум», «шараб», «коч», «кара кыш», «земхери», «гючюк»... 12 месяцев на ахыскинском диалекте. Перечисляет по моей просьбе, сбивается, начинает сначала, повторяет снова и снова, вместе с тем в сознании пробегают картинки той жизни, в своем родном краю, где теплые месяцы сменялись стужами, где жили беззаботно и счастливо, пока не настал тот «коч айы» - ноябрь сорок четвертого, когда в воздухе висел густой туман, иней покрывал землю, а сердца переполнялись страхом и неизвестностью... Но за ноябрем приходит март, и зарождается новая жизнь. Пусть на новом месте, в других краях, но с тем же несломленным духом, с той же отвагой и терпением в сердце!

Ливаза ГАГАЛОВА

TÜRK BİRLİĞİ

Geri Döneceğimizi Düşünerek Kapıları Kapatıp Gittik

Закрыли двери и ушли,
думали - вернемся

TÜRK BİRLİĞİ

Ben ne bileyim, oğul Gürcistan'ın Aspindzin ilçesinin (AhıskaAhalçihe) Goroma köyünde yaşıyorduk. Büyükbabam ağaç dikmeyi severdi, onun sayesinde farklı meyve ağaçları yetiştirdik: elma, armut, kiraz, ceviz ve diğerleri. Köyümüzde Gürcüler de yaşıyordu, dolayısıyla köyde bir kilise vardı. Pambuh anne erken dul kaldı, üç kızıyla yalnız kaldı. Amcam bizi yanına aldı. O, cömert, asil ve kararlı karakterli, çok iyi bir insandı. Büyükanнем anne tarafından Azhuda, baba tarafın talip oldu, bu yüzden 1935'te ablası Nazire'yi yanına alarak ikinci kez gitti, ben ve kardeşim Şaraban amcamın yanında kaldık. Amcam gitmemize izin vermedi: "Kardeşimin çocukları benim için "yadigar" benimle yaşamaya devam edecekler." Çocuklarıyla kardeş gibi büyüdü. Şimdi pek olmasa da birlikte nasıl bu kadar iyi yaşadığımızı merak ediyorum.

Nazhanım'ın annesi öz emimin kızıydı, bir evde büyüdü. Oğulcan, sana demeduh, şimdikiler mi...

Dört amca çocuğu: kız kardeşler Hacer ve Şevki, erkek kardeşler Enver ve Selver. Şaraban'ın ablası sağırdı, 18 yaşında öldü. Annemin kocasının evine yanında götürdüğü Nazira bacı, annemin üvey oğlu Koçali ile evlendi. El kızı gelmesin diye kızını gelin ederek o eve yerleştirdi. Yalnız ben kaldım.

Ya balam, sen Kavkazı göreydin

Halk tırpan çekiyordu, buğday ekiyordu. Zaten Sovyet yönetimi altında olan Ahıska'da kollektif çiftlik mevcuttu, tarlaya mısır ekiliyordu ve "harman ayında" (Ağustos) kadınlar mısır toplar, bize verir, biz de un için, buğdayı da değirmene taşırdık. Lazuttan pileki (çadı) etmeği bişürüyorduk. Ya tere yağlı ya da kaymahlı oluyordu.

Kadınlar için zordu. Pambuk annem çok güçlü bir kadındı. Görkemli, fiziksel olarak da güçlüydü. Ve çelik gibi bir karaktere sahipti. Muazzam bir sabrı vardı, o zamanlar kadınlar çok dayanıklıydı çünkü tüm ağır ev işleri ve diğer işler omuzlarındaydı. Ata binerken tek eliyle koyunu yerden kaldırabildiğini söylediler. Çok güçlü ve zeki. Burada, sınır dışı edildikten sonra Özbekistan'da, Özbek komşularını şaşırtacak şekilde yakılacak odunu baltayla keserdi.

İkinci evliliğinde ise hamileliğinin son günlerinde hasat toplamak için diğer kadınlarla birlikte soğukta dağın tepesine

Ben ne bileyim, oğul

Мы жили в селе Горомы Аспиндзинского района (Ахыска-Ахалцихе) Грузии. Дед мой любил сажать деревья, благодаря ему у нас росли разные плодовые: яблони, груши, черешня и другие. В нашем селе жили и грузины, поэтому в селе была церковь.

- Памбух ана (мама) овдовела рано, осталась одна с тремя дочерьми. Эмим (брат отца) нас забрал к себе. Был очень хорошим человеком, отличался щедростью души, благородным и стойким характером. Жил в достатке. Бабушка по линии матери была из Азгюды, а по линии отца была родом из Гобиета, поскольку мама была еще молодая. Из Гобиета стал к ней свататься овдовевший мужчина, так и вышла она замуж в 1935 году во второй раз, забрала с собой старшую сестру Назирю, а я и другая моя сестра Шарабан остались жить с дядей. Он нас не пустил: «Дети моего брата — мне «ядыгяр» (память брата), останутся жить со мною». Мы так и росли с его детьми, как родные. Удивляюсь, как мы так дружно жили, не то, что сейчас.

Nazhanım'ın anası
öz emimin kızıydı, bir evde büyüdü.
Oğulcan, sana
bana demeduh, şimdikiler mi...

Четверо дядиных детей: сестра Хеджер и Шевки, братья Енвер и Сельвер. Старшая сестра Шарабан была глухонемой, умерла в возрасте 18 лет. Назира баджи (сестра), которую мама забрала с собой в дом к мужу, вышла замуж за ее пасынка Кочали. El kızı gelmesin diye, свою дочь сделала невесткой в том же доме. Осталась я одна.

Ya balam, sen Kavkazı göreydin

- Halk tırpan çekiyordu, buğday ekiyordu.

Уже при советской власти в Ахыске (Ахалцихе) колхоз высаживал на поля кукурузу и в «харман айы» (август) женщины ее собирали, перебирали. Нам ее раздавали, и мы несли молоты на мельницу, и пшеницу также.

Lazuttan pileki (çadı) etmeği
bişürüyorduk. Ya tere yağlı ya da kaymahlı
oluyordu.

çıktı. Ordaca doğum başladı. Aşağıya inen kadınlardan bazıları Meclis'in kocasından yardım istedi. Orada, dağlarda ikizleri doğdu; bir erkek ve bir kız. Oğlanın adı Süleyman, kızın adı Eflat. Kız kurtulamadı ömrünü oğlana bıraktı.

Yol gelduh, oğul

Sürgün gününü çok iyi hatırlıyorum. Annem'in üvey kardeşi amcamın ailesiyle birlikte yaşadığımız Goroma'ya bizi ziyarete geldiler. Sürgün haberi bir gecede köye yayıldı. Annem aceleyle toplanmaya başladı, alelacele bir bohça topladı, küçük Eflat'ın elini tuttu ve acele etmeye başladı. Emim onu çocukla yalnız bırakmadı, uğurlamaya gitti ama askerler onları yarı yolda geri getirdi. Köy dışına kimsenin serbest bırakılmaması yönünde kesin bir emir vardı. Bizimle Özbekistan'a geldi. Yol boyunca perişan haldeydi, kocasının ailesi ve kız kardeşim de Kazakistan'da onlarla birlikte yerleştirildi. Pambuk'un annesi kocasından ve kızından uzakta üzüntüden öldü biz Taşkent'teydik. Kısıtlamaların kaldırılmasının ardından Nazira gelip Eflat'ı Kazakistan'a götürdü.

Sınır dışı edildiği sırada amcamın ailesinin yanındaydık. Eve dönmemize izin vermediler.

Askerler köyü kuşattı, ister öl, isterse de kal. Allah bir daha göstermesin. Her şey kaldı: evde, sığırlar da ve eşyalar da. Bazıları altın, bazı eşyalarını getirmeyi başardı. Altınları bal kavanozlarında sakladıklarını söylüyorlardı. Biz o zamanlar çocuktuk, büyükler bir şeyler almış olmalı. Geri döneceğimizi düşünerek kapıları kapatıp gittiler. Bize geri getirecekleri söylediler. Nerden geri geleceyüh. Töktüler buralara.

İyi yaşıyerduh, oğulcan Sınır dışı edildikten sonra Özbekistan'a gittik.

Taşkent'te evlendim. Kocam Hamza Aslanov, Erdceme (Gürcistan'ın Aspindzinskiy bölgesi) köyündendi. Çok iyi, altın ellere sahip, duyarlı, cömert bir adamdı. Onunla çok iyi, bolluk içinde yaşadık. Ve ne kadar tereyağımız varsa onu da kendileri yaptılar.

Kızımın Taşkent'te evlendiğini hatırlıyorum, ona iki kova tereyağı getirmiştik. Çalıştık, çok zordu ama işten şikayet edecek zaman yoktu. Sabahtan akşama, bazen de gece yarısına kadar çalışıyorduk.

Dokuz çocuğu büyüttük: altı oğul ve üç kızı. Beşi Özbekistan'da evlendi. Kocam

Женщинам было тяжело. Памбух анам была очень сильной женщиной. Статной, физически крепкой. И характер у нее был такой же стальной.

Она отличалась безмерным терпением, женщины тогда были очень выносливые, ведь вся тяжелая домашняя и иная работа были на их плечах.

Рассказывали, что она верхом на коне могла одной рукой поднять овцу с земли. Такой она была сильной и ловкой. Уже после депортации, в Узбекистане она так топором колола дрова, что соседи-узбеки удивлялись. Во втором браке, на последних днях беременности она в стужу с другими женщинами вверх по холму пошла собирать хворост. В этот момент начались роды.

Какая-то из женщин, спустившись, позвала на помощь мужа Меджлиса. Там в горах родилась у нее двойня - мальчик и девочка. Мальчика называли Сулейман, девочку Эфлат. Девочка не выжила и имя дочери оставили сыну.

Yol gelduh, oğul

- Я очень хорошо помню день депортации.

Памбух анам со сводным братом Эфлатом приехала нас навестить в Гороме, где я жила с семьей дяди.

Весть о высылке разлетелась по селу в одночасье.

Мама стала второпях собираться, нас успех собрала узел, взяла за руку маленького Эфлата и стала торопиться. Эмим не пустил ее одну с ребенком, пошел провожать, но на полпути солдаты вернули их. Был строгий приказ не выпускать никого за пределы села. Так она бедная с нами и приехала в Узбекистан. Всю дорогу сокрушалась, семью ее мужа и мою сестру с ними разместили в Казахстане. Памбух ана так и умерла от тоски, вдали от мужа и дочери, у нас в Ташкенте. После снятия ограничений Назира баджи приехала и забрала Эфлата в Казахстан.

На момент депортации мы были с дядиной семьей. Нас заставили освободить дома, yolun kırağında kalduh, назад не пускали. Солдаты окружили село, ister öl, ister kal. Allah bir daha göstermesin. Осталось все: и дома, и скотина, и вещи. Некоторым удалось привезти золото, какую-то утварь. Говорят золото в бан-

TÜRK BİRLİĞİ

tüm evi kendisi inşa etti ve döşedi. Hayatta ölüm gerçeği ne yazık ki var.

Hayat istediğimiz gibi ilerlemiyor. Kimse hayatın ne yapacağını bilemez. İki oğlum erken vefat etti.

Daha sonra buraya, Çimkent'in Enbekshinsk ilçesine bağlı Abdulabad köyünde bugüne kadar yaşadığımız güney Kazakistan'a taşınmaya karar verdik ve altıncı oğlumuzu burada evlendirdik. Üç kızı evliydi. Ve yine eşimle birlikte çocuklara yardım etmeye çalıştık. Zor bir anda birbirlerine yardım edip destek olabilmeleri için hepsi yan yana oturuyorlardı. Şimdi 31 torunum, 62 torunumun çocuğu ve 20 torunumun çocuğunun çocuğu var.

O zamanlar evlenmek daha kolaydı. Körü körüne evlenirdik ama buna rağmen uzun süre mutlu bir şekilde yaşadık. Mesela düğünden sonra çok uzun süre "katha leçeg" (nedime başlığı) taktım. Kocamın ebeveynleri çok iyiydi. Beni kırmadılar ve ben onları memnun etmek için her şeyi yaptım. Pişirdim, yıkadı, temizledim. Avlumuzda bir büyükbaş r barınağı, bir meyve, bir de sebze bahçesi vardı. Aynı zamanda devlet çiftliğinde de çalışıyorduk. Kayınvalidem bana yardım ederdi, çocuklarıma baktı. Gelin olarak geldiğimde bana üç Macar ve iki Mahmudi (Osmanlı İmparatorluğu'nun altınları, ben de hepsini aile yadigarı olarak gelinlerime verdim.

Belgelere göre 103 yaşındayım. Doğum günüm 17 Mayıs 1922. Ancak bu tarihin doğru olup olmadığını bilmiyorum. Sınır dışı edildiğimizde doğum belgemiz yoktu, burada bize verilmişti.

Hayatım ne kadardı? Ben ne kadarını deneyimledim? İyi gördüh, iyi yaşaduh. Pambuğ'un kızı Fergat'ı tanıyan var isâ selâm söyleyin. Hikayem torunlarım tarafından hatırlansın. Ve büyükanneleri Fergat'ın her şeye rağmen uzun ve mutlu bir hayat yaşadığını bilsinler.

Livaza Garalova
Belgelerin hazırlanmasından dolayı
gösterdiği
hizmete göre Behzat Koçalioglu
Seferova ve ailesine
teşekkür ediyorum.

ки с медом прятали. Но мы тогда были детьми, старшие наверняка что-то взяли. Закрыли двери и ушли, думали вернемся. Нам ведь сказали, что привезут обратно.

Nerden geri geleceyüh. Töktiler buralara. İyi yaşıyerduh, oğulcan

После депортации по распределению мы попали в Узбекистан. Замуж я вышла там же, в Ташкенте. Муж мой Хамза Асланов был из села Ерджеме (Аспиндзинский район, Грузия). Очень хороший был, отзывчивый, щедрый человек с золотыми руками. Мы очень хорошо прожили с ним, в достатке. А сколько у нас сливочного масла было, сами делали. Помню золовка выходила замуж в Ташкент, мы ей два ведра сливочного масла повезли.

Трудились, было тяжело, но за работой некогда было жаловаться. С утра и до вечера, а порой и до полуночи рабо-

тали. Вырастили и воспитали девятерых детей: шестеро сыновей и три дочери.

Пятерых женили там в Узбекистане. Супруг сам им построил всем дома, обустроил. Ölem, в жизни, к сожалению, не бывает все гладко. Кому как не нам это знать. Двое моих сыновей ушли из жизни рано. Потом решили переехать сюда в южный Казахстан, где и по сей день проживаем в п. Абдулабад Енбекшинского района города Шымкента, шестого сына женили уже здесь.

Троих дочерей выдали замуж. И снова работали с мужем, чтобы детям помочь. Всех их поселили рядом, чтобы помогали и поддерживали друг друга в трудную минуту. Сейчас у меня 31 внук, 62 правнука и 20 праправнуков.

И жениться, и замуж было выходить тогда легче.

Мы вслепую замуж выходили и жили при этом долго и счастливо. К примеру, я после свадьбы очень долго носила «катха-лечег» (головной убор невесток). И только после смерти свекра, свекровь разрешила мне снять его: «Anana, babana rahmet, aç kathanı, işliyersin, eziyettir».

Очень хорошие были родители мужа. Меня не обижали, и я все делала, чтобы

им угодить. Готовила, стирала, убирала. Полный сарай скотины был, сад, огород.

Еще и в совхозе работала. Свекровь помогала мне, за детьми присматривала. Когда я пришла невесткой, она подарила мне три «маджара» и два «махмудие» (золотые монеты времен Османской империи). Я все, как семейную реликвию, передала своим невесткам.

По документам мне 103 года. День рождения - 17 мая 1922 года. Но я не знаю, точная ли эта дата.

При депортации свидетельств о рождении у нас не было, уже здесь нам их выдали.

Сколько всего было за мою жизнь! Сколько всего пережили.

İyi gördüh, iyi da yaşaduh. Pambuğ'un kızı Fergat'ı tanıyan var ise, selam söyleyin.

Пусть останется на память моим внукам мой рассказ. И пусть знают они, что их бабушка Фергат, несмотря ни на что, прожила длинную и счастливую жизнь.

Ливаза ГАГАЛОВА

**За помощь в подготовке
материала благодарю
Бекзата Кочалиоглу Сафарова
и его семью.**

Mutluluk Benim
Evimde

Счастье в моем доме

Bir Hayalim Var...

Benim köyümцт adı Gobiet. Değirmene giden yolda bulunmakta. Evin önünde ağaçlar. Anne Mattabar'ın akşam yemeğine çağırان sesini., yaprakların hışırтısını ve geri çekilen kaz sürüsünün kıkırdamasını duyuyorum.

Başka bir rüya görüyorum. Karanlık ve soğuk bir arabanın buzlu duvarları.

Yanıma almayı başardığım bazı mutfak eşyalarıysa dokuma halılara sarılıydı.

Biz çocuklar, iki ağabeyim ve kız kardeşim, sırtımızı buraya yaslıyoruz.

Annemin en sevdiği battaniyesi bizi arabadaki sıзан soğuktan koruyor.

Bu onun çeyiziydi, babası onu Tiflis'in öndegiden tüccarlarından almıştı. Bu yüzden onunla gurur duyuyordu. Babam Cabbar Halilov saygın ve seçkin bir insandı, köyde imamdı, askerler onu birkaç gün sınır dışı edilme konusunda uyarmıştıлар. Belki de bu yüzden yanımızda diğerlerinden daha fazla çanta, eşya olurdu.

B Yine bir rüya görüyorum, belki de hayal.

Burada, Kazakistan'da evleniyorum, erkek kardeşim bana Kafkasyalı ustaların el işi olan gümüş bir kemer takıyor. "Atlı" (atlar - daha önce gelin için damat tarafının getirdiği) da zaten evin bahçesinde bekliyor, "davul" sesi kalbimi kıpırdatıyor. Ellerime kınalar yakılmış, baba evimden koca evinde mutluluk bulmak için ayrılıyorum. Çok özgüvensiz yürüyorum, başım şalla örtülmüş, "yenge" (gelinle beraber giden, eşlik eden kadın) dirseğimi çekiştiriyor, eğilmek gerekiyor.

Eşimin evi büyük halam Gülçin'in evidir, bu ev babam tarafından kız kardeşine yaptırılmıştır. O, evlenince Ahısка (Ahalçihe) Ospala köyüne gitmiş Eşinin cepheye giden altı kardeşten oluşan ailesi Seyfettin'in de olmakla bir talihsizlik yaşamışлар hiçbirі sağ dönmemiştir. Bu bölgenin kadınları ve çocukları sınır dışı edilerek Özbekistan'a yerleştirilmiştir. Sürgünlerin sonuçları, savaştan sonraki dönemde bitkin düşen halkı zayıflattı. Çocuklar ve yaşlıлар hastalıklardan öldü. Babam kız kardeşimi ve hayatta kalan tek oğlu Halis'i, yaşadığımız güney Kazakistan'a götürdü. Kaderim belirlenince bana sormadılar, teyzem gelininin yalnızca Sona olacağıна karar vermiş, ailesinde bir yabancıyı istemiyordu.

Мне снится сон...

Мое родное село Гобиет. Тропинка, ведущая к мельнице. Деревья перед домом. Слышу голос матери Маттабар, зовущей к обеду. Шелест листвы и гогот удаляющейся стаи гусей.

- Вижу другой сон. Темный и холодный вагон, его ледяные стены. Завернутая в сотканые ковры некоторая кухонная утварь, которую удалось прихватить с собой.

Мы - дети, два мои старших брата и сестра, упираемся спинами об эту баррикаду. Мамин любимый гобеленовый плед укрывает нас от щелей в вагоне. Это было ее приданое, она гордилась им и берегла, ведь ее отец купил его в Тифлисе у знатных купцов. Мой отец Джаббар Халилов был уважаемым и знатным человеком, муллой в селе, солдаты предупредили его о высылке за несколько дней. Возможно поэтому у нас с собой мешков, связок и узелков больше, чем у других.

Вижу снова сон, а может, это видение.

Я выхожу замуж уже здесь в Казахстане, брат застегивает мне серебряный ремень, - ручная работа кавказских мастеров, подарок жениха. «Атлы» («конные» - ранее приезжающая за невестой на конях сторона жениха) уже ждут во дворе дома, глухой звук «давула» отдает тревогой в сердце. Пальцы рук окрашены хной, отныне я покидаю отцовский дом, чтобы обрести счастье в доме мужа. Ступаю очень неуверенно, голова покрыта платком, «йенге» (сопровождающая невесту женщина) тянет за локоть, нужно совершить поклон — «теменни».

Дом моего мужа — это дом моей родной тети Гульчин, этот дом построил мой отец своей сестре.

Она вышла замуж еще в Ахыске (Ахалцихе) в селение Орпила (Аспиндзинский р.). Семью мужа постигло несчастье: из шести братьев, ушедших на фронт, в том числе и его отец Сейфатдин, никто живым не вернулся. Женщин и детей этого региона выслали и разместили в Узбекистане.

Последствия депортации обессилили и без того измученный послевоенным периодом народ.

Умирали от болезней дети и старики. Как только стало возможным, мой отец поехал и забрал сестру с единственно

TÜRK BİRLİĞİ

Biliyorum, bu gerçek...

Peki biz nasıl hayatta kaldık? Muhtemelen birlik, inanç ve dayanıklılık sayesinde. O sıvı çorba kabinin kokusu vagonu doldurdu.

Askerler ekmeği ve çorbayı bırakıp dışarı çıktılar. İstasyonlarda panik başladı, çocuklar kaybolmamak için perondan çıkmaktan korkuyordu.

Hayatta kaldık çünkü ikinci seçenek yoktu, yaşamak gerekiyordu. Nasıl yaşadılar? İyi yaşadılar.

Çok çalıştılar. Şikayet etmediler. Kısıtlamaların kaldırılmasını sabırla beklediler, yataklarını bölge sakinleriyle alçakgönüllülükle paylaştılar, yorulmadan tarlalarda çalıştılar, gelenek ve görenekleri kutsal bir şekilde yaşadılar. Samanlıkta oruç tuttular, şafak vakti soğukta inek sağmaya çıktılar, sallanan testilerle su taşıdılar... Bir ev yaptılar, kendi evlerini kurdular, dokuz çocuk yetiştirdiler ve büyüttüler.

Neyin hayalini kurdular? Kaybettikleri kendi velerine sahip olmanın hayalini, yaşlılıkta mutlu yaşamanın hayalini kuruyorlardı. Birliğin dağılmasının ardından çocuklar Türkiye'ye çağrıldı ama bizi barındıran, ikinci vatanımız olan Kazakistan'dan ayrılmayı doğru bulmadık. Öncelikle şükretmeniz gerekiyor. Çünkü, bolluk içinde yaşadık, Kazak halkıyla birlikte ülkenin iyiliği için çalıştık, burada ölmemiz gerekiyor. Zor bir anda size uzatılan ekmeği küçümsemek korkaklık ve alçaklıktır.

Ben 87 yaşındayım, adım Sona Hüseynova, Türkistan bölgesi, Tolebiy ilçesi, Kielitas köyünde yaşıyorum. Yıllar sonra bana mutluluğu sorarsanız, ailede torunlarla dolu evimde mutluluk demek.

Livaza GAGALOVA

выжившим сыном Халисом к нам в южный Казахстан, где мы жили. Когда решалась моя судьба, меня не спросили: тетя решила, что только Сона будет ей настоящей невесткой дочерью, чужую в семью она не хотела.

Знаю, это реальность...

- Как мы выжили? Наверное, благодаря сплоченности, вере и стойкости. Запах от той кастрюли жидкого супа наполнял вагон, солдаты оставляли хлеб, суп и выходили. На станциях начиналась паника, дети боялись покидать перрон, чтобы не потеряться. Мы выжили, потому что другого выбора не было.

Как мы жили? Хорошо жили. Много работали.

Не жаловались. Терпеливо ждали отмены ограничений, смиренно делили кров с местными жителями, неустанно работали на полях, свято чтили традиции и обычаи. В сенокос держали пост, в стужу выходили на заре доить коров, носили коромыслами воду, из перегноя делали кизяки...

Построили дом, развели собственное хозяйство, вырастили и воспитали девятерых детей.

О чем мечтали? Мечтали иметь свой кров, который потеряли. Мечтали счастливо жить в старости. Дети звали в Турцию после распада Союза, но оставить Казахстан, приютивший нас и ставшей для нас второй Родиной, не считали правильным. Прежде всего нужно быть благодарным. Мы жили в достатке, вместе с казахстанским народом работали на благо страны, и умереть должны здесь. Переступить через протянутый тебе в трудную минуту хлеб - малодушно и неблагородно.

Мне 87 лет, зовут меня Сона Гусеинова, живу я в Туркестанской области, Тольевском районе, селе Киелитас. Спустя годы спросите меня о счастье, и я отвечу. Счастье в семье, счастье в моем доме, что полон внуками и правнуками...

Ливаза ГАГАЛОВА

81 YIL SÜRGÜN
81 YIL VATAN HASRETİNDE

TÜRK BİRLİĞİ

Türk olmak şereftir, Türk olmak adil olmaktır, insanlığa örnek olmaktır. Türk olmak anavatana bağlı olmaktır vs. insanlığa örnek olmak demektir. Türk olmak haksızlığa katlanmamak demektir. Türk olmak, haksızlık karşısında demir pençe, mazlum karşısında yumuşak el olmak demektir. Türk olmak savaşta yiğitlik demektir. Türk olmak, her şartta korkusuzca savaşmak, Alparslan'ın kefenini sırtında taşımak demektir...

Türk olmak Allah'a yakın olmaktır. Türk olmak sevgidir, nezakettir, iyiliktir, güzelliştir, yaratılanı yaratan için sevmektir, Nesimi gibi her güzellikte Türk'ü görmek demektir.

Kıymetli okuyucular, Türkler hakkında sayısızca örnekler verebilirim. Ancak bugünkü konumuz, Osmanlı'nın torunları olan büyük Türklerin, 1829 Edirne Barış Anlaşması'na kadar Türkiye'deki tarihi Türk topraklarında binlerce yıl yaşamış olduğu ve bu anlaşma sonrasında 5 ilçe, 224 köy ve 120 bin Türk'ün savaş tazminatı olarak Rus İmparatorluğu'na bırakılmasından ve bugün Ahıska Türkleri olarak bilinen, 14 Kasım 1944'te Stalin tarafından Orta Asya ülkeleri olan Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a sürülen Türk toplumunun acılarından bahsedeceğim. Şu anda dünyanın 9 ülkesine dağılmış olan ve 80 yıllık vatan hasretini yaşayan bu sürgünü yaşayan bazı canlı tanıklarımızın anılarını sizlerle paylaşacağım.

1938 yılında Gürcistan'ın Adıgun ilçesine bağlı Hero köyünde doğan, 6 yaşındayken ailesiyle birlikte sürgüne gönderilen Hacı Nedim Aliyev Muhammed oğlu, 1944 sürgününü gözyaşlarıyla anlatıyor: Gürcistana bağlı olan Adıgun'un Hero köyünde yaşıyorduk. 1944 yılı Kasım ayının başında köylerimize Rusyanın askerleri daldılar.

O dönemde Rusya Almanya ile savaş halindeydi. Gelen askerler araçların köyümüze girmesi için yol yapıyordu.

Milletimizin gençleri Almanya'ya karşı savaştayken geri kalan yaşlıları da yolları onarmak için çalıştırdılar. 14 Kasım 1944'te bütün milletimizi köyümüzde harman yeri dediğimiz ovada topladılar. Rus askerleri dedelerimize J.Stalin'den halkınızın birlik olması yönünde emir geldiğini, buralara savaş gelme tehlikesi olduğu için sizi iki ay boyunca buradan uzak yerlere götüreceklerini, sizi daha güvenli bir yere

götüreceklerini söylediler. Bu yüzden eşyalarınızı alıp bu meydanda toplanmanız için size 2 saat süre veriyoruz.

Şaşkınlıkla inandık. Ayrıca silahlı askerlerdi ve biz hiçbir şey yapamazdık. Silah zoruyla evlerimizden zorla çıkarıldık. 6 yaşındaydım, ne alabilirdik, yaşlılar, hastalar ve çocuklar, her şeyi, hayvanları, yiyecekleri ve eşyaları evde bırakarak meydanda toplandık. O yıl kışın çok sert geçtiğini de söylemeliyim. Yer buz gibi karla kaplıydı. 2 saat içinde bizi silah zoruyla yabancı ülkenin sudabekir tırlarına bindirip Ahıska şehrindeki mevcut Tovarnı tren istasyonuna getirdiler. Bütün Türkler, Kürtler ve Türk soydaşları burada toplanmıştı. Tavorni'de diz boyu kar vardı. Bizi 5-6 aileyi bozuk yük vagonlarına doldurdular. İnsanlar için hiçbir koşulu olmayan bu hayvan vagonlarında bizi 1 buçuk ay boyunca kışın en sert ayazında Orta Asya ülkeleri olan Kazakistan, Özbekistan ve Kırgızistan'a getirdiler. Açlıktan, soğuktan, hastalıktan ölenleri vagonlardan alıp tarlalardaki karların üzerine attılar. Bu aslında sürgün değil, biz Türkler için bir soykırım eylemiydi. Bizi Özbekistan Cumhuriyeti'ne, Özbek Türklerinin evlerine gönderdiler. O dönemde kıtlık vardı, birçok insanımız yonca otu yiyerek zehirlendi ve öldü. 1956 yılına kadar Köy dışında herhangi bir köyden başka bir köye gitmemizi yasakladılar (O HAL ilan edildi). Kardeşler, ablalar, akrabalar birbirinden ayrılmıştı, kimin nerede olduğunu bilmiyorduk. Hacı Nedim Amca daha sonra anlattı: O HAL bittikten sonra, 1956'dan sonra akrabaları araştırdık, bula bilenler buldu bulunamayanların ne ölüsü ne dirisi bulunamadı. Bin bir türlü zorluklarla burada bi kaç yıl yaşadık, sonra vatan hasreti çeken, yurtlarını terk edip sürgünde yaşayan milletimiz, 1958'den itibaren vatanları Gürcistan'a daha yakın olduğu için Azerbaycan'a dönmeye başladılar. Vatan mücadelesi merhum Anvar Odabaş'ın önderliğinde başladı. Ancak defalarca Moskova Kremlin önünde toplanıp vatan talep etmemize rağmen Rus hükümeti bize vatanımızı vermedi.

Allah'a çok şükür Türkiye'nin desteğiyle Dünya Ahıska Türkleri Birliği (DATÜB) kuruldu ve vatan mücadelemiz devam ediyor. Ölmeden vatanımıza döneceğimizi umuyoruz.

1934 yılında Gürcistan Cumhuriyeti'nin Adıgun ilçesinin Hero köyünde doğan ve

1944 yılında memleketinden sürülen 90 yaşındaki Hacı Sadim Muhammed oğlu

Mahammadiyev, şu anda Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Saatli ilçesinin Smada köyünde yaşıyor. Sözlerine şöyle başladı: Vatan sevgisi imandandır. Hacı Sadim Dede de kardeşi Hacı Nedim gibi sürgünün acılarını anlattı.

Azerbaycan'a dönüşteki amacımız Anavatan'a daha yakın olmak ve oradan Anavatan'a dönme mücadelemizi ve talebimizi gerçekleştirmektir. Biz Azerbaycan'a geldik ve bizi çok güzel karşıladılar. Bu nedenle Azerbaycan devletine ve halkına minnettarız. Büyük Önder H. Aliyev iktidara geldiğinde ona bu Türklerin vatanlarına gitmek istediklerini söylediler. Sizin fikriniz nedir? H. Aliyev, tabi ki vatan başka bir şeydir, insan kendi memleketinde yaşamak ister, dedi. Ancak Gürcistan Devlet Başkanları ile birkaç kez görüştüm, mevcut vatanın Ahıska Türklerine verilmesini istemiyorlar. Yol açılırsa gitmek isterlerse çiçeklerle uğurlarım, gitmezlerse kardeş kollarını açarım dedi ve öyle de yaptı. Azerbaycan'da çok iyi yaşamamıza rağmen, vatan özlemiyle yaşıyoruz.

Umudumuz Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı R.T. Erdoğan'dır. Allah'ın izniyle DATUB Başkanı Z. Kassanov ve ATVİB Başkanı X. Khalilov'un iş birliğiyle yapılan işler taktire şayan, ölmeden önce vatanımıza döneceğimiz konusunda bize umut veriyor. Hacı Sadim dede, Gürcü halkının şunu bilmesi gerektiğini de ifade etti: Biz nasıl Gürcülerle kardeşçe ve dostane bir şekilde yaşadysak, yine aynı şekilde Gürcistan'ımızın refahı ve kalkınması için çalışacağız. Halkımızın onurlu ve çalışkan olduğunu da biliyorlar.

1922 yılında Gürcistan'ın Adıgun ilçesinde doğan ve şu anda Azerbaycan'ın Saatli ilçesinin Fetelikent köyünde yaşayan Ahıska Türklerinin şairi "Vatan Hasreti" kitabının yazarı 102 yaşındaki Pulatov Muzayfa Afrayil oğluyla da sohbet ettim. Muzayfa dede, başlarına gelen sürgünün büyüklerin söylediği gibi olduğunu, böyle bir sürgünün bizim aklımızın ucundan bile geçmediğini söyledi. Ruslar köylerimize asker döktüler ve 2 saatiniz var, bu bölgede savaş tehlikesi var, sizi geçici olarak başka bir güvenli yere gönderiyoruz, başımıza ne geleceğini bilmiyorduk dediler. O yıl Kasım 1944 çok sert, ayaz, karlı ve soğuktu.

Ahıska kentindeki istasyonda askerler bizi silah zoruyla alıp camları açık hayvan vagonlarına bindirip bir buçuk aylık yolculuktan sonra Orta Asya Cumhuriyetlerine dağıttılar. Biz sürgüne gönderildik. Eli silah tutan 40 bin gencimiz Rus-Alman savaşındaydı, birçoğu savaşta öldü ve şehit oldu. Hayatta kalan gaziler geri döndüler ama ailelerini bulamadılar, çok acı çektik. Soğuk, açlık ve iklim değişikliği nedeniyle 17 bin kişi yollarda hayatını kaybetti.

"Acılarımız ve Vatan Hasretimiz" adlı kitabım yayımlandı ve halkımız arasında sevgiyle okunuyor. Halada hayatta olduğum sürece vatan özlemiyle yaşıyorum. ALLAH Ziyattin başkanımız ve Halit Hocamızdan razı olsun, haber duyuyorum, Türkiye'nin yardımıyla işler yapıyorlar, ALLAH ömürlerini uzun etsin, sözleri keskin olsun, 80 yıldır vatan umuduyla yaşıyorum.

Hafızov Bahşi Hafız Oğlu, 1935 yılında Gürcistan Cumhuriyeti'nin Adıgun ilçesinin Zedban köyünde doğdu.

15 Kasım 1944'te memleketinden sürgün edildi ve şu anda Azerbaycan'ın Saatli ilçesinin Nesimi köyünde yaşıyor.

Bahşi dedemizde sürgün anılarını dile getirerek dediki, Gortban köyünde 5-6 köyü bir araya toplayan Rus askerleri, Rus-Alman savaşı bu topraklarda tehlike arz ede bilir, bu yüzden sizi 2 ay için güvenli bir yere götüreceğiz dediler.

Bahşi dedemizde diğer sürgün tanığı büyüklerimizin anlattıkları gibi başına gelenleri gözyaşları içinde anlattı ve ardından 1941-1945'te Rusya ile Almanya arasındaki savaş için hükümet henüz askere gitme yaşı gelmemiş 40.000 silahlı gencimizin Ruslar tarafından toplandığını anlattı.

Geride kalan yaşlıları, 15-16 yaşlarındaki çocukları Ahıska şehrine giden demiryolu inşaatında çalıştırdılar, demiryolu hattı yaptırdılar. Dedemizden ayrı yaşadığımız için, farklı köylerden insanlarımızı farklı mahalleye topladıkları için dedemizden ayrı kaldık. Onları Kazakistan'a, bizi de Özbekistan'a göturdüler. Kışın soğukunda 45 gün boyunca hayvan vagonlarında kötü şartlarda yolculuk yaparken, soğuktan açlıktan ölen ölümlerimizi alıp yollardaki karların altına atıldılar. 17.000 insanımız yollarda öldü, mezarları hala kayıp. Bahşi dedemiz 80 yıllık vatan hasretine ne diyebilirsiniz sorusunu şöyle cevapladı: Biz

TÜRK BİRLİĞİ

Azərbaycan'da çox hoş qarşılandık, iyide yaşıyoruz Allah Azərbaycan hökumətindən və haldından razı olsun. Vətənsizlik çox acı verici düşündüğümde kemiklerim sızlar, bülbülü altın kafese koymuşlar ama bu bülbül şarkı söylememiş, bülbülü kafesten çıkarmışlar, uçarak gidip dikenin üzerine konup şarkı ötmeye başlamış: Gezmeye yabancı ülke ölmeye vatan güzel sözleriyle gözleri doldu ve sözlerine gözü yaşlı şöyle devam etti: Bakın 9 yıl Gürcistan vatanı, 15 yıl Özbekistan vatanı, 65 yıldır da Azərbaycan vatanıyım. Bizim suçumuz neydi, biz Türkiye'ye yakın bir Türk toplumdur diye Türkleri Türklere uzaklaştırdılar. Bahşi dedemiz bizim hiçbir suçumuz olmadığı için Gürcistan Devleti'nin kanun çıkarıp bizi aklamaları gerektiğini, anavatanın yolunu açması gerektiğini vurguladı, 3 dayım ve 3 amcamın o toprakları korumak için savaşa gittiğini ve geri dönmediğini söyledi. Neden bize vatanımızı vermiyorlar? Hayatımın geri kalanını memleketimde yaşamak istiyorum. Yine de umutlarımız büyük. Vatan mücadelemizin güzel çalışmaları bize umut veriyor. Türkiye'nin yardımıyla başta Z. Kassarov olmak üzere vatan mücadelesi için çalışan herkese Allah güç kuvvet versin.

Hamdi Ayvaz oğlu Ayvazov, 13 Mayıs 1952'de Özbekistan Cumhuriyeti'nin Semerkant ilinin Bulungur şehrinde doğdu. Anne ve babası, 14 Kasım 1944'te Gürcistan'ın Adıgün ilçesinin Gomoro köyünden Orta Asya'ya sürgün edilen Ahıska Türklere. Küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaya başlayan Hamdi'nin şiirleri devamlı basında, dergi ve yayınlarda kendi şiirlerini yayınlamıştır.

Şiirlerini "Yitgün Gomoroli", "Hamdi Yitgün" ve "Yitgün" imzalarıyla tanıttı. 2015 yılından bu yana

Azərbaycan Cumhuriyeti Yazarlar Birliğı üyesidir.

Hamdi Ayvazov da harika bir aile babasıdır. Halkı her zaman birliğı ve beraberliğı çağırıştır. Aynı zamanda Ahıska Vatan Topluluğumuzun aktif üyelerinden biridir.

Bu değerli şairimizin güzel şiirlerinden 2 tanesini sizinle paylaşacağım.

Yazıyı röportaj yaparak hazırlayan: Azərbaycan Cumhuriyeti'nin Saatli ilçesi Şirinbey köyünde yaşayan ATVİB İH'nin üyesi ve bölge başkanı Muhiddin Halilov.

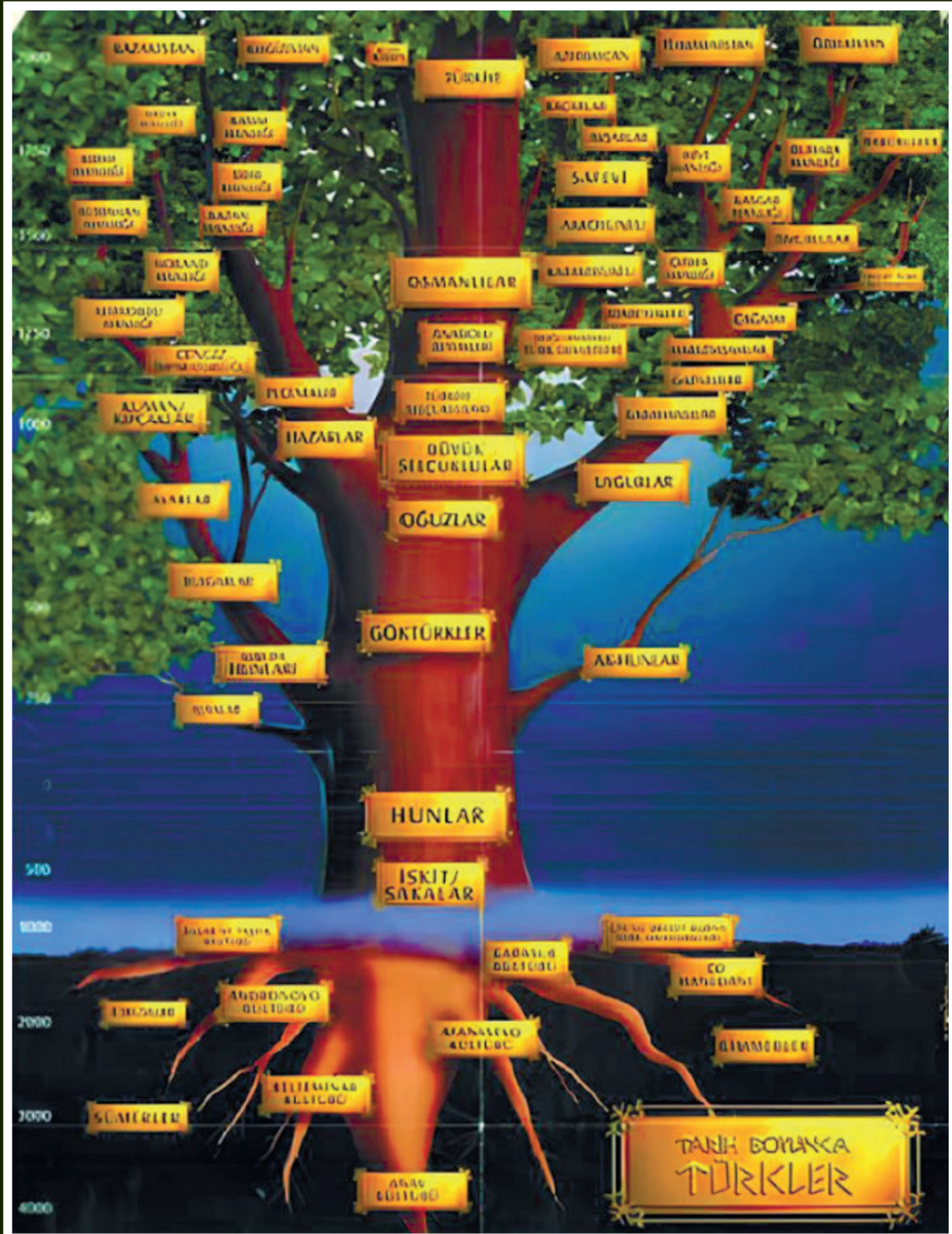
QARDAŞIM

Nəki yatdux yetər aha aç qulağın
Sözlərimi yaxşı eşit, sən, qardaşım.
Hər bir insan yanmalidür öz xalqına
Səndə xalqa canı-dildən yan, qardaşım.
Yetər, daha qətmər kimi qatlanmışux
Oldum olasiya sözə yaldanmışux
Bir-birindən savumışux, yadlanmışux
Şimdi bölax dərdimizi tən, qardaşım.
Beş - on manat paray görüb havalanma
Xalqi düşün, dib - köşədə taldalanma
Oturduğun tala çox da arxalanma
Vətənsizsin en aşsağı, en qardaşım.
Bir haxlı söz diyem desən, diyəməsin
Minnətsiz aş yiyem desən, yiyəməsin
Gəndin normal insanlardan sayaməsən
Qərbluğun işi budur can, qardaşım.
Yitgün diyer, şükür, tələbimiz haxdur
Gələcəğı düşünən cəyillər çoxdur
Eldən ayrılanlarınən işim yoxdur
Eldən ayrılmayanlara, bən qardaşım.

Yaxışurmi?

Vətənə umursuz olmaq
Böğün, bizə yaxışurmi?
Bu işdə yorulmaq, yılmaz
Deyin, bizə yaxışurmi?
Möhkəm vərəğin qol-qola
İnsaf edin, gəlin yola
Öz yurdumuz ola - ola
Sürgün, bizə yaxışurmi?
Millətin çoğusi dərtli
Dərdən beli iki qatli
Belə ağır, müsibətli
Oyun, bizə yaxışurmi?
Ey, türk oğlu! Ayağı qax!
Dön geri! Öz tarixən bax.
Vətənə satxunmi çıxax?
Satxun, bizə yaxışurmi?
Qərib adından toymışım
Yetər! yerimdə saymışım
Adımı YİTGÜN qoymışım
Yitgün, bizə yaxışurmi?

Prof.dr. Yegana Nemetulla kızı İsmayılova
Azerbaycan, Bakü Devlet Üniversitesi
yegane-n@mail.ru

TÜRK HALKLARI ТЮРКСКИЕ НАРОДЫ

TÜRK BİRLİĞİ

y Türk Oğuz Beyleri! Üstten gök çökmedikçe, alttan yer delinmedikçe, bil ki,
Türk milleti, Türk yurdu, Türk devleti, Türk töresi bozulmaz.
Ey ölümsüz Türk milleti! Kendine dön! Su gibi akıttığın kanına,
dağlar gibi yığdığın kemiklerine layik ol!
Orhun Abideleri

Türkçülük kaygısı, Türkçülük düşüncesi beş ortak abidemizde –
Göktürk yazıtlarında, Dede Korkut Kitab'ında, «Divanu Luğat't
- Türk»de, Yusif Balasagunlu'nun «Kutadgu-bilig» eserinde, Hoca
Ahmed Yasevi'nin Hikmetler'inde ifadesini bulmuştur.
Anar

Bir səs qopdu ürəyimdən:
– Nə yaxşı ki, Türkiyə var.
Hər sal daşı, qayası da
Dəmirleşən böyük diyar!
Nə yaxşı ki, bu dünyada
İstanbul var, Ankara var.
Nə yaxşı ki, köksümüzün
Türk adlanan səngəri var!
Xəlil Rza Ulutürk

Size sunulan makale geniş bir bilgi yelpazesini kapsayacak nitelikte değildir. Burada hakkında bilgi verilen halkların her biri eşsizdir. Halkların varlığının göstergesi diller kendiliğince eşsizdirler (Çünkü varolmak anlaşılan olmak demektir). Aynı genetik kökten gelmeleri açısından Türk dilleri kendi aralarında çok karışık bir sistem oluşturmaktalar, bu sistemin her bir elementi diğerlerinden bir takım farklılıklarıyla seçilmektedir.

Türkolojinin kurucusu Kaşgarlı Mahmud'a göre "Allah, Türkleri üstün kılmış, kağanları onlardan yaratmış, onları yeryüzünün hakimleri kılmış, onlara güzellik ve yiğitlik değerlerini vermiştir. Kim Türklerle birlikte çalışırsa, Türkleri sever ve saygı duyarsa Allah o kişiyi irade ve arzusuna kavuşturur."

İbni Ebîd-Dünya'nın "Ahir zaman üzerine" yazdığı kitabında, Allah'ın resulüne senetle ulaşan bir hadis yazılmış. Bu hadise göre yüce Tanrı; "Benim bir ordum vardır. Ona Türk adını verdim. Onları doğuya yerleştirdim. Bir kavme gazaplanırsam Türkleri o kavmin üzerine yollarım." buyurmuştur.

"İşte bu, bütün insanlara karşı bir üstünlüktür.

Çünkü Allah, onlara ad vermeyi üzerine almıştır;

onları yeryüzünün en yüksek yerinde, havası en temiz ülkelere oturtmuştur. Onlara "kendi ordum" demiştir. Bundan başka Türklerde; güzellik, tatlılık, yüz güzelliği, edeb, büyüklere saygı, sözünde durma, sadelik, öğünmemek, kahramanlık, mertlik gibi övülmeye değer, sayısız fazilet vardır."

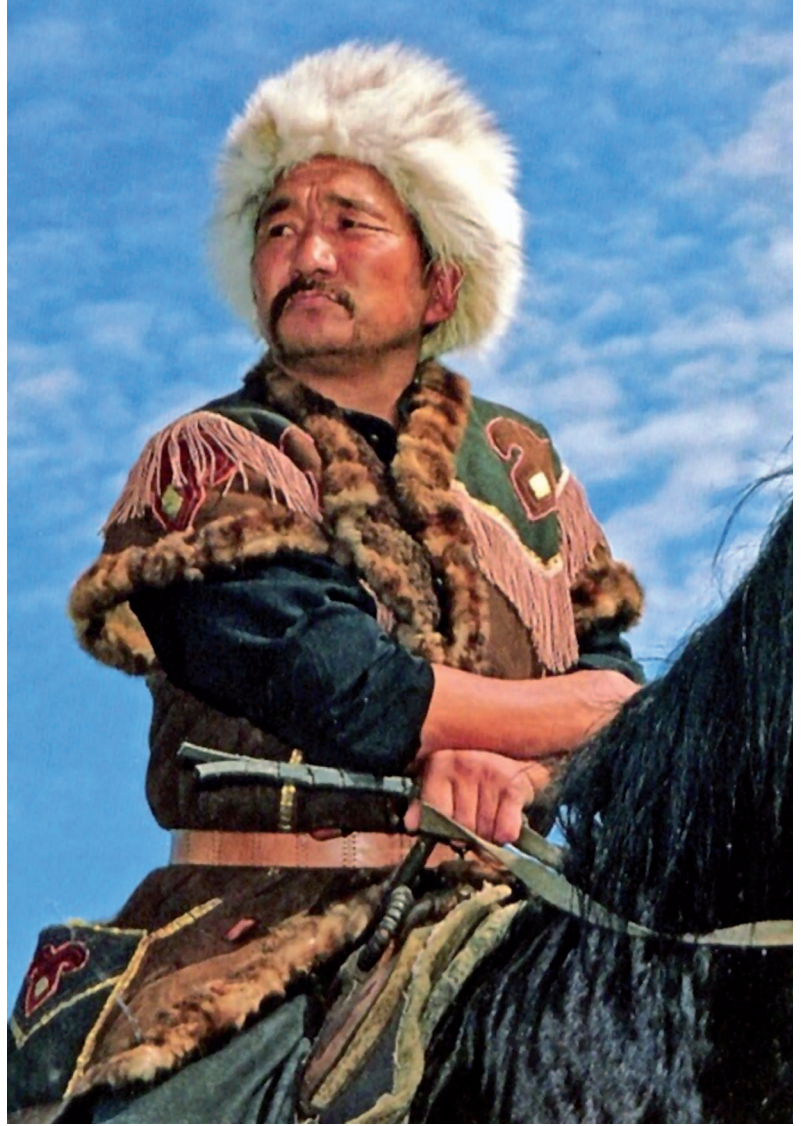
Tanınmış Kumuk araştırmacısı Murat Adı "Kıpçak çölünün yovşanı" adlı kitabında şöyle yazıyor:

"1917'deki ilk nüfuz sayına göre Rusya'da 196 halk yaşıyordu. Sovyet yönetiminden sonra bu sayı 100'e inmiş. Diğerlerinin adını komiserlar sadece olarak listeden silmiş, rusların ve ya diğer halkların adına eklemişler; o dönem hukümetin talimatına göre kişinin ait olduğu millî kimlik onun malî gibi müamile görmüştür".

Milletleri millî kimliklerini kasp etmeye zorladılar.

Bir milletin ve ya ulusun adını ironik şekilde anarak onların millî kimliklerini kastli olarak unutturdular.

Tehlikede olan bir kaç türk halkı ile ilgili bilgiler vermek isterdim. Bu halklar kendi dillerinde yok, Rusca konuşuyorlar.

Altaylar
Алтайцы

TÜRK BİRLİĞİ

Atlar birbirilerini koklamakla insanlar konuşmakla anlar

Altaylar (tam ismi “Altay-kiji”, “Altay insanı”)

Türkçe konuşan etnik grup olmanın yanı sıra 4 etnik azlıktan: Teleutlar, Telengitler, Kumandinler ve Tubalardan oluşmaktalar. Genel olarak Altay Cumhuriyeti’nde çeşitli Türk halkları yaşamaktalar.

2022 verilerine göre Rusya’da 74.238 Altay Türk’ü yaşamaktadır. Genel olarak iki etnik gruptan oluşmaktalar: Güney Altaylar (Teleutlar ve Telengitler) ve Kuzey Altaylar (Kumandinler, Çelkanlar ve Tubalar).

Kuzey ve Güney Altaylar antropoloji özelliklerinin yanı sıra ister medeniyet ister dil bazında kendi aralarında farklılıklar göstermektedir.

Güney Altaylar, Tele ve Tügü kabilelerinden oluşmuştur.

Güney Altayca Kırkız Kıpçak grubu Türk dillerine aittir. Edebi dil ise Güney Altayca ve Teleut Dilinden oluşmaktadır.

Kuzey Altaylar ise Eski Türk, Mongol, Ket ve Samodi kabilelerinin tarihi süreç içerisinde yakınlaşması sonucunda meydana gelmiştir.

Kuzey Altay dili Türk dillerinin Kuzey Altay dil grubuna dahildir. Edebi dil olan Tubalarca günümüzde geliştirilmektedir. Her iki dili aynı zamanda Hakas dillerine de ait olduğu düşünülmektedir.

19. Yüzyılın ortalarında Altaylar Kiril, 1931’de

Latin ve daha sonra tekrar Kiril alfabesini kullanmışlar.

20. Yüzyılda Altaylar kendi içlerinde birtakım farklılıklar göstermelerine rağmen tek bir etnik topluluk olmayı başarmışlardır.

Altayların dini karmaşıklığı ve eski inançları koruması bakımından birtakım farklılıklar göstermektedir:

Eski çok tanrılı inançlarını Hristiyan dininin etkisinde kalmamıştır. Günümüz Altaylarının dini inançları Altay Budizm’i, çok tanrılı Şamanizm ve tek tanrılı Burhanizm’den oluşmaktadır.

Geniş kitlelerin kullandığı Altay ağızlarının yanı sıra halk Rusça’yı da yaygın olarak kullanmaktadır.

Кони узнают друг друга ржаньем, человек сближается словом

Алтайцы (самоназвание — «алтай-ки-жи», «человек Алтая») — тюркоязычная этническая группа, в состав которой входят четыре макронародности: телеуты, теленгиты, кумандинцы, тубалары. Основная территория проживания — Республика Алтай.

На 2022 год численность алтайцев в Российской Федерации — 74 238 человек. Подразделяются на две этнографические группы — южные алтайцы (телеуты и теленгиты) и северные алтайцы (кумандинцы, челканцы, тубалары).

Южные и северные алтайцы различаются между собой как в антропологии, так и в культуре и языке.

Этническое ядро южных алтайцев — племена теле и тюгю.

Южноалтайский язык входит в кыргызско-кыпчакскую группу тюркских языков.

Литературный язык существует в двух вариантах — собственно южноалтайском и телеутском.

Северные алтайцы — этнический результат сложного взаимодействия древнетюркских, монгольских, кетских, самодийских племен.

Северноалтайский язык относят к северноалтайской группе тюркских языков.

Литературный тубаларский язык в настоящее время разрабатывается.

Оба языка приняты относить также к хакасской языковой группе.

К середине XIX века алтайцы использовали кириллическую письменность, которая была переведена в 1931 году на латиницу, после чего — вновь на кириллицу.

К XX веку алтайцы, несмотря на свою разнородность, представляли собой единый этнический массив.

Религиозные воззрения алтайцев отличаются сложностью и самобытностью: пантеистическое ядро древних верований оказалось устойчиво к влияниям извне, в том числе христианскому.

Современная религиозная система алтайцев включает алтайский буддизм, пантеистический шаманизм, монотеистический бурханизм.

Помимо алтайских диалектов этнос активно использует русский язык.

Aynı kökten gelen kişiler kardeşirler

Çelkanlar (kendi dillerinde Ku Kişi, Kuğu Adam) asırlardır Altay dağları ve Kuğu gölü kıyısında yaşıyan halklardır. Etno kendi ismini kıyısında yaşa diğı ve kuğularla alakalı inancı olan Kuğu gölünden almıştır.

2000 yılında Çelkanlar Rusya'da yaşayan azınlık topluluklar listesine eklenmişlerdir. Hem serbest etno hem de Altay halklarının içinde azınlık olarak nitelendiriliyorlar.

Halkın oluşumunda Samodiler, Kerler ve Türkler aktif rol edinmişlerdir.

Günümüzde Hakasya'da, Taştıgöl ilçesinin Kemerovo eyaletinde, aynı zamanda Kurmaç Baygöl, Suranaş, Küçük Çibecen, İtkuç köylerinde yaşamaktalar.

2022 yılında toplam sayıları 855 bin kişiye ulaşmıştır.

Konuşma dili Çelkancadır. Genel olarak Kuzey Altay dilleri içerisinde ağız şimdi ise serbest dil konumunda nitelendirilmektedirler. Türk dillerinin Uygur Oğuz grubunun Hakas alt grubuna aittirler. Genel olarak aile, bireysel alanlarda vs. olmakla kısıtlı alanda kullanılmaktadır.

Çelkanca ses bilgisinin karmaşıklığı ile farklılık göstermektedir (bazı Altay dillerinde olan sesler bu dilde bulunmamaktadır.). Alfabetesi olmayan dillerdendir. Dilin korunması bakımından Çelkanca okul kitapları ve dil öğretim malzemelerinin basılması şarttır.

Çelkanlar kendi dillerine ek olarak Rusçayı da kullanmaktadır.

Çelkanlar Челканцы

Люди одного корня — братья

Челканцы (самоназвание — ku-kisi, человек-лебедь) — этнос, испокон веков населявший район реки Лебедь на Алтае. Этноним, вероятно, несет в себе отпечаток тотемических представлений народа о первопредке-Лебеде.

В 2000 году челканцы были отнесены к малочисленным автохтонным народам России.

Квалифицируются и как самостоятельный этнос, и как субэтнос в составе алтайцев.

В формировании народа участвовало несколько этнических течений — самодийское, кетское, тюркское.

На современном этапе проживают в деревнях Курмач-Байгол Сура. Малый Чибечень, Иткуч, а также в Таштагольском районе Кемеровской области и в Хакасии.

На 2022 год численность челканиев составила 855 человек.

Язык — челканский. В традиционной трактовке — наречие северо-алтайского языка; ныне признан самостоятельным языком. Относится к хакасской подгруппе уйгуро-огузской группы тюркских языков. Функционирует преимущественно в пределах ограниченных коммуникационных сфер: в семье, трудовом коллективе и пр.

Язык челканцев отличается сложностью фонемного состава (некоторые из представленных фонем отсутствуют в алтайских языках).

Относится к бесписьменным языкам. Разработка письменности, литературы на челканском языке, в том числе учебной, являются приоритетными мерами в сохранении языка.

Челканцы билингвальны и владеют русским языком.

Çuvaşlar Чуваши

Соседи дороже дальних родичей

Yakın komşu uzak akrabadan evladır

Çuvaşlar (kendi dillerinde Avaş, Çavaşsem) Rusya Federasyonu'nda özerklik almış Çuvaş Cumhuriyeti'nin genel halkıdır. 2022 yılının hesaplamalarına göre sayıları 163 bin kişi olmakla bunların 889 bini Çuvaş Cumhuriyeti'nde yaşamaktadır. Bunun yanı sıra Tataristan, Başkurdistan, Samara ilçesi, Ulyanov eyaletinde yaşamaktadır. Rusya Federasyonu'nun sınırları dışında Kazakistan, Özbekistan ve Ukrayna'da bulunmaktalar.

Bazıları onların Volj Bulgarlarından geldiğini diğerleri 922 yılında İslami kabul etmek istemeyen Sabirlerden türediği görüşündedir.

Çuvaşça Türk dillerinin Bulgar grubunun Kuzey Hun kolunun günümüze kadar canlılığını korumayı başarmış dil konumundadır. Volj Kam Dil Cemiyeti nin dilleri arasında yer almaktadır.

İran, Fin Ugor, Slavyan dilleri ile yakın temas neticesinde onu Türk dillerinden ayıran bazı özellikleri (son hecenin açıklığı, z ve ş sesleri yerine r ve l kullanılması ve s.) kazanmıştır.

Günümüz resmî dili 15. yüzyılda Orta Bulgarcadan türemiştir. Sur nehrinin kıyılarında yaşamaları dolayısıyla dilde Yukarı ve Aşağı veya "Okayıcı" ve "Akayıcı" ağızlarını ayrılmaktadır. Küçük Karaçin diyalekti önemli role sahiptir. Eski Çuvaş dönemi yazıtları Runik ve 15. yüzyıla kadar Arap alfabesi kullanılarak yazılmıştır. 1871 yılına kadar Çuvaşçaya uyarlanmış Rus alfabesi kullanılmıştır. 1871'den günümüze kadar hem Kiril hem Latin alfabeleri kullanılmaktadır. Fakat Rusya Federasyonu sınırları içinde Kiril alfabesi kullanılmaktadır.

Чуваши (самоназвание аваш, чавашсем) — титульная нация Республики Чувашия Российской Федерации. На 2022 год общая численность составляла 1 637 тыс. человек, из них в Чувашии проживало 900, 2 тыс. В районы расселения входят Татарстан, Башкортостан, Самарская область, Ульяновская область. За пределами РФ — Казахстан, Узбекистан и Украина.

По общепринятой версии, являются потомками волжских булгар; по другой версии происходят от савиров, отказавшихся принять ислам в 922 году.

Чувашский язык имеет уникальный статус единственного живого представителя болгарской ветви тюркских языков (западно-хуннская группа).

Входит в Волжско-Камский языковой союз.

В результате контактов с иноязыковыми системами (иранской, финно-угорской, славянской) выработал ряд отличительных черт, выделяющих его из тюркской группы (открытость конечного слога, произношение рил вместо зиши пр.)

Современный национальный язык сложился в XV веке на базе среднебулгарского языка.

Выделяют два диалекта — «окающий» и «акающий», или верховой и низовой (по течению реки Суры). Обособленную позицию занимает малокарачинский диалект.

Период древнечувашской письменности был представлен руническим письмом и арабицей (до XV в.). Старочувашский язык использовал адаптированный русский алфавит (вплоть до 1871 года). С 1871 года по настоящее время язык представлен в кириллической и латинской графиках. Однако на территории РФ официальной основой письменности остается кириллица.

Çulamlar
Чулымцы

Kardeşlerin birliği taş duvardan sağlamdır

Çulamlar (kendi dillerinde Çulım, Tatar, Tatarlar) Rusya Federasyonu'nun azlık oluşturan yerel halkla rındandır. Ecdatları Kuzey, Sibiry ve Uzak Doğudan gelmişlerdir. 2022 yılının verilerine göre Rusya Federasyonunda 360 kişi yaşamaktadır. Ortodoks ve Şamanizm inancına sahiptirler.

Çulım nehrinin Obi nehri ile kesişen sahilinde aynı zamanda Yay nehri kıyılarında yaşamaktalar. Genel olarak Tomsk ilçesinin Teguldet eyaleti ve Krasnodar ilçesinin Tyuhtet bölgesinde bulunurlar.

Tarihsel olarak Türkçe konuşan halkların yerel Ket ve Seçuk kabileleri ile asimile sonucunu oluşturmuştur. Genel olarak Sibir Tatarlarının ev idaresini benimsemişler. Bundan başka Ruslar ve Hakaslarla da yakın ilişkilerde bulunmuştur.

Çulamca Altay dil ailesinin Türk dilleri grubunun Hakas alt grubuna aittir. Genetik olarak Şor ve Hakas dilleri ne yakındır. Orta ve Aşağı Çulamca olmakla yöresel olarak dil iki diyalekte bölünmektedir. Birincisi Hakasçaya öteki Kuzey Altay dillerine aittir.

Dilin alfabesi bulunmamaktadır. UNESCO'nun "Kayıp Olmakta Olan Dillerin Kırmızı Kitabı"na dahil edilmiştir. Bu dilde konuşur sayısı epey azdır (2022 yılı verilerine göre toplam 44 kişidir.).

Единство братьев крепче каменного утеса

Чулымцы (самоназвание — чулым, татар, татарлар) — коренной малочисленный народ РФ.

Автохтонный этнос Севера, Сибири, Дальнего Востока. К 2022 году численность представителей народности составила 360 человек. Религиозные воззрения — православие и шаманизм. Расселены в бассейне реки Чулым (приток Оби), а также вдоль рек Яй и Кий. Основная территория проживания — Тегуддетский район Томской области и Тюхтегский район Красноярского края. Этнически сложились как результат ассимиляции тюркоязычных групп с местными племенами кетов и селькупов. Испытали влияние сибирских татар, в частности, переняв их земледельческий тип хозяйствования.

Взаимодействовали также с русскими и хакасами.

Чулымский язык входит в хакасскую группу тюркской ветви алтайской языковой семьи.

Генетически близок к шорскому и хакасскому.

Состоит из двух диалектов, соответствующих территориям расселения носителей языка: среднечулымского и нижнечулымского. Первый принадлежит к хакасскому, второй — к североалтайским диалектам.

Язык является бесписьменным. Внесен в «Красную книгу исчезающих языков» ЮНЕСКО как вымирающий (число носителей крайне малочисленно — 44 человека на 2016 год).

Tubalar
Тубалары

Derin nehri geçmek için güçlü kayak gerekir

Tubalar (Tuba) Kuzey Altay'ın sayıca en az Türk topluluklarından. Birkaç "Tuba", "Yış Kiji" veya "Orman Adamı" isimleri vardır. Sibirya'daki ilk yer leşikleri döneminde Kara Tatarlar olarak isimlendirilmiştir. Teleç gölü, Biy nehri kıyıları ve Katuni go lünün doğusunda yaşamaktalar.

Kendi dil ve medeniyetlerinde hem Kuzey hem Güney Altayların bazı terimlerini bağdaştırmayı başarmışlardır.

Birçok tarihçi bilhassa V.V. Radlov Tubaların Kır kızlarla Soyot kabilelerinin kaynaşması sonucu ortaya çıktığını düşünüyor. Cengiz Han'ın fethleri zamanında Moğollarla asimile olmuşlar.

Birçoğu Ortodoks olsa da yer yer Şamanizme de bağlı olanlar vardır.

2022 yılının verilerine göre sayıları 2.000 kişidir.

Tuba dilinin nereden geldiği hala tartışma konusu olmakla tam olarak çözülmemiştir. Onu Türk dille rinin Kıpçak grubuna ya da Kuzey Altay dillerine ait olduğunu savunuyorlar. Ses bilgisi her iki dilin bazı özelliklerine sahiptir.

Tubaca 3 yerel ağza: Çoyca, Turoçayca ve May minceden oluşmaktadır. (bu isimler Tubaların yerleştikleri bölgelere uygun isimlendirilmiştir.) Rusya Federasyonu'nun 255 Numaralı 24 mart 2000 yılı kanununa göre Tuba dili serbest konuşulma özgürlüğü kazanmıştır. Günümüzde ise kendi alfabe lerini yapma aşamasındadırlar.

Tubalar 3 dilde konuşmaktalar. Tubaca ve Altayca yanı sıra halk Rusçayı da kendi ikinci ana dili gibi konuşmaktadır.

Чтобы переплыть глубокую реку, нужна крепкая лодка

Тубалары (самоназвание туба) — малочисленный тюркоязычный народ Северного Алтая, представляющий коренное население края. Имеет несколько самоназваний, в том числе «туба» и «йыш кижы», или «лесной человек». В период освоения Сибири именовались черневыми татарами. Населяют берега Телецкого озера, побережья реки Бий, восточный берег Катунь. Сумели синтезировать в своем языке, культуре и элементах быта черты как северных, так и южных алтайцев.

Историки, в том числе академик В.В.Радлов, предполагают, что тубалары — потомки сойотских племен, впоследствии отуреченные киргизами.

В процессе завоеваний Чингисхана подверглись ассимиляции с монголами.

Традиционные религиозные воззрения основаны на шаманизме, однако большинство верующих на современном этапе — православные. По переписи населения 2022 года, численность тубаларов составляет 1970 человек. Родовая принадлежность тубаларского языка вызывает споры. Его принято относить либо к северно-алтайской, либо к кыпчакской группам тюркских языков. Частично фонемный состав языка приближен к инвариантам обеих групп. Язык относится к агглютинативному типу; внутренне разграничен на три географически закрепленных говора — чойский, турочакский, майминский (по названиям соответствующих районов расселения тубаларов).

Tuvinler
ТУВИНЦЫ

Verdiğin sözün ağası ol

Tuvinler (Tıva, Tıvalar) Tuva (Tıva) Cumhuriyeti'nin yerel Türkçe konuşan halklarından. Panteist Şamanizmin yanı sıra Budizme de inanmaktalar.

2022 yılının verilerine göre dünya üzerindeki 300 bin Tuvinlerin 263.934'ü Rusya Federasyonu'nda yaşımaktadır.

Rusya'nın yanı sıra Moğolistan ve Çin'de de yaşımaktadır.

Nüfusun büyük bölümü kendi dillerinde konuşmak tadır. Doğu ve Batı olmakla iki yere bölünmektedir.

Tuvinlerin ecdatları Orta Asya'da yaşayan Türk dilli halklar olmuşturlar. Eski Ket, Samodi ve İndoavrupa halkları etkisinde oluşan bir etnomdur. Tuvince Uygur Oğuz grubunun Uygur Türk alt grubuna aittir. Merkez, Batı, Güney Doğu ve Kuzey Doğu diyalektlerine sahiptir. Tuva Cumhuriyeti'nde resmî dil statüsündedir. Bu etnonun temsilcileri aktif olarak Rusçayı kullanmaktalar.

Tuvinenin birtakım ses bilgisinde farklı özellikleri bulunmaktadır. Uzun ve kısa ünlülerin yanı sıra dilin ses sisteminde Tuvince ve Tofalarcaya has olan faringalizasya süreci bulunmaktadır.

Edebi dil Merkez diyalektine yoğunlaşmıştır.

1930'lara kadar görevini eski Moğol edebi dili almak taydı.

1930 ila 1941 yılları arasında Latin, 1941'den sonra Kiril alfabesi kullanılmaktadır.

Слово дал — хозяином будь

Тувинцы (самоназвание — тыва. множ. число — тывалар) — тюркоязычный народ Республики Тува (Тыва), являющийся генетически первичным этносом региона. Наряду с пантеистическим шаманизмом исповедуют буддизм.

Численность тувинцев на 2022 год составляла 300 тысяч человек, из них 263 934 представителя проживали на территории РФ.

Помимо России, проживают в Монголии и Китае.

Большинство представителей этноса владеет родным языком. Делятся на западных и восточных тувинцев.

Древнейшие предки тувинцев — тюркоязычные племена Центральной Азии, ассимилировавшиеся с кетскими, самодийскими, индоевропейскими племенами.

Тувинский язык предположительно относится к уйгуротукуйской подгруппе уйгуро-огузской группы языков.

Имеет четырехчастное диалектное деление на центральный, западный, юго-восточный, северо-восточный диалекты.

В Республике Тува имеет статус государственного языка.

Представители этноса активно используют русский язык.

Тувинский язык обладает рядом специфических признаков, в том числе сложным фонемным строем. Помимо долгих и кратких гласных, в системе языка присутствуют фарингализованные, характерные для тувинского и тофаларского языков.

Литературный язык базируется на центральном диалекте.

До 1930-х годов его функции выполнял старописьменный монгольский язык.

С 1930 по 1941 год язык пользовался латинской графикой.

После 1941 года графическим репрезентантом языка стала адаптированная кириллица.

Dikkatle bak, önünde ne var

Tuvin Todjinler(Tuga) Doğu Saya'nın Todjin Ko juuna Dağlık Taejnogo bölgesinde kompakt yaşayan etnolardır. Sibirya'nın sayıca az halklarından birisi dir (2022 yılın hesaplamalarına göre sayıları yaklaşık 6.000 kişidir.). Günümüze kadar iki başlıca geçim kaynakları vardır. Bunlardan birisi avcılık diğeri geyik yetiş tiricilidir. Farklı iş alanlarının olması dilde de farklı kelimelerin türemesine etken olmuştur. Todjinlerin oluşmasında Samodilerin, Ketlerin ve Türk göçebe kabilelerinin büyük etkisi olmuştur.

2000 yılının martında Rusya Federasyonu tarafın dan nesli tükenmekte olan halk olarak ilan edilmiş ve Tuvin Todjin Cemiyeti kurulmuştur.

Tuvin dilinin Doğu Tuvin diyalektinde konuşmak talar. Bu da Türk dillerinin Sayan alt grubuna dahildir.

Ses bilgisi özelliklerine göre Tofaca ve Soyot Çaa taycaya yakınlık göstermekteler. Alfabe olarak Rus ların Kiril alfabesini kullanmaktalar.

Tuvin Todjinler Тувинцы-тоджинцы

Присмотрись, что впереди

Тувинцы-тоджинцы (самоназвание туга) — субэтнос, компактно разместившийся на территории Тоджинского кожууна — горно-таежного региона Восточного Саяна. Один из малочисленных народов Сибири (на 2022 год — ок. 5 500 человек).

По сей день сохранили деление на две хозяйственные группы: скотоводов-охотников и оленеводов; в соответствии с функциональным распределением в хозяйстве существуют дифференциации в используемых говорах.

Этногенетический след в формировании тоджинцев оставили самодийские, кетские, тюркские кочевники.

В марте 2000 г. постановлением Правительства РФ тувинцы-тоджинцы включены в Единый перечень коренных малочисленных народов Российской Федерации, создана Ассоциация тувинцев-тоджинцев.

Говорят на восточнотувинском диалекте тувинского языка, относящегося к саянской подгруппе тюркской ветви.

По ряду фонетических признаков язык сближается с тофаларским и сойотско-чаатайским.

Письменность языка создана на основе русской графики (кириллицы).

Yakutlar

Тувинцы-тоджинцы

Якуты

**Söz sözü, söylev
söylevi doğurur**

Yakutlar (kendi dillerinde Saha, Sahalar) 2022 yılı verilerine göre Rusya Federasyonu'nda sayıları 500 bin olan Yakutlar, özerklik kazanmış halkların dandır. Saha'nın yanı sıra Irkutsk ve Magadan eyaletleri, aynı zamanda Habarovsk ve Krasnodar bölge lerinde yaşamaktalar. Rusya'nın Sibirya bölgesinde bulunan en büyük yerel etno konumundalar.

Yenisey nehrinin kıyısı ve Baykal gölü havzası dan gelmiş göçebe Kurikanların neslindendirler. Uzun süre yapılan göçler sonucu Baykal kıyısında yaşayan yerel Evenkleri ve Yukagirleri asimile etmişlerdir.

Yakutların konuşma dili olan Yakutça (Saha Tala) devlet düzeninde konuşma statüsü kazanmıştır. Ya kutça Türk dillerinin Sibirya grubunun aynı adlı alt grubuna dahildir. Diğer bir bölgeye göre Türk dilleri nin Kuzey Doğu grubunda yer almaktadır. Sibirya'nın Kuzey Doğusunda eyaletler arası konuşma dili olarak kullanılmaktadır. Batı, Güney ve Dolgan (bazen ay rica Dolgan dili olarak çekimlenir.) diyalektlerinden oluşmaktadır.

Türk dillerine kıyasla bazı yapı bakımından farklı lıklar göstermektedir (ilk ünlünün uzaması, özel isim lerin çekimlenmemesi, Genitif ve Mahalli hallerin ol maması ve diğerleri.). 19. yüzyılda Merkez ağızı baz alınarak edebi dil oluşturulmuştur.

Alfabe dört kez değiştirilmiştir: 1920'li yıllara kadar Kiril, 1917 ilâ 1929 yılları arası Latin, 1929-1939 di le uyarlanmış Latin, 1939'dan günümüze kadar Kiril alfabeleri kullanılmıştır. Sahaca ile birlikte Rusçada etkin bir şekilde konuşulmaktadır.

**Слово рождает слово,
речь рождает речь**

Якуты (самоназвание саха; мн. ч. саха-лар) — автохтонный народ Якутии, численность которого в РФ составляла свыше 500 тыс. человек к 2014 году. Помимо Якутии проживают в Иркутской и Магаданской областях, а также в Хабаровском и Краснодарском регионах. Самый крупный из коренных сибирских этносов в пределах России.

Являются потомками кочевников-курыканов, прибывших в Забайкалье из-за реки Енисей. После нескольких волн миграции в земли Байкала частично вытеснили либо ассимилировали местные этносы — эвенков и юкагиров.

Национальный язык якутов, якутский (саха тала), имеет статус государственного. Относится к якутской подгруппе огузско-уйгурской группы тюркских языков. В соответствии с другой классификацией, условной, входит в состав «северо-восточной группы» тюркских языков.

На северо-востоке Сибири выполняет функцию языка межрегионального общения. Имеет внутреннее членение на диалекты: западный, восточный, долганский (который иногда относят к самостоятельному языку долганского народа).

Имеет ряд структурных особенностей в сравнении с большинством тюркских языков (долготу первичных гласных, неизменяемые личные местоимения, отсутствие родительного и местного падежей и т.д.). Литературный язык сформировался на базе центральных говоров в XIX веке.

Письменность языка четырежды меняла графическую основу: кириллица (до 1920-х г.) — латиница (1917-1929 гг.) — унифицированная латиница (1929-1939 гг.) — кириллица (1939 — по наст. вр.)

Якуты свободно владеют русским языком. В зависимости от территории проживания распространено многоязычие (чаще всего, три языковых компонента, третий из которых варьируется).

ЧУВАШСКОГО ВОЛКА
«ШУРСЯМГУ»
ЗНАЮТ ВО ВСЁМ МИРЕ

ШУРСЯМГА,
МОЛОДОЙ ВОЛК

Из Казахстана пришла в Чебоксары очень радостная весть. Повесть «Шурсямга, молодой волк» народного писателя Чувашской Республики Мишши Юхма перевели на казахский язык и издали отдельной книгой.
Переводчик: Гаухар Айтбаева.
Тираж книги: 10000 экземпляров.

Мишши Юхма эту повесть написал в 1978 году. Впервые она напечатана в журнале «Тёван Атёл» (Родная Волга). В 1980 году повесть переведена и опубликована в Москве, в журнале «Октябрь».

В следующем году журнал «Спутник», орган Печати «Новости», опубликовал эту повесть сразу на семи языках — английском, венгерском, испанском, немецком, французском, чешском, русском. А в 1983 году повесть вошла в сборник «О братьях наших меньших», лучших произведений о животных. Автор предисловия, известный русский писатель Олег Волков в своем предисловии к сборнику особо и очень высоко оценил повесть «Шурсямга, молодой волк».

В те времена в Европе волки были почти полностью уничтожены. А потом люди поняли, что волки нужны как санитары природы. Тут как раз появляется великолепная повесть Михаила Юхмы. В Германии проводились симпозиумы и конференции по этой повести. В те годы в Германии читал лекции по народной педагогике профессор Г.Н. Волков, чуваш по национальности.

Он участвовал на этих шумных мероприятиях.

Рассказывал, как немцы, споря о судьбе волка, называли его своим подлинно чувашским именем — Шурсямга... И он написал Мишши Юхму восторженное письмо: «Радуюсь за твою повесть «Шурсямга...» Воистину талантливая повесть!

Видимо, каждая строка от сердца. Радовался, когда немцы на конференции, посвященной повести, говорили о ней

добрые слова. Никогда такой великой радости не было. Радовался за тебя и за чувашскую литературу».

В Словакии была поставлена радиопьеса «Шурсямга, молодой волк» в двух частях. Потом повесть стали переводить на итальянский, болгарский, греческий и другие языки, включали в программу обучения в школах.

В Польше переводом занялся Януш Пшимановский, в Литве — Эдуард Межелайтис, в Калмыкии — Алексей Балакаев. А автору повести шли восторженные письма. Писали известные писатели — Расул Гамзатов, Сергей Михалков,

Юрий Бондарев, Чингиз Айтматов, белорус Василь Быков... Из Израиля пришло письмо от известного литературоведа Марка Вольфа, который тоже высоко оценивает повесть о волке.

«Шурсямга, молодой волк» — великолепное произведение, мировая классика. Я рад, что эту повесть немецкие дети изучают в школе», — писал немецкий писатель и ученый Кай Элерс.

«Дорогой Мишши, ты написал великолепную повесть. Но самое главное не это, самое главное то, что без твоего Шурсямги не было бы и моего волка», — писал Чингиз Айтматов. Известный болгарский ученый, академик Татьяна Ярулина писала: «Ваша книга о волке очень трогательна, вопреки своей суровости. Она очень и очень талантливо написана».

С течением времени таких писем М. Юхма получал все больше и больше. Известный московский писатель Александр Захватов по сюжету «Шурсямги»

написал пьесу в двух частях и мечтает ставить ее на сцене столичного театра.

В девяностые годы Свердловская киностудия стала готовить кинофильм о Шурсямге. Шла переписка с автором повести, согласовали многие трагические моменты жизни волка. Но вскоре киностудию закрыли... Не успел тогда чувашский волк Шурсямга покрасоваться на экране.

Долго-долго путешествовал Шурсямга по всему миру. Побывал почти в каждой стране Европы. Встречался с детьми и взрослыми, любящими животных. Разговаривал с ними на их языке... Так иносказательно хочется мне писать о талантливой повести М.Н. Юхма «Шурсямга, молодой волк».

Чемпион Чечено-Ингушетии по вольной борьбе Рамазан Хадцуев, прочитав повесть «Шурсямга, молодой волк», написал автору: «Уважаемый Михаил Николаевич, ваш Шурсямга, мне кажется не волк, а сын своей земли. Он погибает, защищая своего сына. Замечательно написано. Это закон жизни. Мы живем ради своих детей...»

Очень мудро сказано. Председатель фонда «Дулат Баба» Казахстана Мусабек Алимбеков написал М. Юхму: «Радуюсь изданию такой книги на казахском языке». Вы написали великую повесть о волке. Волк для нас, казахов, символ силы, красоты и благородства...»

А Талгат Айтбаев, финансировавший издание повести на казахском языке, писал: «Я очень рад, что есть такая замечательная книга о волке».

Мы, казахи, считаем волка своим предводителем, прародителем всех тюрков. Казахи и чуваша — тюрки. Шурсямга погибает, спасая своего сына.

Слезы текут, когда читаем эти страницы. И мы должны жить ради своих детей...»

Да, все верно, и от сердца сказано. Шурсямга — волк чувашской земли. Думая так, мы обратились к самому автору этого замечательного произведения, к народному писателю Мишши Юхму, желая узнать его мысли.

«Я радуюсь, видя и понимая, как наш Шурсямга прошагал и до сих пор шагает по миру, рассказывая всем народам о нашей, чувашской земле, о нашем чувашском народе... Верю, о нем еще узнают еще многие народы», — сказал он.

И вот после долгого путешествия по всему миру чувашский волк Шурсямга решил вернуться в родную Чувашию. Здесь его ждали артисты Театра юного зрителя им. М. Сеспеля и самое главное, ждал его великолепный мастер, талантливый режиссер Борис Манджиев. Он сам калмык, полюбил чувашского волка и решил показать его на сцене.

Вскоре состоялась премьера спектакля под названием «Шурсямга. История одного волка».

«Постановка о молодом волке и его трагической жизни — оригинальный, вдумчивый и захватывающий спектакль с очень серьезной темой».

«Шурсямга» — эта трагическая история жизни одного волка. Он воспитан людьми, но потерял хозяина, познал жестокость и несправедливость мира, но сумел сохранить веру и любовь к людям», — писали газеты после премьеры спектакля.

«Шурсямга» — это тихий шепот, обращенный к молодому поколению», — сказал в своем интервью режиссер спектакля Борис Манджиев.

В интернет-новостях писали: «На сцене раскрываются глубинные основы менталитета чувашского народа и переосмысливается культурное наследие».

Ежемесячный журнал Союз театральных деятелей РФ «Страстной бульвар» посвятил спектаклю большую статью известного критика Валентины Федоровой. «Чувашский театр юного зрителя осознает свою работу именно как миссию воспитания человека, который приходит на спектакль и покидает зрительный зал, став мудрее и лучше», — подытоживает она, рассматривая спектакль о чувашском волке со всех сторон.

После этого спектакля неутомимый чувашский волк Шурсямга стал любимым символом Чувашского театра им. М. Сеспеля. Театр решил подарить зрителям своего любимого волка, запечатлев его на фирменной футболке. Но и на этом не заканчиваются удивительные путешествия Шурсямга. Полюбили его и предприниматели.

И решили подарить всем любителям волка чудесный образ Шурсямги, рисуя его на своих белых рубашках и продавая на всех культурных мероприятиях.

В ноябре 2023 года Чувашский ТЮЗ

TÜRK BİRLİĞİ

с этой постановкой участвовал на XXI Международном театральном форуме «Золотой витязь» и получил Диплом «За популяризацию принципов гуманизма, единения человека и природы, сохранения культурной идентичности народов России», таким же дипломом награжден автор повести народный писатель Чувашской Республики М.М. Юхма; дипломами «За лучший актерский дуэт, пластическое решение обрядов» награждены исполнители главных ролей волка «Шурсямга» и волчицы «Саркка».

Отрадно, что постановка высоко оценена не только жюри но и зрителями: «Мне посчастливилось посмотреть спектакль «Шурсямга» на сцене школы Московского драматического искусства.

Все актеры жили, а не играли на сцене. Они словно проникли в мою душу, то заставляя плакать, то смеяться, то утонуть в чаще любви, ненависти и злобы...

Спектакль оставляет серьезный и яркий отпечаток в подсознании», — делится своими впечатлениями москвичка Лика после просмотра драмы «Шурсямга».

А сейчас повестью «Шурсямга, молодой волк» народного писателя Чувашии М.Н. Юхма заинтересовалась киностудия «Мосфильм», заключил договор с автором повести. Режиссер «Мосфильма» Юрий Сергеев два раза побывал у Михаила Николаевича Юхма, чтобы согласовать некоторые моменты своей работы.

Мы верим, что полнометражный кинофильм о чувашском волке Шурсямга скоро выйдет на экраны кинотеатров всей России. Мы верим, что зрители фильма тоже полюбят чувашского волка «Шурсямгу».

Лариса ДМИТРИЕВА,
член Союза писателей
Чувашской Республики

